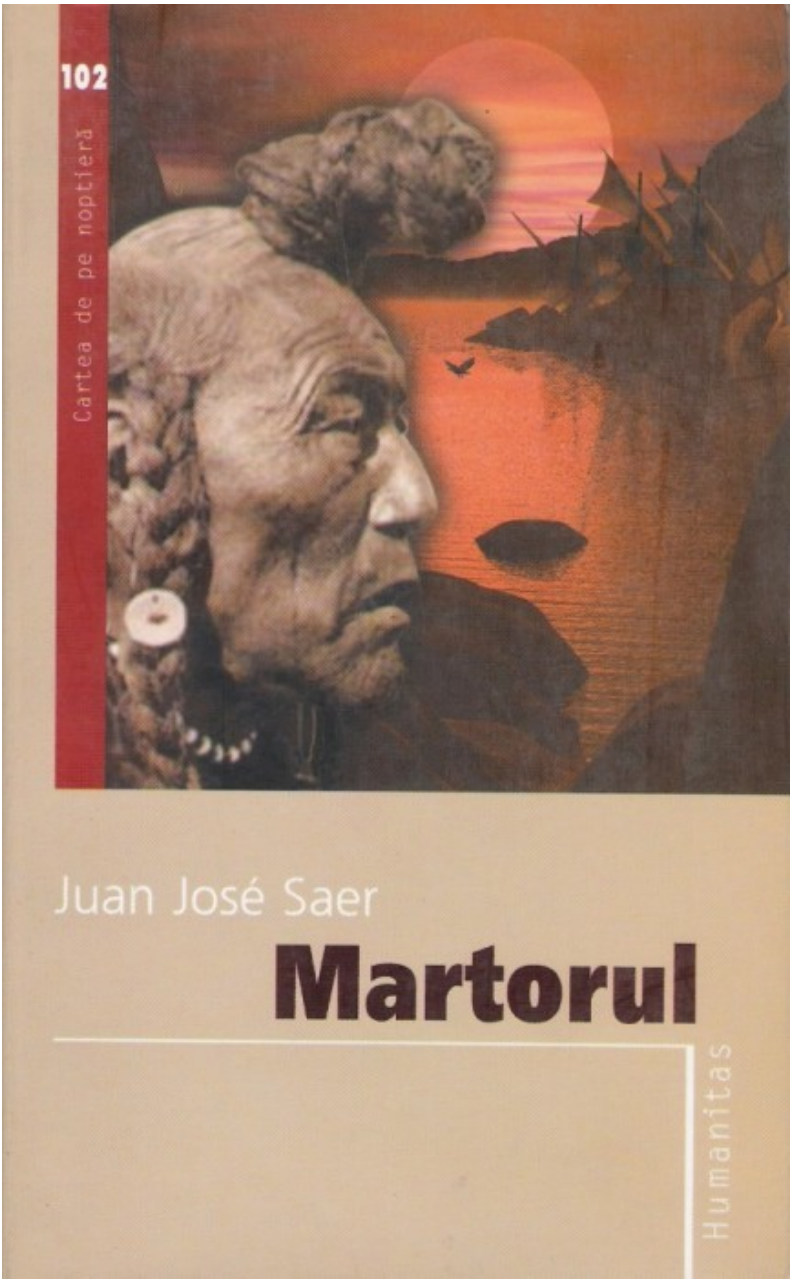

„Cred că nicio experienţă nu vine odată cu maturitatea. Sau ar trebui cumva să spun că nicio maturitate nu vine cu experienţa?” afirmă, într-un interviu, scriitorul argentinian JUAN JOSÉ SAER. Pe aceste două

coordonate, experienţă şi maturizare, este construit şi romanul *Martorul (El entenado,* 1983). Născut la Santa Fé (28 iunie 1937), cu studii de drept şi filosofie, Saer se stabileşte din 1968 în Franţa, ca profesor. Scrie povestiri şi romane, fără a se lăsa sedus de moda realismului magic care domina literatura sud-americană, dar păstrând intact misterul care – spune el – „este omul însuşi”. Opera lui formată din volume de povestiri, peste zece romane, eseuri şi, ocazional, poezie primeşte câteva importante premii, între care, în 2004, Premiul Uniunii Latine. Scriitorul a murit la Paris, în 11 iunie 2005.

SCRIERI PRINCIPALE:

Povestiri: *En la zona* (1960), *Palo y hueso* (1965), *Unidad defugar* (1967), *La mayor* (1976).

Romane: *Responso* (1964), *La vuelta completa* (1966), *Cicatrices* (1969), *Nadie nada nunca* (1980), *El entenado* (1983), *La ocasión* (1986, Premiul Nadal), *Lo îmborrable* (1992), *La pesquisa* (1994), *Las nubes* (1997), *La grande* (2005) ş.a.

CORNELIA RĂDULESCU a mai tradus la Editura HUMANITAS (selectiv): *Don Juanii care ne conduc* de Patrick Girard (2000); *Instinctul lui Ines* (2002) şi *Constancia* (2006) de Carlos Fuentes; *Fiica norocului* (2002), *Portret în sepia* (2003) şi *Casa spiritelor* (2004) de Isabel Allende, *Dubla flacără* de Octavio Paz (2003), *Soldaţii de la Salamina* de Javier Cercas (2003); *Isprăvile şi necazurile gabierului Maqroll* de Álvaro Mutis (2004); *Amicii crimei perfecte* de Andrés Trapiello (2004).

JUAN JOSÉ SAER
MARTORUL

Traducere din spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

HUMANITAS

BUCUREŞTI

JUAN JOSÉ SAER
EL ENTENADO
© 11982, 1992, 1999, JUAN JOSÉ SAER
published by arrangement with Dr. Ray-Güde Mertin. Literarische Agentur, Bad Homburg, Germany
© HUMANITAS, 2006, pentru prezenta versiune românească

pentru Laurence Gueguen

…mai *departe trăiesc Antropofagii, un popor ciudat, după care începe deşertul total…*

HERODOT, IV, 18

De pe ţărmurile acelea pustii mi-a rămas mai ales bogăţia cerului. Nu o dată m-am simţit atât de mărunt sub cerul acela dilatat: pe plaja galbenă eram precum furnicile în mijlocul deşertului. Iar dacă acum, când sunt bătrân, îmi petrec zilele în oraşe, este pentru că în ele viaţa e orizontală, pentru că oraşele ascund cerul. Acolo, în schimb, dormeam noaptea sub cerul liber, aproape striviţi de stele. Erau oarecum la îndemână şi erau mari, nenumărate, fără multă beznă între ele, părea că sfârâiau, de parcă cerul ar fi fost peretele ciuruit al unui vulcan în activitate, prin orificiile căruia se întrezărea incandescenta de dinăuntru.

Faptul că eram orfan m-a împins spre porturi. Mirosul de mare şi de cânepă udă, velele încete şi rigide

care vin şi se duc, conversaţiile marinarilor bătrâni, mireasma multiplă de mirodenii şi îngrămădeală de mărfuri, prostituate, alcool şi căpitani, sunet şi mişcare: toate astea m-au legănat, mi-au fost casă, mi-au dat o educaţie şi m-au ajutat să cresc, ţinând loc, până unde mă ajută memoria, de mamă şi tată. Intermediar între curve şi marinari, zilier, dormind din când în când la nişte rude, dar în majoritatea cazurilor pe sacii din magazii, încet-încet am lăsat în urmă copilăria, până într-o zi când o târfă mi-a plătit comisionul făcut cu o acuplare gratuită – prima, pentru mine –, iar un marinar mi-a plătit osteneala cu o duşcă de alcool, după care am devenit, cum se spune, bărbat.

Porturile nu-mi mai ajungeau de-acum, am prins chef de largul mării. Când eşti copil, pui pe seama propriei ignorante şi nepriceperi neplăcerea lumii; ţi se pare că departe, pe malul celălalt al oceanului şi al experienţei, fructele sunt mai gustoase şi mai adevărate, soarele mai auriu şi mai binevoitor, cuvintele şi faptele oamenilor mai inteligibile, mai corecte şi mai definite. Mânat şi entuziasmat de atari convingeri – care erau şi consecinţa mizeriei – m-am apucat să caut un post de mus pe un vas pe care să mă îmbarc, fără să mă intereseze prea mult cu ce destinaţie; important era să plec de unde eram, spre un loc oarecare al orizontului circular, un loc făcut din intensitate şi plăcere.

Pe atunci, dat fiind că de vreo douăzeci de ani se descoperise că puteai ajunge la ele pe la Apus, la modă erau Indiile; de acolo se întorceau vapoare încărcate cu mirodenii, sau ferfeniţă şi făcute praf după ce rătăciseră în derivă prin mări necunoscute; în porturi nu se vorbea decât de asta, subiectul conferea uneori un aer dementţial privirilor şi conversaţiilor. Necunoscutul e o abstracţie, cunoscutul, un deşert; dar un lucru cunoscut pe jumătate, abia întrezărit, este ideal pentru a face să unduiască dorinţa şi halucinaţia. Toate se amestecau în gura marinarilor: chinezii, indienii, o Lume Nouă, pietrele preţioase, mirodeniile, aurul, lăcomia şi fabulaţia. Se vor

bea de oraşe pavate cu aur, de raiul pe pământ, de monştri marini care ţâşneau dintr-odată din apă şi pe care marinarii îi confundau cu o insulă, astfel încât ajungeau să debarce pe spinarea lor şi să-şi facă adăpost între denivelările pietroase şi solzoase ale pieii acestora. Ascultam aceste poveşti cu uimire şi bătăi de inimă; crezându-mă, ca orice copil, menit gloriei şi la adăpost de orice catastrofă, cu fiecare nouă istorisire pe care o auzeam, creştea şi mai mult dorinţa de a mă îmbarca. În cele din urmă, ocazia a apărut: un căpitan, mare navigator al Regatului, organiza o expediţie în insulele Moluce, şi-am reuşit să mă angajez.

N-a fost greu. Se vorbea mult în porturi, dar când sosea clipa îmbarcării puţini erau cei care se prezentau. Mai târziu aveam să înţeleg de ce. Cert este că am obţinut postul de mus pe nava principală din cele trei care plecau în expediţie, şi fără nicio dificultate. Când am venit să mă angajez, ai fi zis că mă aşteptau: m-au primit cu braţele deschise, m-au asigurat că vom face o călătorie minunată şi că ne vom întoarce din Indii după câteva luni, încărcaţi de comori. Căpitanul nu era de faţă, avea de lucru la curte şi urma să vină în chiar ziua plecării. Ofiţerul care m-a angajat mi-a repartizat un pat în dormitorul marinarilor şi mi-a spus să vin mai târziu pentru a primi instrucţiuni despre ce aveam de făcut. În săptămâna care a precedat plecarea am coborât aproape zi de zi pe uscat pentru a face comisioane pentru ofiţeri şi chiar şi pentru marinari, dar nu zăboveam pe străzi şi prin cârciumi pentru că postul de mus mă umplea de mândrie şi voiam să-l îndeplinesc perfect.

A venit şi ziua plecării. În ajun, înconjurat de o gardă discretă, căpitanul a inspectat, împreună cu secundul, până şi ultimul colţişor al corăbiilor. Când am ajuns în larg, a adunat marinarii şi ofiţerii pe punte şi a ţinut un scurt discurs în care a elogiat disciplina, curajul, iubirea de Dumnezeu, de rege şi de muncă. Era un bărbat auster şi distant, lipsit de asprime, iar uneori îl vedeam trebăluind pe punte alături de marinari. Câteodată se oprea, singur,

în mijlocul covertei, cu privirea aţintită spre orizontul gol. Părea să nu vadă nici marea, nici cerul, ci ceva înăuntrul său, poate o amintire depărtată şi neclară; sau poate că golul orizontului era cel care pătrundea în el şi-l făcea să stea acolo o vreme, fără să clipească măcar, stană de piatră. Cu mine se purta cu o bunătate distrată, de parcă unul din noi ar fi fost absent. Echipajul îl respecta, dar nu se temea de el. Părea că ştie pe dinafară riguroasele convingeri, pe care le aplica până în cele mai mici detalii, dar şi de acestea părea să fie străin. Ai fi zis că erau doi căpitani: cel care emitea, cu o precizie matematică, ordinele care emanau, neîndoielnic, de la Coroană, şi cel care privea un punct invizibil între mare şi cer, fără să clipească, încremenit pe punte.

În albastrul monoton, drumul a durat mai bine de trei luni. La câteva zile de la plecare, am pătruns într-o mare toridă. Acolo am început eu să-mi dau seama de cerul acela neţărmurit care n-avea să mi se şteargă niciodată din memorie. Marea îl dubla. Corăbiile, una după alta la distanţă reglementară, păreau că traversează, încet, golul unei uriaşe sfere albastre, care noaptea devenea neagră, ciuruită în tării de puncte luminoase. Nu vedeai un peşte, o pasăre, un nor. Toată lumea cunoscută se sprijinea pe propriile noastre amintiri. Eram singurii ei garanţi în ambianţa aceasta netedă şi uniformă, de culoare albastră, în fiecare zi, soarele se arăta oarecum schimbat, roşu la orizont, incandescent şi galben la zenit. Dar realitatea era atât de puţină. După câteva săptămâni ne-a ajuns delirul: doar credinţa şi amintirile noastre nu erau o bază suficientă. Marea şi cerul prindeau a-şi pierde numele şi sensul. Cu cât mai zgrunţuroase erau frânghiile şi lemnul corăbiilor, mai aspre velele şi mai greoaie trupurile care bântuiau pe covertă, cu atât mai problematică devenea prezenţa lor. Uneori parcă nici nu înaintam. Cele trei nave, într-un şir neregulat, la distanţă egală una de cealaltă, păreau lipite de spaţiul albastru. Existau schimbări de culoare, atunci când soarele răsărea la orizont în spatele nostru şi se scufunda în orizont dincolo de provele

nemişcate. Pe punte, căpitanul contempla ca vrăjit aceste schimbări. Uneori cred că am fi dorit să vedem unul dintre monştrii marini de care se vorbea în porturi. N-a apărut niciunul.

Într-o astfel de situaţie stranie, un mus e pândit de adversităţi suplimentare. Absenţa femeilor îi pune, încet-încet, în evidenţă ambiguitatea formelor juvenile, rezultat al unei virilităţi incomplete. Iar lucrul acela la care marinarii, oneşti taţi de familie, se gândesc cu scârbă când sunt în port, li se pare, pe mare, ceva tot mai normal, tot aşa cum cel mai mare susţinător al proprietăţii private nu vede cu ochii minţii, pe măsură ce foamea îi devorează principiile, decât puiul vecinului gata jumulit şi fript. Mai trebuie să spun că delicateţea nu era calitatea principală a marinarilor. Nu o dată, singura lor declaraţie de amor era un cuţit pus în gât. Trebuia să aleg, altă posibilitate nu era, între onoare şi viaţă. De două sau trei ori am fost pe punctul de a mă plânge căpitanului, dar ameninţările ferme ale pretendenţilor mei mi-au schimbat gândul. Finalmente, am ales să consimt şi să utilizez intriga, căutând protecţia celor mai puternici şi încercând să profit de situaţie. Până la urmă, comerţul cu femeile din port s-a dovedit folositor. Cu intuiţia mea de copil pricepusem, tot observându-le, că a-şi vinde trupul nu era pentru ele decât un mod de supravieţuire şi că în felul lor de a acţiona onoarea era eclipsată de strategie. Şi chestiunile de gust personal erau superflue. Viciul fundamental al fiinţelor omeneşti este de a dori, în ciuda a toate, să rămână în viaţă şi sănătoase, să menţină cu orice chip imaginile speranţei. Iar eu doream să ajung în locurile acelea paradiziace: drept care, am trecut din mână în mână şi trebuie să spun că, graţie ambiguităţii mele de imberb, uneori comerţul cu aceşti marinari – care, pentru orfanul care eram, aveau şi ceva din ce credeam că trebuie să fie un tată – mi-a procurat şi oarece plăcere. Cam aşa stăteau lucrurile când am zărit pământul.

Mare ne-a fost bucuria; uşuraţi, ajungeam la ţărmuri necunoscute care demonstrau diversitatea. Plajele aurii,

tivite de palmieri, pustii în lumina miezului de zi, ne ajutau să uităm călătoria lungă, monotonă şi fără evenimente din care ieşeam ca dintr-o nebunie. Ţipând de entuziasm, salutam prezentul. Treceam de la uniform la posibilitatea multiplă a evenimentelor. Netezimea mării se transforma în faţa ochilor noştri în nisip arid, în arbori care deschideau, chiar de la ţărm, o perspectivă accidentată de maluri înalte, de coline, de păduri; existau păsări, patrupede, toată varietatea minerală, vegetală şi animală a unui pământ excesiv de generos. Aveam în faţa ochilor un uscat unde ni se părea posibil să scăpăm de delir. Căpitanul se uita la noi de pe punte, nu participa însă la entuziasmul general, parcă nu era treaba lui. Privea simultan la echipaj şi la peisaj, fără să le vadă, cu un zâmbet străin şi gânditor care se insinua nu pe buze, ci mai curând în expresia ochilor. Pe chipul devorat de barbă, ridurile din jurul ochilor deveneau, din cauza acestei expresii, mai adânci. Euforia echipajului sporea pe măsură ce ne apropiam de ţărm. Sfârşit de necazuri şi de incertitudini, regiunea aceasta blândă şi pământească părea binevoitoare şi, mai cu seamă, reală. Căpitanul a dat ordin să aruncăm ancora şi să pregătim bărcile pentru a merge la mal. Mulţi marinari, ba chiar şi nişte ofiţeri, nici măcar n-au mai aşteptat să fie gata bărcile: s-au aruncat în apă şi au pornit înot, ajungând înaintea noastră. În timp ce ne apropiam, ne făceau semne, ţopăind pe nisip, dând din mâini, uzi leoarcă, pe jumătate goi şi fericiţi: era pământ ferm.

Ajungând, ne-am împrăştiat precum o turmă bezmetică. Unii alergau fără ţel dintr-o parte în alta şi în toate direcţiile; alţii fugeau în cerc, într-un spaţiu limitat; alţii ţopăiau pe loc. Câţiva au aprins un foc uriaş şi-au rămas privind flăcările care făceau să pălească lumina zilei. Doi bătrâni stăteau lângă un copac şi râdeau de o pasăre mare care nu se hotăra să plece, piuind şi sărind de pe o cracă pe alta. Mai departe, la poalele unui deal, alţii fugăreau o galinacee cu penaj multicolor. Unii se căţărau în copaci, alţii scurmau pământul. Unul, proţăpit pe mal,

urina în apă. O parte a echipajului preferase, lucru de neînţeles, să rămână pe vas şi ne priveau de acolo, sprijiniţi de bord. Pe seară, ne strânseserăm cu toţii pe plajă, în jurul focului pe al cărui jar se frigea ce se vânase şi pescuise. Noaptea, flăcările luminau chipurile bărboase şi asudate ale marinarilor aşezaţi în cerc. Un bătrân a început să cânte, ceilalţi îl acompaniau bătând din palme. Treptat, ne-a învins oboseala, focul se stingea. Unii începuseră să moţăie pe loc, alţii se întindeau alături pe nisipul cald, alţii s-au dus să caute un loc mai adăpostit la poalele colinei sau sub coroana unui pom. Vreo zece sau doisprezece s-au urcat într-o barcă şi s-au înapoiat pe corabie. Pe plajă s-a înstăpânit liniştea. Profitând de întuneric, sau vrând să facă o glumă, un marinar a tras un vânt prelung care a fost primit cu râsete. Eu m-am întins pe spate şi m-am apucat să contemplu stelele. Luna nu se vedea, astfel că cerul era plin: erau stele galbene, roşiatice, verzi. Scânteiau, pâlpâiau sau stăteau nemişcate. Din când în când, una aluneca prin beznă lăsând în urmă o curbă luminoasă. Păreau atât de aproape, să le atingi cu mâna, nu alta. Un ofiţer ne spusese că fiecare stea era o lume locuită, exact ca a noastră; că Pământul era rotund şi plutea şi el în spaţiu, precum o stea. M-am cutremurat gândindu-mă la dimensiunile noastre reale, dacă stelele locuite de oameni ca noi nu păreau, văzute de pe plajă, decât nişte punctuleţe luminoase.

Am fost trezit a doua zi de dimineaţă de zarva unor glasuri. În picioare sau stând pe vine, ofiţeri şi marinari discutau pe plajă. Vorbeau cu glas ridicat, totuşi stăpânit, ca pentru a-şi domina mânia. Soarele care răsărea înroşea marea şi înnegrea siluetele corăbiilor. De pe nava principală venise ordinul de a ridica imediat ancora pentru a porni spre Sud. Locurile astea încă nu erau Indiile, ci o lume necunoscută. Trebuia să ocolim aceste coaste şi să ajungem în Indii, care se găseau mai încolo. Erau două grupări în litigiu: una, majoritară, era de acord cu ordinele venite de pe nava amiral. Cea de-a doua, formată din ofiţeri şi din vreo cincisprezece marinari, susţinea că

trebuia să rămânem unde eram şi să începem să explorăm acest pământ. S-au certat cam un ceas. Când spiritele se încingeau, mâinile se îndreptau iute, ca din instinct, spre mânerul săbiilor. Glasurile, cu greu stăpânite, scăpau insulte şi exclamaţii. Când vorbeau cei din primul grup, membrii celui de-al doilea ascultau dând din cap a negaţie încă de la primele fraze, neostenindu-se nici măcar să le asculte argumentele. Când era rândul celorlalţi, cei din primul grup se uitau unul la altul şi zâmbeau dispreţuitor, cu un aer de superioritate. La un moment dat, rebelii, dintre care vreo trei sau patru stăteau pe nisip, s-au ridicat şi s-au dat înapoi cu câţiva paşi, punând mâna pe săbii. Ceilalţi au rămas pe loc şi au făcut la fel. Soarele făcea să strălucească bronzul şi oţelul. Coifurile metalice scânteiau când oamenii, furioşi, scuturau din cap. După fanfaronada asta, grupurile au rămas nemişcate, la o distanţă de câţiva paşi, privindu-se cu armele în mâini. Lungile umbre ale dimineţii lăsate de cei care erau pentru îndeplinirea ordinelor se întindeau, subţiri, pe nisip, atingând picioarele adversarilor. Lupta părea iminentă, dar unul din grupul rebelilor, care erau cu faţa spre mare, şi-a băgat sabia în teacă strigând: *căpitanul!* după care, făcând pe indiferentul, dar cu mişcări destul de rapide, a început să se scuture de nisipul care i se lipise de haine.

Căpitanul sosea, drept, rigid, bine sprijinit în barcă pe picioarele desfăcute, demn şi liniştit, cu dreapta pe mânerul spadei prinse de şoldul stâng. Corpul i se legăna în acelaşi ritm cu barca, de parcă ar fi avut picioarele înţepenite în fundul ei. Nu era aşa, lucru ce s-a văzut când barca a tras la mal: vioi şi agil, trecând peste capetele vâslaşilor, căpitanul a pus piciorul pe uscat şi, fără a se opri defel, a pornit-o cu pas hotărât pe nisip. Cizmele, armele, podoabele şi dublonii pe care-i purta făceau un zgomot metalic ritmic şi regulat. Umbra lui lungă i-o lua înainte pe solul galben. Cei care eram pe plajă credeam că se va opri lângă noi şi ne va ţine unul din discursurile sale obişnuite, dar, pe neaşteptate, în loc să se oprească, a mers mai departe în acelaşi ritm, şi-atunci am văzut că

privirea lui neschimbată şi demnă, pe care o crezusem aţintită asupra noastră când ne depărtam de navă cu bărcile, era de fapt fixată pe arborii care creşteau la poalele dealului, acolo unde se termina plaja şi începea pădurea. Se uita într-acolo atât de fix, încât mulţi dintre noi, constatând că merge mai departe, ne-am întors curioşi sau miraţi şi ne-am uitat şi noi, dar oricât am fi scrutat punctul acela, n-am văzut nimic ieşit din comun, nimic altceva decât perdeaua verde a vegetaţiei şi ridicătura tot verde şi nu prea înaltă după care începea jungla. Cu pasul său solemn şi regulat, căpitanul a mai mers o bună bucată de drum, apoi s-a oprit brusc şi, fără a-şi modifica atitudinea, a rămas absolut nemişcat. La început m-am gândit, la fel ca alţii dintre cei care eram pe plajă, că în acest timp şi-o fi pus la punct amănuntele discursului, rotunjind frazele pe care avea de gând să ni le spună, şi că mersul înainte nu avusese decât rostul de a câştiga timp şi a-şi cizela discursul, după care ar fi trebuit să se răsucească mândru pe călcâie şi să refacă drumul în sens invers; dar în ciuda aşteptărilor noastre, răsucirea pe călcâie nu s-a produs, căpitanul a rămas acolo, nemişcat ca un stâlp, cu spatele la noi şi privind, precis că nici nu clipea, acelaşi punct neprecizat dintre arborii de la marginea pădurii. A stat aşa cam cinci minute. Oamenii de pe plajă, leali sau rebeli, au dat uitării cearta care îi făcuse să se înfrunte cu doar câteva clipe mai devreme şi, după oarece aşteptare, s-au uitat unii la alţii cu priviri întrebătoare. Ceva mai departe, spinarea căpitanului era la fel de dreapta şi ţeapănă. Eu priveam alternativ la spatele acela nemişcat şi la cele două grupuri de marinari, separate de o fâşie de nisip gol pe care se imprimau umbrele lungi ale celor care se găseau mai aproape de malul mării şi, în spatele lor, pe apă, la barca în care aşteptau neînfricaţi luntraşii, iar şi mai departe, în fundal, la cele trei corăbii ale căror vele începeau să strălucească în lumina matinală. Nu era pic de vânt şi, deşi răsărise de puţin timp, soarele începea să pârjolească ţărmul pustiu. Nu se auzea niciun zgomot, în afară de acela, mult prea

monoton şi familiar pentru a-i mai da atenţie, al valurilor care se spărgeau la mal, formând o linie de spumă albă semicirculară şi legănând din când în când barca în care erau luntraşii. Aşteptarea îi contopea pe marinari în aceeaşi mirare nemişcată şi solidară. În fine, la capătul unor minute aproape insuportabile, ceva s-a întâmplat: căpitanul, tot cu spatele la noi, a scos un suspin sonor, adânc şi prelung, care s-a auzit clar în dimineaţa tăcută şi i-a înfiorat puţin trupul ţeapăn şi masiv. Au trecut de-atunci cam şaizeci de ani şi pot spune, fără niciun pic de exagerare, că suspinul acela, prin profunzimea şi durata lui, mi-a lăsat o impresie de neşters, care mă va însoţi până la moarte. Cât despre marinari, suspinul le-a şters de pe chip mirarea, transformând-o într-un început de panică. Cel mai de neconceput monstru marin de pe acest tărâm necunoscut ar fi fost primit cu o tulburare mai mică decât această răsuflare melancolică. După care căpitanul s-a răsucit în sfârşit pe călcâie şi a refăcut drumul în sens invers, a trecut pe lângă marinari de parcă nu i-ar fi văzut şi s-a îndreptat spre barcă dând din cap ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi, cu barba scurtă înfundată în piept. A trecut peste capetele luntraşilor şi-a rămas în picioare în timp ce barca, legănându-se încet, a început să se depărteze de mai, sau, dacă vreţi, să se apropie de navele nemişcate. Fără să comenteze, marinarii au uitat complet de neînţelegerea de dinainte şi, băgându-şi săbiile în teacă, neîndrăznind să se privească în ochi, s-au îndreptat spre bărcile goale care se legănau în celălalt capăt al plajei.

Mergând tot pe lângă uscat, corăbiile s-au îndreptat spre Sud. Uneori, coastele pe care le zăream tot timpul se retrăgeau, arcuindu-se, devenind un semicerc, sau, dimpotrivă, înaintau în apă, pline de stânci periculoase, făcându-ne să căutăm largul mării. Uneori zăream animale şi păsări, patrupede păroase care păşteau pe ţărm, maimuţe care săreau cu agilitate dintr-un copac în altul, păsări multicolore care zburau iute, ca nişte proiectile, paralel cu nava, după care îşi schimbau brusc direcţia şi dispăreau în junglă. Dar nici urmă de oameni. Nimeni.

Dacă astea erau Indiile, cum se spunea, atunci nu trăia acolo niciun indian, după cum se vedea; nimeni care să ştie de el, aşa ca noi, în care să ardă luminiţa aceea care dă formă, culoare şi volum spaţiului dimprejur şi-l exteriorizează.

Din distant, căpitanul a devenit absent: părea să plutească într-o dimensiune de neatins. În zilele care au urmat debarcării, aproape că n-a fost zărit pe punte. Subordonaţii săi se ocupau de toate, el nu ieşea din cabină. Am crezut că era bolnav, însă câteva apariţii scurte ale siluetei sale robuste ne-au convins de contrariu. Într-o seară am fost trimis să-i servesc cina, căci marinarul care făcea asta în mod obişnuit se îmbolnăvise; când m-am întors să strâng masa, am bătut la uşă fără să primesc răspuns. Crezând că ieşise, am intrat, şi-am văzut că era aşezat la masă, singur în mijlocul cabinei luminate, privind atent la peştele pe care i-l adusesem mai devreme şi care stătea neatins pe farfurie. Nici măcar nu m-a auzit intrând, sau, cel puţin, nimic nu arăta că mă auzise. Ochii căpitanului, aprinşi şi vagi în acelaşi timp, erau aţintiţi spre peşte şi, mai ales, spre ochiul rotund care rămăsese intact chiar şi după ce fusese prăjit şi care părea să-l atragă, precum o spirală roşie care se învârteşte, precum ceva care, deşi lipsit de viaţă, exercita asupra lui o fascinaţie nemăsurată.

După o vreme, în care am navigat de-a lungul coastei, am pătruns într-o mare cu ape dulci şi cafenii. Calmă şi pustie. Ajungând la ţărm, am constatat că peisajul se schimbase, jungla dispăruse iar terenul era mai puţin accidentat şi mai auster. Doar arşiţa persista, iar marea aceasta de o culoare ciudată, spre deosebire de cealaltă, albastră, răcoritoare, cu vânturi care vin dinspre larg, nu reuşea să o potolească. Cer albastru, apă calmă de un cafeniu care bătea în auriu, în fine coasta pustie, asta a fost tot ce-am văzut când am pătruns în Marea Dulce, nume pe care căpitanul i-a dat-o, în numele regelui, făcând obişnuitele sale gesturi mecanice, în momentul în care am tras la mal. De pe ţărm l-am văzut intrând în apă până la

brâu, tăind aerul şi atingând de mai multe ori apa cu spada care se mlădia din cauza manipulărilor ceremoniale. Ochii mei inocenţi au urmărit plini de interes gesturile precise şi complicate ale căpitanului, dar n-au perceput schimbarea pe care o anticipam în imaginaţie. După botez şi luare în posesie, tărâmul mut tot nu ne dădea niciun semn şi nu ne arăta nimic, în timp ce ne îndreptam către ceea ce presupuneam a fi vărsarea fluviului care colora în cafeniu apele, am rămas privind, de pe corabie, locul unde ne opriserăm: deşi nu trecuseră decât câteva minute, nu se vedea nicio urmă a prezenţei noastre. Totul nu era decât ţărm pustiu, cer albastru, apă aurie. Aveam iluzia că noi cream acel spaţiu pe măsură ce-l descopeream, de parcă în faţa noastră n-ar fi fost decât un gol iminent căruia prezenţa noastră îi conferea un peisaj corporal; dar când îl lăsam în urmă, cuprinşi de un fel de somnolenţă halucinată din cauza drumului monoton, constatam că spaţiul acela ai cărui întemeietori ne crezuserăm fusese acolo dintotdeauna, accepta indiferent să fie străbătut, nu păstra urmele trecerii noastre, ba chiar distrugea semnele pe care le lăsaserăm cu scopul de a fi recunoscuţi de cei care ar fi venit după noi. De fiecare dată când debarcam, eram ca un furnicar trecător iscat din neant, un fel de febră efemeră reflectată vremelnic pe oglinda apei, după care dispărea. Când am pătruns pe râul sălbatic ce forma estuarul – mai târziu am aflat că erau mai multe – am navigat câteva leghe speriind papagalii care-şi aveau cuiburile în malurile de pământ roşu, trezind grupul leneş de caimani de pe malurile mâloase. Mirosul acestor râuri este fără seamăn pe pământ. Miros de obârşie, de ceva ce se formează în umezeală şi cu efort, de creştere. Ieşirea din marea cea monotonă şi intrarea în estuar au fost ca o coborâre din limburi pe pământ. Aproape că vedeam viaţa care se ivea din muşchiul în putrefacţie, mâlul primordial care năştea milioane de făpturi fără formă, minuscule şi oarbe. Ţânţarii înnegreau văzduhul în apropierea mlaştinilor. Lipsa oamenilor nu făcea decât să sporească iluzia vieţii originare. Aşa am navigat o zi întreagă,

oprindu-ne abia când s-a înserat între ţărmurile primordiale. Din prudenţă – de teama fiarelor, a oamenilor sau a unor pericole fără nume – căpitanul a amânat debarcarea pentru a doua zi.

Din ziua aceea îmi revine mereu, în ciuda anilor, un gust de zori de zi: glasuri încă răguşite de somn, primele zgomote care creează, în întuneric, un spaţiu sonor, propria fiinţă care revine cu greu din adânc, reconstruind ziua care începe când îl scutură o mână deja trează. De data asta era mâna unui marinar, un bătrân lugubru: urma să fac parte din grupul care cobora pe ţărm împreună cu căpitanul într-o expediţie de recunoaştere. Ne-am adunat, pe jumătate adormiţi şi îmbrăcându-ne din mers, pe covertă, unde ne aştepta căpitanul, învăluit în penumbra azurie a dimineţii. Deasupra cablurilor şi a catargelor care se evidenţiau limpede în zorii incipienţi, strălucea, fix şi enorm, luceafărul de dimineaţă. Cu căpitanul, eram unsprezece; ne-am îndreptat spre ţărmul dinspre apus într-o singură barcă şi-mi amintesc şi acum că în timp ce vâsleam, depărtându-ne de corăbii, lăsam în urmă şi pata roşie care începea să coloreze cerul în spatele copacilor, pe malul opus. Când am atins pământul aproape că se luminase. Prezenţa noastră pe malul argilos a sporit zarva păsărilor. Ne mişcăm limpezi prin lumina dimineţii. Căpitanul renunţase la atitudinea autoritară, alăturându-se, fără umilinţă, uimirii şi precauţiei noastre. Faptul că-şi eliberase mintea de rigiditatea conducătorului parcă îl adusese într-o stare de disponibilitate animală, mai potrivită pentru a înfrunta mai bine ceea ce păreau a ascunde aceste pământuri necunoscute. După ce-am aruncat o privire lungă şi goală în jurul nostru, ne-am afundat în vegetaţia deasă, lăsând în urmă râul pe care se legăna barca. Uneori bălăriile ne acopereau cu totul, alteori ne ajungeau până la brâu, câteodată traversam o pădurice cu arbori pitici plini de flori şi păsări cântătoare. În final am ajuns pe o pajişte pustie, cam îngălbenită şi rară din cauza căldurii, fără îndoială. Soarele care ajunsese sus lumina totul, dar peisajul nu părea mai

apropiat şi mai prezent. În urmă, departe, pe ceea ce presupuneam că era un fluviu, corăbiile erau deja o amintire improbabilă. Timp de câteva minute am rămas nemişcaţi, contemplând la unison peisajul despre care nu ştiam dacă, în afară de noi, îl mai văzuseră şi alţii şi nici dacă, atunci când aveam să ne întoarcem, nu urma să dispară în spatele nostru ca o iluzie de moment. Am mers două sau trei ceasuri; cum avea să ne ia tot atât ca să ne întoarcem, am făcut cale întoarsă, mergând acum cu soarele în faţă, tăcuţi şi transpiraţi. Tărâmul acesta se făcuse una cu mintea noastră, era imposibil să le deosebeşti, se contopiseră. Dacă într-adevăr noi eram singura prezenţă omenească ce traversase ierburile calcinate de la începutul timpului, a ne imagina la fel locul când nu mai aveam să fim aici, ni se părea la fel de imposibil ca a ne imagina propria minte în absenţa acestui pământ pustiu care ne-o umpluse. Soarele strălucea pe un cer de un albastru atât de intens, încât uneori părea străbătut de valuri schimbătoare şi turbulente: aşchii de foc în jurul unui nucleu arid. Căpitanul părea îngrozit, dacă se poate vorbi de groază în absenţa fricii. Puţinele cuvinte pe care le rostea erau spuse cu un glas spart, slab, aproape de plâns. Sudoarea care-i curgea pe frunte şi pe obraji şi se pierdea în hăţişul negru al bărbii îi lăsa în jurul ochilor dâre umede şi murdare care te făceau să te gândeşti imediat la lacrimi. Acum că sunt bătrân şi au trecut atâţia ani din dimineaţa aceea plină de lumină, cred că înţeleg că sentimentele căpitanului în momentul acela se explicau prin aceea că-şi dăduse seama că făcuse o eroare de apreciere în ce priveşte propria sa condiţie. În dimineaţa aceea goală, propria sa fiinţă ieşea la iveală în toată goliciunea sa, exact cum fiinţa iepurelui se dezgoleşte, sigur, cu înţelegerea lui măruntă, când se pomeneşte prins în capcana vânătorului.

Îmi amintesc că am ajuns la mal în jurul prânzului – soarele bătea nemilos asupra apei şi a bărcii, lumină puternică, nemişcare totală, prezenţă crudă a lucrurilor în spaţiul orbitor. Gâfâind, transpiraţi, ne-am oprit pe argila

umedă, ţâşnind brusc dintre ierburi pentru a putea fi văzuţi de cei de pe corăbii. Poate dezamăgit de expediţia lipsită de surprize, căpitanul părea ne hotărât şi amâna plecarea, privind încet în jur şi răspunzând monosilabic şi distrat întrebărilor care i se puneau. Când eram aproape pe malul apei, căpitanul s-a întors, a făcut câţiva paşi şi a început să dea din cap ca şi cum ar fi fost pe punctul de a emite o convingere adâncă pe care aparenţele se încăpăţânează s-o dezmintă, în acest timp nu înceta să scruteze vegetaţia, copacii, denivelările terenului şi apa. Aşteptam, neştiind ce să facem, în jurul lui. În cele din urmă, uitându-se la noi cu aceeaşi expresie de siguranţă şi de neîncredere, a început să spună: *Pământul ăsta e lipsit de… î*n timp ce ridica braţul şi scutura mâna, parcă pentru a întări adevărul pe care se grăbea să ni-l transmită. Pământ*ul ăsta e lipsit de… – exact* asta spunea căpitanul când săgeata i-a străpuns gâtul, atât de repede şi pe neaşteptate, venind din vegetaţia din spatele său, încât a rămas cu ochii deschişi şi făcând gestul acela demonstrativ câteva clipe înainte de a se prăbuşi. Timp de o fracţiune de secundă nu s-a întâmplat nimic, exceptând mirarea mea uluită când am constatat că, în afară de mine, toţi ceilalţi zăceau la pământ nemişcaţi, străpunşi în diverse părţi ale corpului, dar mai ales în gât şi piept, de săgeţi care păreau să fi venit din neant pentru a se înfige cu precizie în trupurile lor nepregătite. Evenimentul, care avea să fie atât de comentat în întreg regatul, în toată Europa probabil, tocmai se produsese în prezenţa mea, fără ca eu să fi reuşit, nu doar să mă cutremur de semnificaţia sa îngrozitoare, dar nici măcar să pricep ce se întâmpla sau se întâmplase. Amintirea pe care o păstrez din acea clipă, căci ceea ce a urmat a fost ceva vertiginos, se limitează la sentimentul straniu care m-a cuprins. Foarte repede, situaţia mea singulară mi-a apărut limpede: după moartea acestor oameni care luaseră parte la expediţie, certitudinea unei alte experienţe comune dispărea iar eu rămâneam singur pe lume pentru a rezolva toate problemele dificile pe care le presupune viaţa. Starea asta

n-a durat mult. O ceată de bărbaţi goi, cu piele întunecată, care agitau arcuri şi săgeţi, a ieşit dintre ierburi. În timp ce un grup se apuca să adune cadavrele, ceilalţi m-au înconjurat, s-au strâns în jurul meu, arătându-mă cu degetul, atingându-mă cu blândeţe şi bucurie în timp ce râdeau mulţumiţi şi admirativi, începând să repete aceleaşi sunete iuţi şi guturale: *Def-ghi! Def-ghi! Def-ghi!* Nici a*s*ta n-a durat mult; impresia că plutesc, că sunt în altă parte era mai puternică decât spaima. Înainte de mă dezmetici, înainte de a putea întoarce capul pentru a privi spre corăbiile care, dacă nu mă înşel, trebuiau să mai fie acolo, în mijlocul râului, oamenii goi cu piele întunecată încărcaseră cadavrele şi, luându-mă cu ei, se îndreptau spre hăţişuri, sprinteni şi în fugă, ca şi cum asta n-ar fi reprezentat niciun efort, astfel că m-am văzut silit să alerg şi eu nu mai puţin de un ceas, flancat de doi indieni robuşti care mă ţineau fiecare de un braţ, ferm dar fără brutalitate, orientându-mă cu dibăcie printre dificultăţile terenului, însă fără a mi se adresa şi fără a mă privi. Păreau a cunoaşte pe dinafară orice pom, orice cărare, orice tufiş. După un ceas, când s-au oprit pe malul unui pârâu şi la umbra unor copaci, nici măcar nu gâfâiau. După o oră în care văzusem alte locuri, dar totul modificat din cauza salturilor la care mă obliga fuga neîntreruptă – drept care totul fusese tremurător şi părea schimbător, deformat, deplasându-se pe verticală şi pe orizontală, de parcă fiecare lucru se compunea din mai multe straturi identice, dar prost suprapuse – văzând acum altă porţiune de peisaj necunoscut, în stare de repaus, mi se părea la fel de ciudat.

În timp ce un grup ţinea un fel de sfat, gesticulând potolit sub arborii de pe malul pârâului, m-am întins pe pământ răsuflând repede şi auzindu-mi bătăile puternice ale inimii. Cei care stăteau de vorbă sub copaci păreau să se refere la mine, căci din când în când priveau clar în direcţia mea de parcă mi-ar fi hotărât soarta. Chiar şi acum mă miră cât de inconştient am fost: nicio clipă nu mi-a trecut prin cap – şi timpul urma să-mi dea dreptate – că

aş fi putut avea o soartă asemănătoare cu cea a căpitanului şi a celorlalţi tovarăşi ai mei. Drept este că ciudăţenia situaţiei mele, în multe privinţe analogă viselor, mă făcea să percep faptele ca de la mare distanţă şi trăite de altcineva, şi aşa cum ascultăm aventuri străine sau, în vis, trecem prin pericole care ne lasă indiferenţi, tot aşa vedeam în faţa ochilor ceata aceea de oameni goi şi cadavrele acelea îngrămădite ca pe o imagine depărtată, fără legătură cu realitatea sau cu ceea ce considerasem că fusese până atunci experienţa mea de viaţă. După ce m-am odihnit puţin, m-am ridicat în fund şi am început să privesc în jur. Aşa cum fac mereu când mi se goleşte mintea, am început, mecanic, să număr: toţi fiind goi şi semănând între ei, iar unii mişcându-se fără oprire, mergând la malul pârâului, apropiindu-se de grupul care delibera, dând o raită ca să inspecteze cadavrele, venind la mine pentru a mă cerceta timp de câteva minute cu o atenţie politicoasă, mai pierdeam şirul, dar am reînceput numărătoarea de mai multe ori, am verificat, şi-am ajuns la concluzia că erau nouăzeci şi patru. A doua zi i-am putut număra din nou, cu acelaşi rezultat. Toţi erau de sex masculin, nici prea tineri, nici prea bătrâni. Cei care deliberau sub copaci nu erau mai mult de douăzeci. Ceilalţi mergeau de colo-colo în jurul meu.

Alt motiv de linişte neobişnuită era politeţea constantă cu care aceşti sălbatici se apropiau de mine, mă atingeau, de obicei cu vârful degetelor, şi-mi vorbeau. De fapt, mi se adresau sau se refereau la mine cu un singur cuvânt, despărţit în două sunete distincte, uşor de identificat. Cuvântul acela, repetat cu un glas iute şi ascuţit – *Def-ghi, Def-ghi, Def-ghi* – era îndeobşte însoţit de râsete mieroase sau de chicoteli, de atingeri blânde şi zâmbitoare pe umeri, pe braţe sau pe piept, de cercetări minuţioase din care rezulta că eu eram acela pe care degetele lor negricioase nu încetau să-l arate. Uneori, unul dintre bărbaţii goi se ghemuia în faţa mea şi mă privea insistent şi visător. Unii îmi aduceau apă sau fructe, pe care la început le-am privit neîncrezător, apoi le-am

devorat cu plăcere. Alţii m-au invitat, cu gesturi curtenitoare şi exagerate, să mă aşez la umbra copacilor apropiaţi celor sub care se ţinea conciliabulul, pentru că indienii care mă flancaseră în timpul cursei mă lăsaseră la soarele după-amiezii. Când am priceput invitaţia şi m-am dus la locul indicat, unui a rupt o creangă şi s-a apucat să mătură pământul pe care aveam să mă aşez.

Discuţia de sub copaci a ţinut câteva ore; din când în când, oratorii se moleşeau, păreau a-şi pierde şirul, adormeau în mijlocul unei peroraţii, le reîncepeau mult mai târziu, spre mulţumirea generală care nu dispăruse în aceste pauze. Moleşeala părea să-i însufleţească pe oratori şi să ascută atenţia interlocutorilor nemişcaţi; în fine, când soarele începea să apună, nu chiar să coboare la orizont, dar să împrăştie o lumină mai slabă, de un auriu verzui, grupul puse capăt deliberărilor, vreo doi au început să strige după ceilalţi, alţii au încărcat cadavrele, iar după ce-am fost încadrat de cei doi indieni am reînceput cursa.

Deferenţa faţă de persoana mea s-a făcut iarăşi simţită: de data asta, indienii m-au apucat de coate, în tăcere şi fără să mă bruscheze, şi m-au ridicat la câţiva centimetri deasupra solului pe care picioarele mele nu-l mai atingeau, scutindu-mă astfel de efortul alergării. La început nu mi-am dat seama ce aveau de gând, am început să dau din picioare, dar când am priceput am rămas liniştit, cu antebraţele puţin ridicate şi degetele strânse, cu picioarele inutile lipite unul de altul şi braţele puţin depărtate, astfel ca să mă pot sprijini în coate într-un mod lipsit de efort, aş zice natural, de mâinile puternice care mă ridicau. Atât de mare era dibăcia lor, încât pe alocuri lipăitul labelor goale pe pământ nici măcar nu se transmitea corpului meu, vizibilitatea mea era perfectă iar peisajul aluneca pe lângă mine la fel de liniştit de parcă m-aş fi deplasat pe un drum plan. Iar când vibraţiile paşilor lor deveneau perceptibile, simţeam în coate mişcarea acestor mâini de fier care încercau să corecteze poziţia, pentru a evita în măsura posibilului să simt trepidaţiile. Cursa a durat, fără nicio pauză, o zi întreagă. Adevărul e

că ritmul era destul de blajin, păreau obişnuiţi cu el, toţi mergeau la unison; o tropăială abilă şi uniformă, care după câteva ore a devenit monotonă şi a reuşit să mă adoarmă când s-a înserat. Am fost trezit de o suprafaţă albă şi luminoasă, care ondula precum o flacără fixă, şi mi-a trebuit ceva timp până să-mi dau seama că era luna. În întuneric, purtătorii mei respirau fără efort, aproape neauzit. Lipăitul picioarelor desculţe ale celor nouăzeci şi patru de bărbaţi nu se auzea mai tare decât un plescăit pe pământ, care dispărea imediat, înghiţit de beznă. Apoi au venit zorile, luna cea uriaşă a dispărut în spatele nostru, apoi a răsărit soarele şi a fost dimineaţă. Soarele a urcat pe cer, a rămas o vreme fix deasupra capetelor noastre şi a început să coboare încet, până când lumina lui s-a subţiat încă o dată, dobândind nuanţa aceea galben-verzuie, iar atunci ne-am oprit pe malul înalt al unui fluviu imens, cu ape cafenii sau aurii. Era atât de lat încât în mijlocul lui se vedeau mai multe insule joase. Soarele apusului scânteia pe ape. Escortele mele mi-au dat drumul şi am atins din nou pământul. Capul mi se învârtea uşor, antrenând în acest balans tot ce vedeam, drept care, ca să nu cad, m-am aşezat pe jos. Dacă pământurile erau pe măsura râurilor sale, trebuie că erau nemărginite, asta era impresia, euforizantă, pe care mi-o dădea fluviul.

Zona pe care o străbătusem în trap mărunt era mai curând înaltă, ondulată armonios, udată de pârâuri care se întrerupeau, placide, pentru a ne lăsa să traversăm. Ceea ce se zărea de pe malul înalt dincolo de fluviul de culoarea ceaiului şi de insulele pitice părea să fie un pământ neted, fără forme de relief vizibile, o câmpie de un verde brun care se întindea până la orizont; doar câmp şi cer. M-am târât până la marginea malului înalt şi am privit peisajul şi oamenii, care îşi trăgeau sufletul trântiţi la pământ sau plimbându-se pe malul apei. I-am numărat din nou: erau nouăzeci şi patru. La o zi după ce-i văzusem prima oară, mă obişnuisem deja cu ei în asemenea măsură că foştii mei tovarăşi, căpitanul şi corăbiile îmi păreau frânturi prost legate între ele dintr-un vis de care-mi aminteam cu greu.

Cred că atunci, la cei cincisprezece ani ai mei, mi-a venit în minte o idee care din acel moment mă însoţeşte mereu: amintirea unui fapt nu e o dovadă suficientă că s-a şi întâmplat, la fel cum amintirea unui vis pe care credem că l-am avut în trecut, cu luni sau ani înainte de momentul în care ne amintim de el, nu e o dovadă suficientă că s-a întâmplat într-un trecut îndepărtat, şi nu cu o noapte în urmă, şi nici că s-ar fi petrecut înainte de clipa în care ne imaginăm că s-ar fi petrecut. De n-ar fi fost cadavrele îngrămădite sub mal, pe marginea apei, căpitanul şi ceilalţi marinari cu care plecasem în expediţie ar fi dispărut definitiv din viaţa mea. Până în clipa aceea nu avusesem timp să-mi fie milă de ei – şi, de fapt, nici de mine. Mă simţeam uşor, aproape inexistent, iar evenimentele, străvezii şi fugare, mă ridicau parcă de coate, exact cum făcuseră escortele mele, impasibile şi ferme.

Pauza n-a durat mult, o făcuseră poate pentru mine sau fusese o simplă formalitate. Ascunse printre hăţişurile care creşteau la poalele malului înalt, care era mai curând un deal, indienii lăsaseră o mulţime de ambarcaţiuni făcute din trunchiuri scobite, pe care le-au lansat imediat la apă, ocupându-le şi repartizându-şi cadavrele. Oamenii ăştia păreau să se mişte extrem de rapid tot timpul: într-o singură zi, după ce-l uciseseră pe căpitan şi pe ceilalţi marinari, străbătuseră o grămadă de leghe la trap, odihnindu-se doar câteva minute; acum, după ce aşezaseră tot cu viteză maximă canoele pe apă, vâsleau cu forţă, făcându-ne să înaintăm spre asfinţitul care înroşea apa. Şi aici se purtau cu mine cu deferenţă: aveam o ambarcaţiune doar pentru mine, pe care vâsleau, impasibili şi energici, eternii mei însoţitori.

Fluviul pe care mergeam atunci pentru prima dată şi care avea să fie orizontul şi căminul meu timp de zece ani, vine din Nord, din junglă, şi se varsă în marea pe care bietul căpitan o numise dulce. Ei îl numesc „tatăl tuturor râurilor”, într-adevăr, pe măsură ce coboară, zămisleşte în trecere alte râuri, care se multiplică în apropiere de vărsare, se despart de cursul principal, curg o vreme

paralel cu acesta şi se întorc în el ceva mai jos; aceste râuri formează la rândul lor altele şi altele, este o tendinţă de multiplicare la infinit, abia stăvilită de malurile mâncate de ape. Un fluviu cu multe maluri, din cauza insulelor mlăştinoase şi întunecate pe care le formează. Oamenii care trăiesc acolo au culoarea mâlului de pe maluri, de parcă şi ei ar fi fost zămisliţi de marele fluviu, ceea ce l-a făcut pe părintele Quesada să spună, mulţi ani mai târziu, când mi-a auzit descrierile, că eu trăisem zece ani, fără să ştiu, în vecinătatea Paradisului, că în carnea acestor oameni persistau urmele noroiului primului om, că ei erau fără îndoială descendenţii puţa tivi ai lui Adam.

Tot ocolind insuliţele, ne-am apropiat de malul opus, pe care nişte copaci se profilau calm şi limpede în întuneric. Ascultasem tot timpul zgomotul ritmat al vâslelor noastre, care, atingând apa, păreau ecoul inversat, adică mai apropiat în loc de mai depărtat, al zgomotului asemănător pe care-l făceau vâslele celorlalte ambarcaţiuni. De pe malul care se apropia rapid, percepeam, deşi nu se zărea încă nicio fiinţă, prezenţa oamenilor. Lucru confirmat de focurile răspândite printre arbori. Dar pentru că se înnoptase, a trebuit să coborâm pe uscat ca să zăresc mulţimea întunecată strânsă pe plajă: bărbaţi, femei, copii şi bătrâni se adunau venind de la sălaşurile lor din spatele copacilor pe spaţiul gol al plajei, eu îi ghiceam după luciul trupurilor cu piele închisă la culoare, după pălăvrăgeala lor neîncetată şi, ceva mai târziu, după ce am pus piciorul pe pământ, după atingerile blânde şi grijulii al căror obiect am fost şi din care m-au scos după câteva minute cei doi gardieni ai mei, luându-mă de coate şi conducându-mă în spaţiul de după copaci, acolo unde ardeau focurile. Din vorbăria rapidă şi stridentă care se auzea în spatele meu, percepeam din când în când singurul cuvânt despre mine pe care-l recunoşteam – *Def-ghi, Def-ghi, Def-ghi* – pronunţat pe diverse tonuri şi de diverse voci printre alte sunete care constituiau frazele pe care le spuneau. Condus de cei doi indieni, am traversat copacii şi am ajuns la focurile care erau aprinse în spaţiile

libere ale unui cătun destul de întins şi neregulat întocmit. Aşezate în jurul unui foc din apropierea unei case, trei bătrâne conversau molcom. Văzându-ne, s-au întrerupt, iar una dintre ele s-a adresat cam supărată unuia din gardieni, indicându-mă cu o mişcare a capului şi făcând gestul de a-şi strânge degetele unei mâini şi a le scutura în mod repetat către gura deschisă, adică sugerând actul de a mânca. *Def-ghi, Def-ghi*, a răspuns acela pe un ton categoric. Atunci, bătrânele au deschis ochii mari a mirare bucuroasă şi, tot dând din cap, s-au pornit să-mi adreseze aceleaşi zâmbete mieroase şi deferente cu care mă primeau în general toţi membrii tribului. În fine, însoţitorii mei au ocolit casa bătrânelor şi m-au introdus într-o altă locuinţă.

Toată viaţa nu e decât un hău de singurătate care se adânceşte cu anii. Iar eu, care vin în mai mare măsură decât alţii din nimic, pentru că am fost orfan, eram deja pus în gardă împotriva companiei aparente pe care o poate da o familie. Dar în noaptea aceea singurătatea mea, oricum adâncă, a devenit copleşitoare, de parcă hăul acela care se adânceşte treptat şi-ar fi pierdut capătul, făcându-mă să cad în beznă. M-am trântit plin de tristeţe pe jos şi-am început să plâng. Acum când scriu, când scârţâitul penei şi al scaunului pe care stau sunt singurele zgomote care se aud desluşit în noapte, în timp ce respiraţia mea liniştită şi neauzită îmi susţine viaţa şi-mi văd mâna, o mână zbârcită de bătrân, alunecând de la stânga la dreapta şi lăsând în urmă nişte rânduri negre în lumina lămpii, îmi dau seama că, amintire a unui lucru adevărat sau imagine instantanee, lipsită de trecut şi de viitor, ivită deodată dintr-un delir calm, copilul acela care plânge într-o lume necunoscută asistă, fără s-o ştie, la propria sa naştere. Nu se ştie niciodată când ne naştem: femeia care aduce pe lume un copil este doar o convenţie. Mulţi mor fără să se fi născut vreodată; unii se nasc pe jumătate, sau rău, ca avortaţi. Alţii, prin naşteri succesive, trec din viaţă în viaţă, şi dacă n-ar veni moartea să-i întrerupă, ar fi în stare să epuizeze mănunchiul de lumi posibile, tot

născându-se încă o dată şi încă o dată, de parcă ar avea o rezervă inepuizabilă de inocenţă şi abandon. Orfan şi copil înfiat, eu mă năşteam fără s-o ştiu, şi-aşa cum copilul iese însângerat şi uimit din noaptea neagră care e pântecul mamei, eu nu puteam decât să plâng. De după copaci auzeam tot timpul rumoarea glasurilor repezi şi stridente şi tot de acolo venea mirosul matricial al fluviului imens. Am adormit.

M-a trezit ceva călduţ: cum adormisem cu capul în afară şi cu picioarele spre interior, soarele dimineţii îmi bătea pe obraz. Am rămas o vreme întins, încercând să reconstruiesc realitatea ca să văd dacă mă trezisem de-a binelea, după care m-am ridicat. Focurile de astă-noapte se stinseseră, soarele era sus. Lumină de vară, ciripit de păsărele, rouă. Pe pajiştea umedă, lumina se descompunea în picături colorate, care scânteiau, minuscule şi vii, atunci când mişcăm capul. Zgomotele dispersate care veneau din aşezare se loveau de cerul foarte albastru, zăbovind o vreme. Dincolo de copaci vedeam oamenii care umblau foarte ocupaţi; înainte de a porni într-acolo, am stat puţin lângă grămada de cenuşă rămasă de la foc şi-am privit în jur. Cătunul, precar şi împrăştiat, părea să se întindă mult în interior, de unde stăteam, puteam zări pereţi de pământ şi acoperişuri de paie care se pierdeau printre copaci fără o ordine anume. În afară de zgomotele care se auzeau de pe plajă, nimic nu rupea tăcerea dimineţii. Soarele care se strecura printre coroanele dese ale arborilor lăsa pete de lumină pe câte un zid, pe pământ. În timp ce mergeam spre plajă, un bărbat gol puşcă ce venea din direcţia opusă, cu mâinile pline de sânge până mai sus de coate, s-a oprit, văzându-mă, şi-a început să-mi vorbească în limba sa de neînţeles pentru mine, la fel de firesc cum schimbam câteva fraze convenţionale cu marinarii cu care mă întâlneam pe punte. Constatând că nu pricepeam nimic, omul mi-a zâmbit puţin încurcat şi politicos, după care şi-a continuat drumul spre sat. Am mers mai departe printre copaci, sigur de-acum că mă aflam printre oameni ospitalieri şi bucurându-mă de frumuseţea calmă a

dimineţii. Abia după ce-am lăsat în urmă copacii şi-am pătruns în spaţiul deschis în spatele căruia scânteia apa, am înţeles, brusc şi neaşteptat, originea zgomotelor pe care le auzeam încă de când mă trezisem.

Matinalii tribului, vreo cincisprezece bărbaţi goi, împărţiţi în două grupuri, îndeplineau repede şi precis, cum părea să le stea în obicei, două sarcini diferite: primul grup construia din crengi şi trunchiuri de copaci nişte obiecte deal căror rost mi-am dat seama de-abia după ce am văzut ce făceau ceilalţi: erau trei frigări mari, pentru că, într-adevăr, cei din grupul al doilea, din care precis făcea parte şi indianul plin de sânge şi afabil cu care mă întâlnisem sub copaci, înarmaţi cu nişte cuţite mici ce păreau din os, decapitau, cu o îndemânare indiscutabilă, cadavrele deja dezbrăcate ale tovarăşilor mei care zăceau pe un pat de frunze verzi. Cele patru cadavre care mai aveau capul pe umeri păreau să privească pline de interes cerul albastru, în timp ce cele cinci capete deja secţionate (al şaselea tocmai se despărţea definitiv, graţie cuţitului de os, de trupul pe care-l încununase atâţia ani) erau şi ele aliniate pe covorul de frunze proaspete, părând că se sprijină în bărbie. Folosind cuţite şi topoare rudimentare, dar eficiente, doi indieni începeau să spintece, de sub pântec şi până la gât, unul din cadavrele decapitate. Cel care îl descăpăţâna pe căpitan – căci la o privire mai atentă am constatat că aerul absent al acestui trup dezbrăcat al cărui cap care tocmai fusese tăiat şi se odihnea, comod, precum capul unui copil adormit la pieptul mamei, între genunchii călăului, era chiar acela al căpitanului – s-a oprit o clipă din treabă, alertat pesemne de tăcerea uluită care mă cuprinsese şi, aruncându-mi un zâmbet plin de simpatie şi simplitate, a exclamat *Def-ghi, Def-ghi,* în timp ce-şi agita mâna în care ţinea cuţitul şi-mi arăta cu degetul cadavrul pe care-l decapita. Probabil că figura pe care o făceam avea ceva ridicol, pentru că unul dintre cei care hăcuiau primul cadavru a spus ceva cu voce tare, fără a se întrerupe din lucrul asupra pieptului însângerat, iar cei care l-au auzit au început să râdă în

hohote. De-abia atunci am înţeles ce avea să se petreacă, m-am întors şi-am luat-o la goană.

Tot fugind, m-am depărtat de plajă şi de construcţii, alergând în paralel cu râul şi printre copaci, până n-am mai avut aer şi am început să gâfâi atât de tare că a trebuit să mă opresc, sprijinit de un pom, aproape orbit de oboseală şi mânie. M-am întins pe pământ şi, treptat, m-am liniştit. Stăteam cu faţa în sus, vedeam coroanele copacilor şi, sus de tot, frunzele care străluceau în soarele tot mai înalt. Iată, ceea ce se întâmplă e chiar viaţa mea, mă gândeam. Asta e viaţa mea, eu sunt eu, îmi ziceam privind frunzele nemişcate prin care se mai zărea câte un petec de cer. Impasibilitatea cu care indienii mă văzuseră rupând-o la fugă însemna că nici nu le trecuse prin cap că aş fi vrut să evadez. Pe pământul acela mut şi pustiu nu exista un loc în care aş fi putut fi primit, totul mi se părea atât de greu şi de ciudat. Nişte glasuri de copii, numeroase şi apropiate, mi-au întrerupt gândurile. M-am ridicat încet şi-am întors capul în direcţia din care păreau să se audă, după care, atent, fără să fac zgomot m-am furişat prin tufişuri până în apropierea apei, unde i-am văzut.

Erau vreo douăzeci de copii, fete şi băieţi; cei mai mari probabil nu treceau de zece ani, cei mai mici să fi avut trei sau patru. Stăteau pe malul apei, despuiaţi, sănătoşi şi fericiţi. Jucau un joc simplu şi ciudat: mai întâi se aşezau într-un singur şir, unui după altul, în paralel cu râul, după care, unul câte unul, se trânteau la pământ, unde rămâneau nemişcaţi, de parcă ar fi fost morţi sau adormiţi. Când pica ultimul din şir, ceilalţi alergau să se aşeze în spatele lui, el se ridică şi jocul reîncepea. Mai târziu şirul se transforma în cerc, numai că, spre deosebire de horele pe care le văzusem în copilărie, copiii nu se aşezau faţă în faţă şi privind spre centrul cercului, ci unul după altul, punându-şi mâinile pe umerii celui din faţă, astfel că cercul se forma când primul din şir îşi punea mâinile pe umerii ultimului. Uneori şirul se deplasa, fără căderi, în linie dreaptă până când, ajunşi la un anumit punct, copiii se împrăştiau, bătând din mâini şi râzând şi

vorbind între ei, ca şi cum o parte a jocului s-ar fi încheiat şi făceau o scurtă pauză înainte de a începe din nou. După care au format o alcătuire mai complexă: mi-am dat seama că era vorba de o spirală doar când au început să se mişte răsucindu-se. O bună bucată de timp au compus şi recompus aceste figuri, cu întreruperi de veselie generală şi comentarii entuziaste şi însufleţite, apoi s-au lăsat să cadă pe pajiştea de pe mal şi s-au odihnit, gâfâind placizi. După o vreme, un băiat nu mai mare de şapte ani, s-a ridicat, a stat puţin mai departe de ceilalţi, concentrându-se, apoi s-a apropiat făcând alte gesturi şi având alt mers, de parcă ar fi reprezentat un personaj. Ceilalţi l-au primit cu râsete şi exclamaţii ce păreau a avea darul să-l stimuleze, căci gesturile şi mersul parodic deveneau tot mai exagerate, ba la un moment dat a pronunţat şi fraze sau cuvinte pe care ceilalţi le-au primit cu strigăte care ajungeau până la mine. În cele din urmă actoraşul a obosit, sau entuziasmul publicului a scăzut, aşa că s-a aşezat şi el; au mai rămas să se odihnească, serioşi şi liniştiţi, iar după ce s-au ridicat şi au dispărut în tufişuri ca să se întoarcă în sat, am mai rămas câteva minute privind spaţiul gol pe care-l ocupaseră până atunci, ca şi cum ar fi lăsat în urmă ceva impalpabil şi binevoitor, ceva de natură să confere celui ce ar fi descoperit asta nu doar fericire, dar şi compasiune faţă de un soi de ameninţare neştiută şi care-i privea pe toţi, ce părea să plutească în aerul acestei lumi.

Cuprins de aceste gânduri blânde şi convingătoare, m-am ridicat şi am luat-o fără grabă spre sat, convins acum de ideea nemuririi, atât de obişnuită la tinereţe. Ceva îmi spunea că n-avea să mi se întâmple nimic rău. Într-adevăr, când începeam să zăresc primele acoperişuri de paie printre copaci şi să dau de primii indieni care se agitau foarte ocupaţi, n-am fost deloc mirat de curtoazia şi bucuria cu care mă salutau. Unii se apropiau să mă atingă cu gesturile acelea blânde, alţii se opreau în loc văzându-mă şi, gesticulând entuziasmat, se apucau să-mi spună ceva în limba lor neînţeleasă, cu glasuri iuţi şi ascuţite. Fireşte, eternul *Def-ghi, Def-ghi* răsuna întruna.

M-am întors pe plajă, într-un târziu: uşurat, am constatat că în mormanul de carne tranşată care zăcea pe patul de frunze verzi nu mai rămânea nimic care să-mi amintească de tovarăşii mei de expediţie. Capetele dispăruseră. Frigările păreau să fie gata, la fel ca grămezile de lemne adunate în absenţa mea. Am venit mai aproape: chiar atunci un indian aşezat pe vine răsucea repede şi îndemânatec un beţişor ascuţit, frecându-l de o bucată de lemn pe jumătate acoperit cu frunze uscate; după câteva minute, un firicel de fum a ieşit printre frunze, apoi s-a transformat într-o mică flacără albăstrie. Bucuroşi şi atenţi, cei care asistaseră la operaţie au început să adauge frunze şi surcele uscate, iar când focul li s-a părut suficient de tare, bucăţi de lemn.

Pe măsură ce focul creştea, din sat au început să vină repede bărbaţi, femei şi copii care se uitau la flăcări. Alţii se uitau, cu o plăcere vizibilă, la grămada de carne. Tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, până şi plozii pe care-i văzusem jucându-se pe malul apei luau parte la veselia simplă şi lipsită de griji pe care le-o producea spectacolul compus din foc şi din grămada de carne de pe aşternutul proaspăt de frunze. În lumina zilei păreau limpezi, compacţi şi puternici, de parcă lumea era pentru ei locul potrivit, un spaţiu făcut pe măsura lor, punctul unei întâlniri cu finalitate modestă, dar care îşi acceptă, în schimbul unei plăceri elementare, propriile limite. Aveam să-mi dau seama curând de greşeala mea, de bezna fără fund pe care o ascundeau trupurile lor care, prin consistenţă şi culoare, păreau să fie făcute din argilă şi foc.

Cu ajutorul unor beţe lungi, trei indieni trăgeau jarul care se formase în miezul rugului şi-l întindeau sub frigări, încercând temperatura cu dosul palmelor pe care îl treceau, încet, aproape atingând focul. Când au socotit că era cum trebuie, s-au apucat să aşeze bucăţile de carne: trunchiurile şi picioarele fuseseră tăiate în bucăţi pentru a fi mai uşor manipulate şi a se frige mai repede, în schimb, braţele rămăseseră întregi. Mi s-a părut că pe carne se lipiseră din loc în loc nişte substanţe negricioase, probabil

că fusese târâtă pe jos şi se umpluse de frunze uscate, crenguţe şi pământ, dar când m-am apropiat am înţeles că, departe de a fi fost manipulată neglijent, făcuse obiectul unei atenţii speciale: ce crezusem a fi aderenţe străine primite în contact cu pământul era de fapt un amestec condimentat din ierburi aromatice menite a-i îmbunătăţi gustul.

Aranjarea cărnii pe frigări, treabă făcută cu o încetineală ceremonioasă, a sporit afluenţa şi interesul indienilor. Parcă tot satul depindea acum de aceste rămăşiţe sângerânde. Iar părerea de zâmbet absent a celor ce contemplau, fascinaţi, treaba indienilor însărcinaţi cu friptul cărnii avea fixitatea unei dorinţe care trebuie, din raţiuni externe, să fie amânată şi se materializează, în interior, într-o mare de viziuni. Oamenii nu ardeau, în prezenţa cărnii, de un foc mai puţin mistuitor decât cel al rugului de lângă frigări; dincolo de expresia pe care o aveau cu toţii, ghiceai în fiecare singurătatea bruscă în care îi cufundaseră viziunile care creşteau, lacome, în interiorul lor şi puneau stăpânire pe ei, precum o armată care ocupă un oraş înfrânt, până în cotloanele lor cele mai întunecate. Un plod de doi sau trei ani s-a apropiat, mergând împiedicat, de o femeie care părea să fie maică-sa şi s-a cerut în braţe lovind-o pe aceasta în picior, a fost respins cu un ghiont blând dar ferm, fără ca mama să-şi ia ochii de la bucăţile de carne ce începeau de-acum să sfârâie deasupra jarului. Renunţaseră chiar şi la atitudinea deferentă pe care mi-o arătau, iar pentru cei în al căror câmp vizual mă găseam parcă devenisem transparent: dacă din cauza mea nu vedeau bine frigările, se deplasau cu un pas, aruncându-mi, de formă, o privire mecanică, rapidă şi zâmbitoare, cu acea concentrare obstinată a dorinţei care, aveam s-o aflu mult mai târziu, se răsfrânge asupra obiectului dorit pentru a ajunge mai lesne la auto adorare, la adorarea fantasmelor imposibile care se înrudesc, în delirul animal, cu speranţa.

Doar bucătarii, care continuau să tragă, cu beţele lor lungi, jarul de la focul cel mare şi să-l aducă sub frigări,

păreau străini de extazul general. Supravegheau, calmi şi atenţi, detaliile friptului, observând carnea de foarte aproape, prin fumul care-i făcea să lăcrimeze, punând jar proaspăt peste cenuşă, potolind cu lovituri scurte flăcările pe care le isca uneori grăsimea care se scurgea de pe frigări. Fără grabă şi asudaţi, înconjurau pe toate părţile frigările, urmărind toate amănuntele, oprindu-se uneori să arunce câte o privire competentă asupra ansamblului. Toate erau acolo şi păreau să fie adevărate: bucătarii liniştiţi şi experţi, mulţimea mistuită pe dinăuntru de ceva intens şi fără nume, iar în jurul lor, sub ei, deasupra lor, pământul nisipos, copacii neclătinaţi de nicio urmă de vânt şi străbătuţi de zborul nemotivat şi subit al păsărilor, cerul albastru fără pic de nor, marele fluviu care scânteia şi, peste toate, urcând încet, aproape la zenit, soarele fierbinte, din flăcările căruia ai fi zis că se formaseră, precum nişte fragmente pierdute şi trecătoare, focurile care ardeau acolo jos. Pământ, cer gol, carne pângărită şi delir, sub soarele care, acolo sus, trecea, dispreţuitor şi periodic, de secole şi din vecii vecilor: astfel vedeam, cu ochii mei proaspăt născuţi în dimineaţa aceea, realitatea.

Meditaţia mi-a fost întreruptă de nişte strigăte de pe fluviu: în nişte ambarcaţiuni mari, pe apă veneau şi alţi participanţi la festin. Auzindu-i, mulţi dintre cei care contemplau frigările au alergat să-i întâmpine pe mal, împletindu-şi strigătele cu ale lor. Unii începeau conversaţia direct din bărci, nepăsându-le dacă reuşeau să fie auziţi sau nu de cei care traversau plaja în fugă, alţii se apucau să coboare, în ciuda stabilităţii precare a ambarcaţiunilor, nişte recipiente enorme care aveau nevoie de forţa mai multor bărbaţi pentru a putea fi mişcate din loc, alţii săreau fără grijă pe uscat şi se îndreptau direct spre sat, încrucişându-se cu cei care veniseră să-i întâmpine pe plajă, dar fără a se opri să vorbească cu aceştia, astfel că unii fugeau de la frigări spre apă şi alţii de la apă la frigări, ignorându-se reciproc. Pentru unii, interesul îl reprezentau bucăţile de carne, pentru ceilalţi, recipientele mari care ajunseseră pe

pământ şi erau transportate cu multă grijă şi efort. Nouveniţii, vreo cincisprezece, s-au oprit lângă frigările uriaşe şi s-au apucat să le contemple cu aceeaşi expresie stăpânită şi plină de uimire, cumva absentă, pe care o aveau de ceva vreme locuitorii satului; în schimb, ceilalţi, cei care plecaseră în întâmpinarea bărcilor, îi însoţeau acum pe cei care aduceau vasele, înghesuindu-se în jurul lor, privind conţinutul aplecaţi înainte, încercând să-şi stăpânească agitaţia, dar neajutându-i pe cărători, în ciuda efortului vizibil şi a grijii de a nu vărsa recipientele. Fără măcar să se oprească în faţa frigărilor şi să arunce o privire celor care, vrăjiţi, le contemplau, cărătorii s-au îndreptat spre case şi au depozitat la rând vasele la umbra răcoroasă a copacilor. Abia după aceea s-au amestecat printre ceilalţi şi au rămas cu ochii pironiţi la frigări.

Carnea fumega încet, grăsimea picura pe jar, sfârâind uşor, iar când isca o flacără mai mare, cei ce o aveau în grijă scurmau în foc cu beţele lungi. Indienii păstrau o tăcere perfectă, în ciuda mulţimii care înconjura frigările nu se auzea decât trosnetul focului şi frigerea înceată a cărnii. Începea să se împrăştie un miros plăcut, puternic, ce urca odată cu fuioarele groase de fum. Originea umană a cărnii dispărea pe măsură ce aceasta se frigea; pielea, rumenită şi crăpată, lăsa să se vadă un suc apos şi roşiatic care se scurgea împreună cu grăsimea; din locurile prea rumenite se desprindeau şuviţe de carne bine pătrunsă iar mâinile şi picioarele, chircite sub acţiunea focului, abia de mai semănau cu extremităţile omeneşti. Pentru un observator imparţial, frigările erau încărcate cu carnea unui animal necunoscut.

Desigur, e greu de povestit, dar cititorul nu trebuie să fie mirat dacă spun că, poate din cauza miresmei plăcute pe care o emanau frigările, sau a foamei de cu o zi în urmă, când indienii nu-mi dăduseră în timpul călătoriei decât alimente vegetale, sau a petrecerii care se apropia şi din care eu, eternul străin, nu voiam să rămân pe dinafară, am avut câteva clipe dorinţa, care nu s-a îndeplinit, de a cunoaşte gustul adevărat al acestui animal necunoscut.

După cum se vede, din tot ce formează omul, partea cea mai fragilă este chiar omenescul, nici mai puternic nici mai simplu decât oasele sale. Nemişcat printre indienii nemişcaţi, privind fix, ca şi ei, carnea care se frigea, mi-au trebuit câteva minute bune pentru a-mi da seama că, oricât mi-aş fi înghiţit saliva, ceva mai puternic decât scârba şi frica se încăpăţâna, în faţa spectacolului pe care-l priveam în lumina miezului de zi, aproape împotriva voinţei mele, să-mi facă poftă.

În tot acest timp, tribul a stat încremenit lângă frigări, privind cu un surâs aproape absent carnea care se rumenea printre fuioarele de fum des care se ridicau spre cer fără a se împrăştia. Stăteau atât de nemişcaţi, erau atât de absorbiţi în contemplarea lor aproape amoroasă, încât am prins a mă plimba printre ei, uitându-mă la ei atent, de parcă ar fi fost nişte statui; ca să nu pară nepoliticoşi, unii schiţau câte un gest scurt şi rigid în direcţia mea, fără a-şi dezlipi privirile de la carne, unul singur, deranjat de târcoalele mele inoportune, a murmurat ceva şi mi-a aruncat o privire nerăbdătoare. M-am învârtit îndelung printre trupurile goale şi umbrele lungi lăsate de soarele amiezii pe nisip, până când în tăcerea aproape desăvârşită s-a auzit glasul unui bucătar invitându-i pesemne pe indieni să se apropie, căci din mulţime s-a auzit un fel de tânguire şi, repezindu-se cu toţii, într-o stare de excitaţie greu de descris, indienii s-au înghesuit lângă frigări, împingându-se şi încercând să ocupe un loc cât mai bun.

Iminenţa festinului îi făcea nerăbdători, gesturile lor inconştiente le trădau nervozitatea: unii se lăsau ba pe un picior, ba pe altul, ca nişte copii, deranjaţi parcă de greutatea propriului corp, alţii, dacă erau atinşi, îşi înghionteau vecinii cu violenţă; mulţi se scărpinau, cu o furie absentă, pe cap, pe spate, la subsuori şi la părţile genitale; câţiva, stând într-un picior, îşi zgâriau cu unghiile celuilalt pulpa până la sânge. Stăteam la distanţă, de unde nu vedeam decât cercul exterior al mulţimii. Şedeau atât de strânşi, încât gesturile cele mai mărunte ale unuia se

transmiteau întregului trib, precum cercurile pe care le face o piatră aruncată în apă. De aceea, când cei mai apropiaţi de frigări au început să se mişte, a fost un impuls general de a ajunge cât mai aproape. Tendinţa era de-acum contrară celor din primele rânduri care, cum s-a văzut imediat, dobândiseră deja o bucată de carne şi încercau să-şi facă drum ca să iasă.

Primul a apărut un bărbat nici tânăr nici bătrân, cu aceeaşi piele lucioasă şi întunecată ca toţi ceilalţi, plete lungi şi drepte, membre musculoase şi lipsit de pilozitate, cu excepţia unor smocuri rare în dreptul sexului care-i atârna indiferent între picioare. Era ceva comic în felul în care ţinea bucata de carne care-l frigea de fierbinte ce era şi pe care o contempla ca sub o vrajă amoroasă, neridicându-şi capul decât ca să caute un loc unde s-o devoreze. Când l-a găsit – la umbra copacilor, strategic plasat în apropierea recipientelor păstrate la răcoare –, s-a aşezat pe jos, sprijinit de un pom, şi-a început să mănânce.

Înainte de a lua prima îmbucătură s-a uitat preţ de câteva clipe la carne cu o expresie de incredulitate, de parcă momentul atât de aşteptat venea în sfârşit să-i satisfacă o dorinţă atât de intensă, încât darul primit îl făcea să se îndoiască de realitate. Apoi, convins de prezenţa irefutabilă a cărnii, a început să mănânce; fiecare îmbucătură, în loc să-l potolească, părea să-i sporească pofta: înfuleca tot mai rapid, făcea pauze tot mai mici între o muşcătură şi alta, astfel că, având încă gura plină şi neajungând să mestece, dinţii nu mai apucau decât nişte filamente de carne. Ai fi zis că excesul de poftă nu numai că sporea pe măsură ce mânca, dar şi că, tocmai prin abundenţa acestor gesturi necontrolate şi repetate, anula sau sărăcea plăcerea pe care i-ar fi putut-o produce prada. Părea să fie mai curând el victima, nu bucata de carne. Prada era liniştită, el era în continuare plin de anxietate. Mi-am luat ochii de la el ca să privesc mulţimea: scena luminată de soarele arzător mi-a sugerat pe dată activitatea febrilă a unui furnicar ce devorează un leş; un nucleu compact de trupuri care se vânzoleau, grăbiţi şi

excitaţi, în jurul frigărilor, iar mai departe, dincolo de aceştia, indivizi care plecau şi veneau, primii care veneau să primească o primă bucată de carne, asta dacă nu mâncaseră încă, ceilalţi ca să o primească pe a doua, depărtându-se ca s-o mănânce liniştiţi la umbra copacilor, cu toţii semănând cu nişte furnici atât prin iuţeala cu care se mişcau, prin ezitarea de a ceda trecerea când se ciocneau doi care veneau din direcţii opuse, exact cum fac furnicile când se întâlnesc pe aceeaşi cărare îngustă, cât şi prin frecvenţa şi rapiditatea cu care se apropiau şi se depărtau de frigări, cuprinşi de o nelinişte crescândă.

La toţi vedeai aceeaşi frenezie de a devora ce părea să le împiedice orice plăcere a mâncatului, de parcă vina, luând aparenţa dorinţei, ar fi fost la ei contemporană cu păcatul. Pe măsură ce mâncau, jovialitatea pe care o avuseseră toată dimineaţa ceda locul unei tăceri gânditoare, melancoliei, ursuzeniei. Îşi rumegau carnea în acelaşi mod încet şi absent cu care se scufundau în cine ştie ce gânduri. Uneori, oprindu-se din mâncat, cu fălcile umflate de o bucată nemestecată, sprijiniţi de trunchiul unui copac, rămâneau o vreme cu privirile pierdute în gol. Banchetul se destrăma de-acum, fiecare mergea în legea lui cu bucata de carne în mână la fel ca animalele care se ascund să-şi devoreze prada, de frică să nu le-o ia restul haitei, sau ca şi cum originea acestei cărni pe care şi-o disputau în jurul frigărilor le-ar fi produs ruşine, mâhnire sau teamă. Mai vedeam, adunată sub un copac sau în amplul spaţiu deschis şi nisipos ce despărţea arborii de malul fluviului, ceea ce părea să fie o familie, căci grupul se compunea din bătrâni, adulţi şi copii şi pentru că un bătrân sau un adult distribuia celorlalţi bucăţile de carne pe care le aducea de la frigări, şi deşi stăteau atât de aproape unii de ceilalţi, de cum primeau o bucată, erau cuprinşi de aceeaşi tăcere posacă, chiar şi copiii. Pe unele chipuri se citea nu doar pofta, ci şi repulsia, nu faţă de carnea propriu-zisă, ci faţă de actul de a o mânca. Dar imediat ce terminau bucata, se apucau să sugă oasele cu multă plăcere, iar când nu mai era de scos nimic, dădeau

fuga după altă porţie. Plăcerea pe care le-o producea carnea era vizibilă, dar actul de a o mânca părea să-i umple de îndoială şi de confuzie.

Nu vedeam în jur decât oameni care mestecau, sub soarele care trecea de zenit, conferind trupurilor asudate reflexe negricioase şi făcând să scânteieze apele încete ale marelui fluviu. Singurii care nu luau parte la festinul general erau cei care se ocupau de frigări, care supravegheau, sobri şi liniştiţi, carnea care mai era de fript şi focul de sub ea. Mulţimea care se înghesuise se dispersase de-acum, aşa că bucătarii erau la vedere, tăind cu cuţitele de os ce mai rămăsese şi oferindu-le celor care cereau o a doua sau chiar o a treia porţie. După figurile lor calme se vedea limpede că nu puseseră gura pe carne.

Festinul a ţinut câteva ceasuri. Deşi oamenii mestecau repede, aşteptarea în jurul frigărilor pentru a mai primi o porţie, repartizarea bucăţilor printre grupurile care se formaseră sub copaci, tenacitatea cu care curăţau oasele de ultima fărâmă de carne şi, în sfârşit, încetineala cu care se încăpăţânau să înghită ultimele bucăţi când era limpede că erau deja sătui, prelungea durata banchetului. Unii trebuiau să se odihnească o vreme pentru a putea înghiţi mai departe.

După ce tot tribul s-a arătat mulţumit, oamenii răspândiţi printre copaci au fost cuprinşi de un fel de toropeală. Continuam să-i observ, când, din spatele construcţiilor cu acoperiş de paie, un indian care părea să nu fi mâncat, după aerul afabil cu care a venit la mine, mi-a indicat cu gesturi iuţi dar deloc categorice, să-l urmez. Am trecut de copaci, am lăsat în urmă nişte case şi, într-un loc liber, nu foarte mare, pe care erau câţiva copaci şi alte clădiri, am dat de un mic grup de indieni care frigeau peşte. *Def-ghi, def-ghi,* au spus ei privindu-mă mulţumiţi şi, adunându-şi degetele de la o mână şi făcând gesturi repetate spre gură, mi-au dat de înţeles că trebuia să mănânc. Scena contrasta în mod evident cu cea care se desfăşurase până în urmă cu câteva minute pe plajă; calmul şi simplitatea cu care oamenii aceştia îşi pregăteau

mâncarea pe grătarul aşezat pe patru trunchiuri îngropate în pământ, simplitatea bucatelor şi atitudinea generoasă şi părintească cu care m-au invitat s-o împărţim m-au făcut să cred un moment că nici nu făceau parte din trib. Totuşi, încet-încet, i-am recunoscut: erau cei care tranşaseră cadavrele şi, cum aveam s-o aflu mult mai târziu, când am început să cunosc obiceiurile tribului, cei ale căror arme îl uciseseră pe căpitan şi pe ceilalţi membri ai expediţiei.

Amfitrionii mei mă urmăreau mâncând cu o mulţumire discretă, cu plăcere, aş zice aproape cu duioşie. Delicat, cu o simplitate generoasă, m-au invitat să mai iau. Austeri, în siesta lor calmă, sub umbra răcoroasă a pomilor, vorbeau liniştit, schimbând monosilabe cordiale. Erau parcă medalia dură şi rotundă, făcută dintr-un metal nobil, dincolo de care restul tribului dispersat pe plajă nu era decât un prisos fierbinte, întunecat şi inform. Când am terminat de mâncat, au stins focul, s-au spălat, au curăţat locul din faţa locuinţelor şi, după ce m-au salutat politicoşi cu glasurile lor repezi şi ascuţite, s-au împrăştiat. Unii au mers spre plajă, alţii spre pădurea deasă din spate, câţiva au intrat în case. Aşezat la umbră, mi-au ajuns la urechi prin liniştea însorită glasuri şi zgomote de pe plajă. M-am ridicat şi m-am îndreptat într-acolo.

Doi se certau lângă frigări, aproape atingându-se, aruncându-şi priviri pline de violenţă, dându-se înapoi de parcă ar fi vrut să plece, apoi apropiindu-se iarăşi, aproape ciocnindu-şi capetele. Glasurile lor stridente se frângeau, înecate de furie. În cele din urmă au rămas nemişcaţi, tăcuţi, la câţiva centimetri unul de altul, privindu-se, răsuflând repede, în timp ce umbrele lor, întinse pe pământul galben în aceeaşi direcţie, păreau aproape suprapuse. Chipurile lor exprimau luptă iminentă, ură şi dispreţ. Interesant era mai cu seamă că tribul îi observa cu indiferenţă – asta dacă îi vedea, căci majoritatea nici măcar nu se uitau la ei. Indiferenţa părea şi mai mare la bucătari, chiar deliberată. Aceştia se răsuciseră în profil, sprijiniţi în beţele lungi, fixând un punct neprecizat de pe fluviu, de parcă-şi propuseseră să nu dea atenţie la ce se

petrecea pe plajă sau, dimpotrivă, ar fi ştiut exact ce se petrece şi s-ar fi prefăcut că habar n-aveau, dintr-un motiv care-mi scăpa. Ceilalţi membri ai tribului, pierduţi în somnolenţă, aruncau priviri indiferente către cei doi, asta dacă nu-i ignorau de-a binelea.

Terminaseră de mâncat; foarte puţini – un bătrân fără dinţi, un copil – mai sugeau gânditori câte un os. Frigările se goliseră. Un indian cu un os în mână a traversat, maşinal, spaţiul pustiu şi l-a aruncat în foc. Nemişcaţi, sprijiniţi în beţele lor, bucătarii nici n-au catadicsit să-l privească. Cei doi care se certaseră au întors brusc privirile şi au plecat în direcţii opuse, pierzându-se în mulţimea căzută, din cauza digestiei, într-o somnolenţă meditativă. Unii stăteau întinşi cu faţa în sus, alţii, la fel de nemişcaţi, cu ochii întredeschişi, erau gata să se prăbuşească. O parte se căţărase în copaci, culcuşindu-se printre crengile neregulate. Somnolenţa părea să le fi produs nu atât vise, cât coşmaruri. Citeai pe feţele lor viziunile care îi asaltau din interior, împiedicându-i să doarmă. Ochii se mişcau încet pe sub sprâncenele încruntate. Privirile erau plecate şi alunecoase. Doar degetele de la picioare se agitau, autonome, trădând ceea ce restul trupurilor nemişcate voia să ascundă. Păreau atenţi la ce se petrecea în ei înşişi, ca şi cum ar fi aşteptat efectul imediat al festinului şi-ar fi urmărit coborârea fiecărei îmbucături mâncate prin cotloanele corpului. Parcă ar fi vrut să fie siguri că, după un anumit moment, niciun efect teribil nu s-ar fi manifestat, pentru a se considera în siguranţă şi a lepăda fără pericol neliniştea ruşinoasă. Parcă ascultau o rumoare arhaică ce urca dinlăuntrul lor.

Au început să se dezmeticească pe la jumătatea după-amiezii. Se sculau, se întindeau, clipeau din ochi, alergau spre apă şi se lăsau să cadă pe mal. Acum păreau slăbiţi, greoi, chiar şi când alergau. Copiii, care fuseseră atât de vioi de dimineaţă, se mişcau cu o încetineală care putea fi somnolenţă sau indispoziţie. Câţiva indieni s-au apropiat de vasele de sub copaci să le examineze plini de

interes, deşi de la distanţă: unii se ridicau pe vârfuri şi întindeau gâtul încercând să zărească, de departe, conţinutul. Alţii dădeau semne de nerăbdare exagerată. Erau încă serioşi şi stăpâniţi. Treptat, tot tribul s-a apropiat de acele recipiente, rămânând pe loc în jurul lor şi mişcându-se din când în când pentru a-şi arăta nerăbdarea. Nu vorbea nimeni, nu se priveau între ei. Din când în când, se ridicau pe vârfuri şi-şi întindeau gâtul în direcţia clădirilor, încercând să zărească ceva acolo, după copaci. Cam după o jumătate de ceas, s-a ridicat un murmur satisfăcut: din direcţia aceea, câţiva dintre cei care mă invitaseră la peşte veneau aducând grămezi de mici recipiente vegetale. Cercul s-a strâns în jurul vaselor cu băutură. Nou-veniţii şi-au făcut drum prin mulţime, au lăsat tigvele pe jos şi, tăcuţi, au început să le umple şi să le distribuie.

Era limpede că era vorba de alcool: de cum gustau, schimbarea era vizibilă, la unii lentă, la alţii imediată. După primele înghiţituri reveneau la vioiciunea lor obişnuită, li se aprindeau privirile şi expresia generală era de bucurie. Ieşeau din gravitatea şi concentrarea pe care le-o dăduse mâncarea. Schimbau monosilabe rapide şi cordiale; unii chiar râdeau. Locvacitatea sporea pe măsură ce scădea conţinutul vaselor mari: ai fi zis că-şi povestesc întâmplări şi glume, pentru că se formau mici cercuri în care unul povestea, ceilalţi ascultau cu o expresie mulţumită, tăcuţi şi atenţi, după care începeau să râdă în hohote, scuturându-se şi înghiontindu-se blând şi cu plăcere. Era o animaţie generalizată şi în creştere. Era ciudat să-i vezi ieşind din puţul fără fund în care păreau să fi căzut după masă, în lumina deja mai puţin crudă a după-amiezii, care arunca spre cer, după ce se lovea de arbori, reflexe verzui. Rumoarea glasurilor se pierdea în aer, în lumina galbenă, printre frunze. Exact ca atunci când mâncaseră, veneau şi plecau să-şi umple iar şi iar tigvele cu băutură, pe care le goleau dintr-o înghiţitură. Euforici, uneori aveai impresia că nu pronunţau cuvinte omeneşti, ci strigăte animalice. Trupurile deveneau drepte, ţepene, îşi

umflau pieptul, îşi înălţau capul, iar membrele, care se moleşiseră în timpul digestiei, redeveneau puternice, muşchii ieşeau în evidenţă, tari, străbătuţi de vene. Pielea părea mai netedă, mai moale, mai sănătoasă. Sfârcurile femeilor se umflau, parcă înfloreau.

Plenitudinea trupească şi entuziasmul subit, care-i lega acum armonios, creşteau precum o mare interioară, lăsând să se vadă excitaţia iminentă ce avea să-i arunce iar în singurătatea din închisoarea trupurilor. Ce mă uimea cel mai tare era că goliciunea lor, care până atunci mi se păruse firească, acum mă deranja, nu ştiu de ce. Până acum corpurile lor fuseseră un tot compact, care se ascundea în propria uitare şi propriul abandon. Pe măsură ce creşteau efectele alcoolului, trupurile păreau că-şi arată ostentativ goliciunea, să ţină seama de ea, să se învârtească, vizibil, în jurul ei. Ignorat până atunci, sexul se deştepta. Bărbaţii începeau să-şi pipăie membrul viril sau să-l atingă, ca din întâmplare, coborându-şi mâna spre coapse sau picioare. Stând în picioare, femeile îşi puneau în evidenţă fesele sau şoldurile. Destui se mângâiau, distraţi, sau priveau insistent goliciunea celorlalţi, fără să spună însă nimic, aşteptând de la alţii o atitudine similară. Drumurile după băutură deveneau mai dese, mai frenetice, vocile mai ascuţite, de parcă rumoarea arhaică dinlăuntrul lor, pe care încercaseră cu câteva ceasuri în urmă să o perceapă, devenise ţipăt.

Indienii care mă invitaseră la peşte nu puneau gura pe alcool, se limitau, harnici şi îndemânateci, să-i servească pe ceilalţi. Nu interveneau în conversaţii şi nu încercau să facă ordine şi dreptate în distribuirea băuturii. Unul putea să se aşeze lângă băutură şi să dea peste cap cinci sau şase tigve una după alta, altul să ceară să i se umple recipientul de câte ori voia, distribuitorii de rachiu le arătau aceeaşi indiferenţă. La fel de imperturbabili se arătau faţă de excitaţia crescândă a tribului, îi simţeai străini, inexistenţi, de parcă ei şi restul tribului formau două realităţi distincte.

Precum soarele care urcă spre zenit, febra indienilor

creştea, arzătoare. Gesturile, mişcările şi râsetele lor dobândeau ceva nou. Tribul întreg se înfiora sub imperiul unei emoţii nemăsurate. Până la un moment dat, am crezut că bărbaţii îşi atingeau întâmplător sexul când lăsau mâna în jos; mai târziu însă, în timp ce ascultau vreo conversaţie, distraţi, începeau să şi-l mângâie. Deodată, o femeie tânără a ieşit brusc din cercul în care se aflase, uitând de interlocutorii săi şi, oprindu-se într-un loc deschis, cu picioarele puternice bine depărtate, a închis ochii şi-a început să-şi legene încet partea superioară a corpului, mângâindu-şi, cu o plăcere evidentă, pielea luminoasă. Deocamdată, nimeni nu părea s-o ia în seamă. Femeia şi-a plasat mâinile sub sânii rotunzi şi bruni şi, împingându-i în sus, încerca să-şi atingă, fără succes, sfârcurile cu limba. Se ridica pe vârfuri, de parcă n-ar fi ştiut că în felul ăsta sânii nu ajungeau mai aproape de gură, ci se înălţau odată cu ea, rămânând la aceeaşi distanţă, dar graţie acestei mişcări trupul devenea mai zvelt, muşchii i se ordonau altfel, fesele se comprimau şi se rotunjeau, dând la iveală o gropiţă la limita coapselor cu şoldul. Constatând că limba, roşie, rigidă şi ascuţită, pe care o tot scotea şi o băga în gură, nu ajungea să-i atingă sfârcurile, femeia a pornit să geamă şi să-şi frământe sânii, învârtindu-se în loc.

Un băieţandru mărunt de statură şi musculos s-a apropiat de ea; avea un mădular nervos, vertical, aproape lipit de burtă. Obsedată să-şi atingă sfârcurile cu limba, femeia îl ignora. Băiatul a venit încet în spatele ei, a privit-o o clipă, apoi, dintr-un salt elastic, s-a lipit atât de tare de ea încât sexul i-a dispărut în şanţul dintre fesele ei tari şi protuberante, ca într-o teacă făcută pe măsura lui. Mâinile indianului au înconjurat-o şi s-au oprit pe mâinile ei care-şi frământau sânii, dar femeia a continuat să geamă şi corpul cuprins de tremur nu şi-a schimbat poziţia. Nimic nu arăta că ar fi observat prezenţa trupului mic şi musculos care se lipea atât de categoric de al ei, mai mare şi mai rotund. Băiatul îşi înfigea bărbia între omoplaţii ei şi încerca s-o facă să se încline înainte, sau chiar să se aşeze în patru

labe, pentru a putea s-o pătrundă. Dar femeia rămânea în picioare, rigidă, în aceeaşi poziţie, gemând, iar pe lângă limba ei roşie şi ascuţită pe care o tot agita au început să curgă nişte filamente lichide, salivă sau bale, cane i se scurgeau pe bărbie. Aproape furios, băiatul continua să-şi înfigă, infructuos, bărbia între omoplaţii ei şi să se lipească insistent de femeia mai mare, până când aceasta şi-a dezlipit mâinile de pe sâni, le-a întins, apoi, cu un ghiont neaşteptat şi brusc, l-a azvârlit cât colo pe băiatul care a aterizat, pe spate, pe solul nisipos. Dispreţuitoare, fără a-i arunca nici măcar o privire, femeia a părut să iasă din criză şi, cu paşi liniştiţi, a dispărut în direcţia copacilor.

Băiatul a rămas privind după ea ca zăpăcit. Nu părea supărat şi nici umilit de cele petrecute. Mădularul atât de mândru până în urmă cu câteva clipe s-a pleoştit şi i-a dispărut între picioare; privirile sticloase se pierdeau în peisaj, mai curând distrate decât indiferente. Era limpede că femeia care-l atrăsese precum nordul busolei, nu mai ocupa niciun loc în gândurile lui. Nici într-ale mele prezenţa ei nu era mai certă: apăruse dintr-odată, obscenă, în faţa ochilor mei, în lumina zilei, iar după ce-şi desfăşurase purtarea neobişnuită dispăruse dispreţuitoare în mulţime, la fel de incertă la două sau trei minute după plecarea ei ca şi acum, şaizeci de ani mai târziu, când mâna fragilă a unui bătrân se străduieşte să materializeze, la lumina lumânării, imaginile pe care i le trimite, autonomă, nu ştiu de unde şi de ce, memoria.

Pereţii albi, lumina lumânării care, de câte ori pâlpâie, face să-mi tremure umbra, fereastra deschisă spre zorii liniştiţi în care singurele zgomote sunt scârţâitul penei pe hârtie şi, din când în când, trosniturile scaunului, picioarele mele înţepenite pe care le mişc sub masă, foile pe care le umplu cu un scris lent şi care vin să se adauge teancului, producând un fâsâit special care se aude în camera goală – acesta este zidul gros de care se lovesc cele trăite de mine, asta dacă nu îmi apar într-o reverie fulgurantă şi inconsistentă după cină. Dacă lucrurile pe care mi le trimite, periodic, memoria reuşesc să străpungă

grosimea zidului, iar cele filtrate ajung să se aşeze, uscate precum zgura, pe foaia de hârtie, persistenţa densă a prezentului redevine mută şi netedă, de parcă nici n-ar fi fost atinsă de imaginile venite de pe alte tărâmuri. Dar acele tărâmuri, incerte, fantomatice, nu mai palpabile decât aerul pe care-l respir, ar trebui să fie viaţa mea. Şi totuşi, uneori imaginile cresc înăuntrul meu cu atâta forţă că grosimea zidului dispare, iar eu mă simt pendulând între două lumi: graniţa subţire a corpului care le desparte devine poroasă şi transparentă şi mi se pare că acum, chiar acum mă aflu pe plaja aceea mare şi semicirculară, străbătută în toate direcţiile de trupuri compacte şi goale, că văd pe nisipul răscolit de urmele paşilor tot felul de uscături aruncate la mal de fluviul etern, văd capete de beţe arse de foc, văd chiar şi prezenţa invizibilă a lucrurilor străine de experienţa trăită.

Iar în acest acum, indienii zămisleau un tumult care urca spre frunzele copacilor, unde rămânea încurcat, un tumult iscat din propriile trupuri. Un tumult mut, care umplea spaţiul, copacii din jurul plajei şi solul nisipos pe care proiectau umbrele lor lungi şi albăstrii. Rumoare de membre în tensiune, de sfinctere şi pori, la care veneau să se adauge, neauzite, suspinele păstrate înăuntru pentru a nu modifica aerul, cât şi stridenţa pe care o produceau, redeşteptându-se, obsesiile, dorinţele neştiute care corodează, precum un foc necunoscut şi rece, cerul pe care-l purtăm înăuntru şi-l duc, pe nesimţite, spre moarte. De la privirile languroase, indienii treceau direct la pipăieli. Vedeai indieni care se trânteau la pământ ca pentru a se odihni, trăgând după ei pe cei de alături, care se lăsa antrenat fără efort, îi vedeai deschizându-se precum florile sau fiarele, alţii se plimbau prin mulţime căutându-şi obiectul imaginaţiei cu minuţiozitatea aceea cu care vrei să potriveşti perfect, de parcă ar fi făcute din acelaşi material, interiorul şi exteriorul. Nu ţineau seamă de vârstă, de sex sau de rudenie. Un tată îşi sodomiza propria fiică de şase sau şapte ani, un nepot îşi sodomiza bunicul, un fiu era sedus, ca de un păianjen umed, de

propria mamă, un frate lingea, cu o plăcere evidentă, sânii soră-sii. Din loc în loc, solitari întinşi pe spate sau sprijiniţi de un pom, se abandonau, reîncepând întruna, plăcerii lui Onan.

Crepusculul s-a umplut de gâfâieli, de strigăte înăbuşite, de ţipete, de gemete. Unii se bucurau în perechi, alţii câte trei, câte patru sau cinci, ba chiar în grupuri de o duzină sau mai mulţi. O copilă nu mai mare de şapte ani, în patru labe, îşi deschidea cu degetele vulva strânsă, incitându-l cu priviri vicioase aruncate peste umăr pe un băieţandru care aştepta în spatele ei şi ţinea într-o mână un băţ neted, gros şi rotunjit la capăt, iar în cealaltă, anticipând plăcerea, propriul sex. Un bărbat se flagela cu o creangă verde. Alţi doi, întinşi pe o parte în poziţie inversă, se sugeau reciproc, concentraţi. Unii păreau să se acupleze cu fiinţe invizibile, bărbaţi care păreau să copuleze cu aerul, femei care, în patru labe, îşi agitau crupa şi se contorsionau de parcă ar fi fost penetrate de cineva, şi din când în când chiar vedeai ţâşnind sperma sau auzeai femeile gemând ca ajunse la paroxism. Femeia care mai devreme îşi ridica sânii încercând să-şi atingă sfârcurile cu limba şi care se lepădase de băiatul care încercase s-o pătrundă, îşi repeta gesturile obscene în diferite locuri, iar dacă se apropia careva, îşi întrerupea, brusc şi dispreţuitor, strădaniile infructuoase şi se depărta, căutând alt loc în care s-o ia de la început.

Se întunecase, aşa că indienii care mă poftiseră la peşte au aprins focuri. Trupurile goale şi asudate străluceau la lumina flăcărilor. Un foc aprins aproape de mal se reflecta în apele fluviului. Siluete lipsite de echivoc traversau, sporadic, lumina scânteietoare pentru a dispărea iar în beznă. O masă informă de trupuri, încleştată într-o acuplare multiplă, s-a rostogolit, din greşeală sau intenţionat, pe un pat de jar: urlete fioroase s-au amestecat cu suspinele, exclamaţiile şi spasmele, în timp ce trupurile care se tăvăleau ridicau în aer un şuvoi de scântei. Cei care terminau se duceau, gâfâind încă, să-şi recupereze puterile şi entuziasmul cu ajutorul alcoolului.

S-ar fi zis că cei care ne plimbam pe acolo fără să participăm la orgie deveniserăm invizibili, mulţimea frenetică ne ignora cu desăvârşire. Treceau pe lângă noi fără să ne privească măcar, mai bine zis, de parcă am fi fost transparenţi, privirile lor pierdute treceau printre noi căutând să se oprească pe ceva mai real. Rătăceam parcă prin două lumi diferite, de parcă drumurile noastre, oricare ar fi fost itinerarul, nu se puteau încrucişa, de parcă ne-ar fi despărţit pereţi de sticlă: dacă, de exemplu, venea spre noi o femeie deschisă şi înfiorată, când ajungea în dreptul nostru ori se oprea scurt şi se întorcea din drum, ori trecea pe lângă noi, căci, instinctiv, noi ne dădeam la o parte, şi-şi continua drumul, percepând doar un vid, de parcă noi n-am fi ocupat niciun loc în spaţiu şi nici n-am fi fost acolo. Era limpede că tribul se îmbarcase într-o călătorie fără sfârşit şi doar trupurile lor, precum o coajă goală, bântuiau dintr-o îmbrăţişare în alta în preajma noastră. Deasupra capetelor noastre au început să răsară stelele, întâi câte una, apoi mai multe, în sfârşit cu sutele, ca nişte scântei. Aprindeau cerul cu culorile lor – roşii, galbene, verzi, albastre –, mai palide în jurul lunii imense care începea să urce de dincolo de fluviu. Luna urca încet, tăind în două, cu o fâşie albă, vastă şi tremurătoare, hăul negru în care se transformase fluviul fără de margini, aruncând printre arbori raze de lumină crudă şi albă care luminau fragmente de corp sau de grupuri, sau chipuri pierdute care se agitau în întunecimea vegetală.

Noaptea a lăsat pe nisip şi împrejur, printre cenuşă, pajişte pârlită şi lemne înnegrite de foc, o dâră de trupuri abandonate. Unele se mai agitau, înlănţuite în îmbrăţişări maşinale, altele se mişcau tot mai rar, altele se văitau încetişor, altele erau complet nemişcate. În lumina incertă a zorilor, un indian a traversat plaja către râu, pipăindu-şi nasul care sângera. Despre altul care nu se mişca, întins sub un copac, cu gura în pământul nisipos, n-am ştiut spune, după ce m-am aplecat ca să-l văd mai bine, dacă dormea sau murise. Pe măsură ce zorii albăstrii deveneau dimineaţă, înainte ca primele raze ale soarelui să aurească

coroanele copacilor, indienii au început să-şi facă apariţia, încercând să se scuture, fără rezultat, de greutatea care părea să-i împingă înapoi în noapte. Se clătinau, nehotărâţi, în lumină. Mulţi continuau să stea întinşi, încercând să se ridice, iar şapte sau opt n-aveau să se mai ridice niciodată. Un om s-a ridicat, s-a clătinat, după care s-a gândit puţin şi a început să se izbească cu capul de un copac, tot mai violent, până când s-a prăbuşit, sângerând din nas şi din urechi. Unii vorbeau singuri, alţii scânceau. În sfârşit, în dimineaţa încă palidă, au început să se îndrepte către case. În poiana din faţa lor, pe un foc mare fierbeau câteva marmite enorme de lut. Câţiva bărbaţi sobri amestecau în ele; m-am apropiat să văd: înăuntru se găteau măruntaiele şi capetele tovarăşilor mei, împreună cu nişte legume necunoscute. M-am dus din nou spre apă, încrucişându-mă cu mulţimea care venea din sens opus, ducându-se la marmite. Îngenuncheat pe mal, un om încerca să vomite în apă. Avea ochii umflaţi, obrazul congestionat şi braţele încrucişate pe burtă; părea să sufere. Am încercat să-l urăsc, dar n-am reuşit. Când m-a văzut, ochii i s-au mărit lăsând să se vadă nu ştiu ce fel de speranţă. *Def-ghi, def-ghi,* a şoptit, a vrut să schiţeze un gest, dar corpul nu-l asculta. În fine, cu un ultim spasm, s-a prăbuşit în apă. A rămas acolo câteva zile la rând, cu capul scufundat în apă şi scuturat de valuri.

Măruntaiele fierte şi ce mai rămăsese din băutură le-au mai ridicat moralul indienilor, dar nu pentru mult timp. O bătrână solitară şi liniştită a traversat plaja şi s-a aşezat aproape de mal, privind spre mijlocul apei şi rozând o căpăţână aproape descărnată. Doar o ţeastă de care atârnau nişte filamente cartilaginoase, pe care baba fără dinţi le molfăia dusă pe gânduri. Unii se plimbau în grupuri şi vorbeau tare, alţii se ghemuiau în cerc, tăcuţi, evitând să se privească, neliniştiţi, nervoşi. Sub un copac, o femeie defeca gânditoare stând pe vine. Câteva grupuri izolate continuau să se împreuneze într-un mod imperfect şi extravagant. De-abia pe la jumătatea dimineţii s-au calmat. În aerul luminos, ultimii indieni rătăceau încet pe plaja

galbenă, căutând un loc de odihnă. Între atâtea corpuri zăcânde era greu de spus care dormea, care murise sau, pur şi simplu, care medita cu ochii întredeschişi, respirând încet. Bucătarii se plimbau indiferenţi printre ei, de parcă nici nu i-ar fi văzut. M-am întins la umbra unui copac şi-am dormit până pe seară. Când m-am deşteptat, fluviul era aproape violet iar un indian ghemuit lângă mine mă scutura cu blândeţe. *Def-ghi, def-ghi,* spunea atingându-mi braţul cu vârful degetelor. Am deschis ochii, mi-a zâmbit şi mi-a făcut semn să-l urmez. Din nou, printre casele din fund, oamenii îşi mâncau, modeşti, peştele fript. M-au invitat să mănânc şi mi-au dat apă. În apropiere, tribul împrăştiat era cufundat în somn.

În acea a doua noapte, în loc de tumultul celei dintâi, până dimineaţa s-au auzit şoapte şi suspine întretăiate, dialoguri surde şi trecătoare, chemări fără speranţă, vaiete. Vorbeau puţin şi rar. Când mergeam printre ei mă urmăreau, ca lipsiţi de puteri, cu privirile, după care dădeau din cap, îşi plecau privirile, ba unii chiar începeau să plângă. Parcă erau nişte copii bolnavi şi părăsiţi. Spre dimineaţă am dat de unul care, întins pe o coastă, desena ceva pe nisip cu un beţişor, apoi ştergea imediat cu dosul palmei. A făcut asta toată ziua.

Mulţi păreau să fie bolnavi. Se strâmbau de durere, îşi pipăiau corpul, aveau diaree sau zăceau pe jos respirând greu, de parcă ar fi fost astmatici sau pe moarte. Aveau ochii umflaţi şi pe jumătate închişi, faţa congestionată, părul grăsos şi lipsit de strălucire. Mulţi erau răniţi sau aveau pielea plină de arsuri. Unuia îi atârna braţul de parcă ar fi fost rupt de la cot, mulţi şchiopătau sau chiar se târau pentru a se deplasa. Alţii se duceau des la malul apei ca să se spele pe faţă sau să se stropească pe tot corpul. Răniţii şi bolnavii îşi arătau durerea respirând zgomotos printre dinţii strânşi şi lăsând să le curgă saliva din gură. Unul se ţinea de un pom şi scuipa întruna, altul defeca, apoi îşi cerceta atent excrementele, scurmând în ele cu degetul. Entuziasmul din zilele precedente dispăruse, lăsându-i temători şi distruşi. Era ca şi cum

arcul dorinţei, după ce-şi slobozise săgeţile, s-ar fi întors, lovindu-i drept în faţă şi lăsându-i ameţiţi şi suferinzi. Copiii păreau bătrâni iar bătrânii copii; femeile deveniseră aspre şi lipsite de graţie precum bărbaţii, iar bărbaţii păreau moi şi fragili ca nişte femei. Multora le ieşeau pe obraz nişte coşuri roşiatice terminate cu un cap de puroi alb. Peste tot nu vedeai decât priviri care se ascundeau şi carne veştedă. Ca nişte pete negricioase şi tremurătoare, contrastau cu lumina puternică a verii, în care şi nopţile, cu luna aceea uriaşă şi stelele nenumărate, păreau sănătoase şi luminoase. Dar bucătarii, cu discreţia lor calmă şi trupurile curate şi puternice, demonstrau că exista în indienii aceştia şi o forţă în stare să-i păstreze la adăpost de haos.

În zilele care au urmat au început să iasă, treptat şi nu fără efort, din starea de însingurare. Unora asta le-a luat săptămâni şi luni întregi, iar în perioada care a urmat au murit mulţi din trib. Începeau să se ridice, serioşi şi sobri, şi se apucau să cureţe câmpul şi plaja, să se ocupe de bolnavii pe care îi duceau în case, să-şi îngroape morţii. Concentraţi, schimbau rapid doar cuvintele necesare, din care nu reieşea niciun sentiment, gravi, aproape severi, umblau printre copaci, se spălau în râu, fabricau unelte din lemn şi os, îndeplineau cu o dibăcie fără greş toate aceste treburi care le confereau, lor şi locului în care trăiau, exterioritatea aceea irefutabilă şi densă, apropiată de simţuri, părând neclintită şi eternă, pe care o percepusem încă din barcă pe când mă apropiam de plaja semicirculară şi de prezenţa umană care venea de la focurile aprinse în noapte. Două sau trei zile îmi fuseseră de ajuns ca să constat din ce substrat negru trebuiau să se ridice indienii, vâslind puternic către aerul transparent, pentru a arăta lumii exterioare un aspect omenesc.

Tribul semăna cu un bolnav care îşi revenea încet. Cei care mureau sau întârziau să se vindece erau precum elementele irecuperabile sau grav vătămate ale unei fiinţe unitare. Trupurile păreau semnele vizibile ale unui rău invizibil. Rană, slăbiciune, paloare, sânge, puroi sau arsură

nu erau decât semnele trimise din hăul de întuneric, ceva prezent la toţi, repartizat tuturor, ceva unic, faţă de care fiecare în parte se dovedea un participant fragil. Nu ştiu ce zeu putea fi, dacă zeu era, deşi în toţi anii ăia nu i-am văzut adorând ceva; era o prezenţă care îi guverna împotriva voinţei lor, care transmitea ceva dincolo de voinţă sau bune intenţii şi care, din când în când, se manifesta oricât de mult ar fi încercat ei să uite de existenţa ei sau să simuleze că o ignoră, precum Leviatanul care e vizibil doar când apare periodic din fundul oceanului.

După o săptămână, majoritatea bolnavilor îşi reveniseră, făceam cu greu deosebirea între bucătarii sănătoşi şi calmi şi restul tribului. Mai erau unii care ieşeau dimineaţa din casă, cu mişcări încete şi ezitante, clipind din ochi sub soarele care urcase deja sus, plimbându-şi privirile buimăcite pe deasupra frunzelor strălucitoare şi sprijinindu-se de pereţi sau de vreun membru al familiei. Mulţi rămăseseră cu urme de neşters: unul îşi pierduse o ureche, altul un ochi care a continuat să-i supureze luni în şir; un al treilea a rămas beteag pentru restul zilelor. Îi întâlneam uneori pe plajă sau printre copaci şi, văzându-i betegi, deci purtând pe trup stigmatul clar al exceselor făcute, încercam să-i întreb din ochi, căutând un gest, o expresie sau o grimasă din care să se vadă că îşi aduceau aminte de acele zile abominabile, dar ochii lor păreau inocenţi şi muţi, indiferenţi sau impermeabili amintirilor. Zâmbetul iute, aproape ironic cu care mă priveau în general, nu era un semn de complicitate sau de conivenţă, ca şi cum, acceptându-mi mărturia, ar fi recunoscut prin asta delicateţea tăcerii mele, sau, întâlnindu-se cu privirile mele insistente şi întrebătoare, ar fi manifestat un fel de superioritate prin atitudinea lor impenetrabilă; dimpotrivă, zâmbetul părea să aibă legătură nu cu ce făcuseră şi ce văzusem eu atunci, ci cu anumite lucruri de care mă credeau capabil şi pe care sperau să le fac într-o bună zi. Odată trecută grozăvia, tribul mă trata din nou cu jovialitate şi deferenţă.

Există oameni care susţin că prima impresie este cea corectă şi adevărată; în ce-i priveşte pe aceşti indieni, trebuie să spun că afirmaţia nu se susţine. Cei care fuseseră, în primele zile, mai răi ca animalele sălbatice, au devenit, cu trecerea timpului, fiinţele cele mai caste, sobre şi echilibrate din câte mi-a fost dat să întâlnesc în lunga mea viaţă.

Delicateţea de care dădea dovadă tribul ar trebui să se numească mai curând feminizare sau blândeţe; igiena lor, manie; atenţia faţă de semeni, afectare ceremonioasă. Politeţea lor exagerată a crescut, dobândind o complexitate neobişnuită. Erau de o pudoare surprinzătoare. În lunile care au trecut, n-am mai văzut niciodată ca un indian să-şi facă nevoile în public. Cu toate că umblau absolut goi, n-am mai văzut pe nimeni, nici chiar copiii, etalându-şi sexul; acesta le atârna între picioare aproape ascuns, aproape inexistent. Pipăielile şi aluzia carnală păreau excluse în public. Erau atât de circumspecţi în această privinţă, încât mă întreb şi acum dacă se acuplau în particular, şi dacă nu s-ar fi născut copii pe parcursul anului, chiar şi cel mai atent observator ar fi ajuns la concluzia că aceşti indieni nu cunoşteau coi tul. Chiar dacă făceau parte din aceeaşi familie, bărbaţii şi femeile îşi vorbeau evaziv şi distant. Fără a fi duri sau autoritari, purtarea faţă de copii era severă, sentenţioasă şi tăioasă, deşi nu lipseau manifestările de atenţie şi chiar de duioşie. De regulă, exista o separaţie destul de clară între femei şi copii, pe de o parte, şi bărbaţi, pe de alta. La toţi, grija pentru curăţenie era excesivă, aproape enervantă. Un plod de un an sau doi murdar de excremente era motiv de ceartă între bărbat şi nevastă. Un copil care urina pe un copac într-un loc vizibil primea imediat o palmă.

Spuneam deci că nu-i văzusem făcându-şi nevoile în public, ca în timpul orgiei; de asemenea, nu am dat niciodată, în împrejurimile satului, de excrementele lor, iar după o vreme am înţeles că şi le îngropau, nu doar le acopereau, mai mult sau mai puţin sumar, cu pământ, ci

făceau o groapă în pământ, pe care o acopereau şi o bătătoreau până dispărea. Pe vreme caldă, se scăldau în râu de mai multe ori pe zi, plaja galbenă era tot timpul plină de indieni care intrau şi ieşeau din apă, iar dacă mă plimbam prin apropiere îmi ajungeau la urechi, atât ziua cât şi noaptea, zgomotele bălăcelilor. Pe timp de iarnă, încălzeau apa în marmitele lor de gresie ca să se spele, dar nu puţini continuau să coboare pe mal, neluând în seamă promoroaca albăstrie a dimineţii. Înainte de a le găti, spălau alimentele de mai multe ori. Măturau cu târnurile de câteva ori pe zi interiorul caselor şi spaţiul din faţa lor, iar vara, pe înserat, aduceau apă din râu şi stropeau atât pe dinăuntru cât şi pe dinafară, iar apa scânteia în ultimele raze de soare.

Erau atât de politicoşi că deveneau ostentativi şi supărători. Era de-ajuns să treacă cineva prin faţa casei pentru ca ei, lăsându-şi baltă ocupaţiile de zi cu zi, să-l salute insistent, să-l roage să se oprească puţin la intrare, după care purcedeau la un lung interogatoriu asupra stării de sănătate a fiecărui membru al familiei trecătorului, neuitând pe niciunul, cerând amănunte şi determinând răspunsuri şi mai ample prin alte întrebări, astfel că ceremonia dura un ceas, timp în care stăpânul casei întreba de sănătatea unor persoane pe care tocmai le văzuse pe plajă sau cu care tocmai schimbase un salut distant. Dar dacă asemenea întâlniri întâmplătoare aveau loc în spaţiul public, adică într-un loc departe de casele lor, totul se limita la un dialog rapid, laconic, ba chiar un pic trufaş. Distanţa era la rândul ei materială, căci un spaţiu de doi sau trei metri îi despărţea în permanenţă, de parcă grija lor principală ar fi fost să nu se atingă, evitând cu tot dinadinsul o atingere fizică cu interlocutorul. Rămâneau câteva clipe foarte drepţi şi demni, puţin aplecaţi în spate, schimbau câteva formule rapide, deloc călduroase sau sincere, după care-şi continuau drumul, cu ochii mijiţi, spatele şi umerii drepţi şi rigizi, într-o atitudine convenţională care exprima mândrie şi gravitate. Excesul de pudoare şi demnitate îi făcea să fie susceptibili. Se

simţeau ofensaţi de lucrurile cele mai mărunte. De exemplu, dacă, din neatenţie, în conversaţie intervenea o aluzie oarecum şocantă, cei de faţă lăsau capul în jos într-o atitudine gânditoare, rămâneau o vreme tăcuţi, după care găseau un pretext oarecare şi plecau. Înainte de a ataca teme legate de acuplare, menstruaţie sau excremente, îndepărtau copiii, iar dacă se întâmpla ca unul să vorbească fără a-şi fi gonit copiii, era imediat chemat la ordine fără drept de apel.

Părea să le fi luat ceva timp pentru a reînvăţa rapiditatea cu care făceau totul. Iuţeala aceasta era proprie bărbaţilor, căci femeile se mişcau placide şi absente, chiar şi când munceau parcă se gândeau la altceva. Bărbaţii se deplasau aproape alergând, iar când se încrucişau cu o femeie, diferenţa de viteză sărea în ochi. Era ca şi cum bărbaţii ar fi fost orizontul mişcător şi tare al unui centru obscur, moale şi sedentar reprezentat de femei. Iar când bărbaţii se întâlneau pe plaja galbenă şi se opreau pentru a schimba formalităţile lor laconice, aveau gesturi atât de iuţi că aveai impresia că ţopăiau pe loc, la o distanţă prudentă de interlocutor, fiindu-le aproape interzis să se oprească de-a binelea. Când mergeau, de exemplu, la pescuit, traversau plaja în fugă, săreau în bărci şi se depărtau vâslind energic, dispărând în câteva minute printre insule. Totul era viteză constantă şi regulată, totul părea să se facă în goană, iar când cădea noaptea se prăbuşeau pe solul bine măturat al caselor şi dormeau până-n zori.

În dimineţile însorite, cu acest du-te-vino al lor umpleau spaţiul translucid. Din cele petrecute în primele zile nu rămăseseră decât câţiva betegi. Erau un popor urban, muncitor şi auster. Glumeau rar şi, cu excepţia copiilor, care se jucau îndeobşte mai departe, aproape că nu se auzeau râsete. Femeile păreau să fie mai puţin serioase decât bărbaţii, sau, poate, mai puţin rigide. Atitudinea bărbaţilor atingea posăcenia, cea a femeilor, resemnarea sau indiferenţa. Dar şi bărbaţii şi femeile păreau să facă tot ce făceau nu din plăcere, ci din

obligaţie. Plăcerea părea să lipsească din viaţa obişnuită. Faptul că, în casele lor, copulau se vedea nu din concupiscenţa publică, ci din pântecele femeilor însărcinate şi nou născuţii zbârciţi şi plini de sânge care apăreau din când în când sub soarele acestei lumi.

Obiect al atenţiei sau al indiferenţei, al unei amabilităţi trecătoare, al unor întrebări de neînţeles sau al unui dispreţ persistent, eu rătăceam printre ei convins că ceea ce păreau să aştepte de la mine, dacă chiar aşteptau ceva, n-aveau să-l obţină prin moartea mea, ci mai curând prin prezenţa mea constantă şi atenţia mea răbdătoare faţă de peroraţiile lor. Din când în când, un indian se apropia şi, proţăpindu-se în faţa mea, dădea drumul unui discurs interminabil presărat de gesturi lente şi explicative, în care era vorba despre orizont, fluviu, arbori, iar uneori braţul se îndoia, palma îi lovea pieptul, oratorul desemnându-se astfel centrul şuvoiului de cuvinte scurte, stridente şi rapide. Alteori, trecând prin dreptul unei locuinţe, glasul unei femei care lucra ceva la umbră, lângă intrare, murmurând pe un ton blând şi confidenţial *Def-ghi, def-ghi,* mă făcea să mă opresc, iar femeia, fără a se opri din lucru, pronunţa un discurs scurt şi precis, după care îşi vedea mai departe de ale ei, de parcă aş fi plecat deja de acolo, fără a-mi arunca nici măcar o privire. Mai expansivi, copiii se luau după mine şi-mi vorbeau. Erau ca un revers zgomotos al tribului, însă gravitatea generală ajungea să-i atingă şi pe ei, amortizându-le entuziasmul.

Au trecut săptămâni şi luni. A sosit toamna. O furtună măturase vara, iar lumina de după ploaie era mai palidă, mai subţire. În după-amiezile însorite, printre frunzele îngălbenite care cădeau întruna şi putrezeau sub copaci, rămâneam nemişcat, visând cu ochii deschişi în mijlocul fascinaţiei incerte a celor văzute. În lumina slabă şi uniformă, care se subţia şi mai mult deasupra frunzelor îngălbenite, sub un cer albastru care vira spre alburiu, între pajiştea decolorată şi nisipul pălit, uscat şi mătăsos, când soarele-mi încălzea capul părând să topească tiparele limitate ale obişnuinţei, când nici sentimentele, nici

memoria, nici măcar mirarea nu dădeau sens şi ordine vieţii mele, lumina toată, pe care acum o numesc, pentru acest stadiu, toamnă, urca, limpede, dinspre reversul ei negru, către simţurile mele, ca o parte din mine însumi sau devenind tot ce mă înconjura, atât de irefutabil şi de firesc încât nimic nu ne lega, poate doar faptul că ne aparţineam unul alteia, lipsind obstacolele care pot deveni emoţie, frică, raţiune sau nebunie. Mai târziu, când soarele cobora spre apus şi obişnuinţa mă întorcea în contingentul salvator, mă plimbam printre indieni încercând să găsesc o ocupaţie inutilă care să mă ajute să închei ziua, pentru a fi iarăşi părăsitul cu nume şi memorie, precum o plasă de pulsaţii zbuciumându-se în miezul întâmplărilor.

Mai multă realitate a adus iarna. Alternând, brumele şi ploile ne reaminteau că suntem lipsiţi de apărare, ne făceau să inventăm mijloace menite a ne pune la adăpost de lumea exterioară, iar coliba, blănurile şi focul elementar în jurul căruia ne strângeam, tertipurile la care recurgeam pentru a găsi căldura animală şi pentru a supravieţui ne dădeau de furcă în modul cel mai concret, ţinându-ne departe de ceea ce nu poate fi rostit. Indienii trec cu cinste peste perioada grea: împart cu dreptate puţinul pe care-l smulg iernii, cei mai puternici fac zid în jurul ce lor slabi, dăruindu-le alimente şi viaţă. Totul, cu discernământ şi discreţie; astfel am înţeles, mult mai târziu, că dacă o mână de oameni robuşti se bucurau de privilegii în timpul unor asemenea luni grele, nu era pentru că ceilalţi s-ar fi te mut de forţa lor brută, ci pentru că aceşti oameni puternici erau necesari pentru supravieţuirea întregului trib, în care fiecare membru, până la cel mai umil, de la copilul nou-născut până la bătrânul muribund, avea desemnat un rol precis. Nu o dată am văzut cum unul dintre acei oameni robuşti îşi ceda acoperământul sau hrana unui bătrân, unui bolnav sau unui copil, în contrast evident cu oroarea acelor prime zile.

Astfel se purtau indienii în iarna aspră şi cenuşie, rămânând la fel de posaci şi de retraşi. La coliba pe care mi-o repartizaseră, un pic retrasă fată de sat, venea în

fiecare dimineaţă un bărbat tăcut care-mi aducea ceva de mâncare şi ceva lemne uscate pentru foc. Mai trebuie să spun că din toate iernile pe care le-am petrecut printre indieni, aceea a fost cea mai lungă şi mai aspră. Săptămâni în şir, o burniţă îngheţată a şters orizontul şi cerni, iar când s-a oprit, în loc să scadă, frigul a sporit şi în nopţile următoare, dintr-un cer atât de limpede şi de apropiat că aveai impresia că ne zdrobeşte, a coborât îngheţul, astfel că ne trezeam în faţa unor întinderi albite, de parcă stelele pulverizate de frig s-ar fi sfărâmat, pudrând pământul. Cu excepţia marelui fluviu, toată apa îngheţa, devenea o pojghiţă fină, casantă, scânteietoare, albastră dimineaţa, de un verde gălbui în timpul zilei şi trandafirie la asfinţit. Şi nisipul devenise mai fin, de parcă şi el era făcut din praf de stele, iar pământul, uscat şi dur acolo unde nu era amestecat cu nisip, a devenit albăstriu şi lucios. Câteva săptămâni totul a fost încremenit, de parcă ar fi îngheţat şi aerul şi timpul – lumină congelată, mai bine-zis un fel de transparenţă în care se reflecta lumina schimbătoare, ca pe un strat de promoroacă, albastră, verde, galbenă, violetă, trandafirie sau roşcată. Copacii erau ca de piatră, crengile dezgolite şi negre pe fondul cerului lăptos păreau o imagine de coşmar. Animalele şi păsările mureau de frig, rămânând pe loc, înţepenite, fără să se descompună, intacte şi neclare în frig şi moarte. Cu oamenii se întâmpla la fel: mai ales bătrânii, pe care-i copleşeau în nopţile lungi frigul şi somnul, nu mai aveau chef să se scoale şi-şi continuau drumul spre moarte, din lene sau comoditate. Uşori, tăcuţi şi lipsiţi de violenţă, exact ca frunzele toamnei care se îndreaptă spre pământ, unde este adevărata lor casă, aceşti bătrâni cădeau în moarte în inima iernii cumplite. Supravieţuitorii pândeau în nordul incert prima adiere de vânt călduţ. Iar când au început să apară primele frunze fragede, micuţe şi roşii, parcă nu-şi spărgeau propriii muguri, ci aerul cel îngheţat.

Treptat, indienii au început să iasă din colibe, nu atât în spaţiul exterior, cât în primăvară. Aerul nemişcat reîncepea să curgă, gheaţa se transforma în apă, copacii

încremeniţi trimiteau spre cerul albastru nouri de frunze verzi. Pe câmpul înflorit a reînceput alergătura iute a indienilor. Nisipul redevenea auriu, la fel şi fluviul. Din insule veneau stoluri de păsări multicolore, tăind cerul albastru şi umplând arborii din spatele satului. Încă somnolente, îşi făceau apariţia pumele şi caimanii. Zilele călduţe se prelungeau în febrile asfinţituri roşii, primăvara înainta lăsând să se vadă plaja galbenă plină de oameni care stăteau tot mai târziu, astfel că, printre arome de mâncare, plimbări fără grabă pe malul apei, cerul încă limpede, primele stele şi frunzişul scânteietor, nopţile acestui anotimp al speranţei erau liniştite şi binevoitoare. La jumătatea dimineţii, când trecea frigul, primele focuri se aprindeau afară, în faţa colibelor, printre copaci; atunci, peste tot acest spaţiu care mai păstra resturile anotimpurilor precedente, putrezite şi îngropate, macerate de timp şi ploi – frunze, lemn, corpuri de animale, carne şi oase omeneşti, excremente – fumul îşi reîncepea victorios urcuşul lent, iar celor care uitaseră în iarna grea de orice urmă a lor le readucea, împreună cu senzaţiile pe care le trezea, amintirea unei obişnuinţe vechi şi persistente. Era o plăcere să ne vezi ieşind din nou în lume în dimineţile tot mai calde şi mai însorite, după luni de somnolenţă chircită. Ziua plină de lumină îi făcea euforici, chiar veseli pe oamenii aceştia circumspecţi şi ţepeni. Ceva mai viu şi mai prietenos decât datoria, eficienţa şi subzistenţa părea să-i mâne când se duceau la muncă, iar când se încrucişau o clipă pe plajă sau sub copaci, rămâneau să stea de vorbă ceva mai mult ca de obicei, ca şi cum în loc de a considera politeţea ca pe un delict sau o neglijenţă, ar fi simţit că plăcerea austeră pe care o împărtăşeau era dovada unui avantaj în măsură să-i apropie de timp şi de lucruri.

Totuşi, trecând zilele, blândeţea asta a început să se fisureze. Intram în vară ca într-o casă de foc, învârtindu-ne buimaci şi pierduţi în lumina albă. Umbra lipicioasă a pomilor nu ne mai apăra. Doar zorile atenuau zăduful, care ţinea de la primele raze ale dimineţii până târziu în noapte. Tribul se agita într-un somn neliniştit. În lunile precedente,

indienii se culcaseră devreme pentru a fi proaspeţi de cum se lumina; noaptea nu zăreai pe nimeni în sat, domnea o tăcere paşnică, neîntreruptă decât de vreun ţipăt de pasăre. Când au venit căldurile mari, această disciplină spontană s-a deteriorat. La început, o puneam pe seama soarelui arzător care urca năucitor pe cerul nemărginit, dar treptat am priceput că anul care trecea ţâra după sine, dintr-o beznă necunoscută, ca o zi de febră ce se sfârşeşte în trupul unui muribund, o grămadă de lucruri semiascunse, semiîngropate, a căror persistenţă şi chiar existenţă ni se par improbabile şi, când reapar, ne demonstrează peremptoriu că de fapt au fost singura realitate a vieţii. Tot aşa, fluviul cel mare, calm luni în şir, ne arată prin gunoaiele şi leşurile pe care le duce cu el, adevărata forţă pe care o are în zilele când iese din matcă.

Relaţiile dintre indieni, atât de politicoase şi distante, au alunecat spre secretoşenie, indiferentă şi ceartă. Destui dintre ei deveneau nerăbdători, iritabili şi, în general, se izolau şi umblau ca zăpăciţi sau adormiţi. Frumuseţea dimineţilor nu o primeau uşor, păreau să fermenteze în posomoreală şi nostalgie. Că le lipsea ceva era limpede, dar nu reuşeam să aflu ce. Cercetau zilele goale, cerul deschis, malul luminos, sperând să primească din aerul tremurător o chemare sau o viziune. Bântuiau fără ţel şi fără puteri, aşteptau. Substanţa comună care-i ţinea laolaltă, conferind tribului coeziunea unei fiinţe unice, se subţia, ameninţând-o cu rătăcirea şi dispersia. Păreau absenţi şi morocănoşi, presimţeau că le lipseşte ceva fără nume, căutau parcă ceva neştiind ce caută sau ce pierduseră.

Când au înţeles, gesturile lor au devenit mesaj, semn, convergând treptat către acţiune şi ezitând tot mai puţin. Vedeam pe feţele lor şi citeam în atitudinea lor o hotărâre care sporea. Pe când treceam într-o zi prin faţa unei colibe, am văzut o bătrână care contempla un craniu uscat şi lustruit. Expresia nedisimulată a babei era de adorare şi fascinaţie. În zilele care au urmat am văzut grupuri de indieni care stăteau la sfat; nişte indieni mergeau de la un

grup la altul ducând mesaje şi păreri. Alţii îşi pregăteau, cu o dibăcie plină de entuziasm, săgeţile otrăvitoare. Nu ştiu de unde au reapărut, în diverse locuri, obiecte care fuseseră ale căpitanului şi ale marinarilor: haine, un coif, o sabie, metale şi monede. Cu toţii voiau să le privească, să le atingă, să le pipăie, în mai puţin de un an dobândiseră un aspect definitiv şi uzat de relicve, iar ca să apuce să pună mâna pe ele oamenii se certau, ba chiar a curs şi sânge. Obiectele erau amestecate cu altele, necunoscute, dar uşor de ghicit: coliere, pietre, cuţite, bucăţi de lemn atât de lustruite şi îngălbenite că le deosebeai cu greu de oasele, de om şi de animale, judecând după formă şi mărime, cu care se amestecau. În înghesuială, craniile zburau pe nisip, în timp ce indienii se băteau, tot mai des şi mai violent, să pună mâna pe ele. Totuşi, nimeni nu le ţinea mult timp în mână, de parcă obiectele exercitau nu doar atracţie, dar picurau şi venin.

Într-o dimineaţă, era foarte devreme, m-a trezit o rumoare. De-abia se crăpase de ziuă. Pe plajă, o masă de trupuri întunecate se agita în aerul albăstrui. Înfrigurare, grabă, entuziasm, chiar şi bucurie: vreo sută de bărbaţi se îmbarcau în luntrile aliniate pe mal şi tot restul tribului se strânsese să-şi ia rămas bun. Gesticulau şi turuiau repede şi cu glasurile lor ascuţite, acum înăbuşite de excitaţia stăpânită. Aproape simultan canoele s-au dezlipit de mai, în timp ce oamenii se urcau în ele, depărtându-se, cu aceeaşi viteză, în amonte şi dispărând printre insule. Tribul a mai rămas o vreme pe mal înainte de a se împrăştia, contemplând, parcă uimit şi cuprins de speranţă, soarele roşu şi mare care apărea de după insule, alungând ultimele umbre ale zorilor şi presărând reflexe trecătoare pe fluviul vioriu.

În zilele care au urmat, privirile se îndreptau tot timpul spre fluviul scânteietor şi pustiu. Insulele joase pe care le formase erau în mijloc, nemişcate şi alungindu-se în amonte. Apa nu mai producea niciun pic de prospeţime, orizontul alb şi neclar din cauza zăpuşelii nu aducea niciun semn. Indienii erau tot mai nesiguri şi neliniştiţi. Câte unul

îşi lăsa treaba şi venea la mal unde, sub pretextul că se spală pe mâini sau urinează în apă, scruta fluviul sperând să zărească întoarcerea bărcilor. Alţii ieşeau tot mai des în pragul colibelor în care se adăposteau de căldură şi priveau şi ei apa. Nerăbdarea îi făcea să-şi lase baltă ocupaţiile şi să coboare pe mal. La început au fost trei sau patru, a doua zi era un grup, a treia, aproape o mulţime, iar în a patra zi tot tribul stătea pe mal cu ochii ţintă într-un punct anume printre insuliţele joase şi prelungi, aşteptându-i.

Şi au apărut, sclipitori şi albaştri, dar nu în zori, ca atunci când plecaseră, ci pe seară, exact ca atunci când mă aduseseră pe mine. Aceleaşi focuri pe care le văzusem de pe apă luminând plaja se aprinseseră acum în faţa ochilor mei. Totul se repeta, dar acum evenimentele se combinau cu altele, asemănătoare, din memoria mea. Ce se petrecea acum avea pentru mine un gust cunoscut: era ca şi cum, luând-o de la început, timpul m-ar fi lăsat în alt loc din spaţiu, de unde puteam privi, într-o perspectivă diferită, aceleaşi evenimente care se repetau – iar senzaţia că lucrurile acelea se petrecuseră deja a fost atât de mare că, privind în aerul albastru reflexele focurilor pe apă şi văzând sosirea rapidă şi uniformă a bărcilor, am aşteptat, fără să-mi dau seama, dar într-un mod extrem de intens, să mă văd pe mine însumi, rătăcit şi aproape vrăjit, descoperind încet în înserarea albastră plină de pace exterioară şi de aglomerare umană, întunericul nemărginit al acestor ţărmuri primordiale.

Dar nu *eu* veneam în bărcile astea: venea însă un om viu, poate de vârsta mea, care stătea drept şi nemişcat între vâslaşi. *Def-ghi, def-ghi* l-au strigat câţiva de cum a pus piciorul pe uscat, în timp ce învălmăşeala şi înghesuiala îi împiedicau să se apropie de cadavrele care erau descărcate şi îngrămădite, fără prea multă consideraţie, pe nisip. Prizonierul – deşi, după cum se va vedea, cuvântul nu este cel potrivit – îi ignora, iar când catadicsea să se uite la câte unul, o făcea cu un dispreţ calculat şi indiferent. *Def-ghi, def-ghi,* insistau ceilalţi,

încercând să iasă în evidenţă pentru a-i atrage atenţia asupra lor. Îi adresau aceleaşi zâmbete dulcege pe care le cunoşteam atât de bine, aceleaşi glume de prost gust, adică se prefăceau supăraţi şi agresivi, pentru ca imediat să izbucnească în râs, aceeaşi ostentaţie teatrală menită a-şi configura un personaj uşor de ţinut minte. Deliberat, prizonierul ignora toate aceste acte de seducţie, ceea ce îi stimula, incitându-i să-şi diversifice manifestările, astfel încât nu mai puteai şti dacă schimbarea de atitudine era adevărată sau jucată, dacă trecerea de la ilaritate la furie, de la sentimentalism la violenţă, de la trufie la obscenitate, era cauzată de dorinţa lor de a-şi compune o atitudine uşor de înţeles, era o modificare deliberată, sau dacă, provocaţi de indiferenţa prizonierului şi de neliniştea pe care părea să le-o provoace prezenţa sa, nesiguri şi confuzi, nu deveniseră decât o substanţă moale şi informă pe care evenimentele o modelau în figuri arbitrare şi trecătoare. Dar ceva era cert: prizonierul ştia de la bun început ce aşteptau de la el indienii, lucru pe care eu, în schimb, l-am ghicit încetul cu încetul şi chiar după atâta timp – chiar şi acum, şaizeci de ani mai târziu, în timp ce scriu în această noapte de vară, la lumina unei lumânări – nu sunt încă sigur că l-am înţeles, cu toate că m-am gândit la asta toată viaţa, căutând să descopăr sensul exact al acestei aşteptări.

E uşor de ghicit ce s-a petrecut în zilele următoare: de la pofta crescândă din dimineaţa însorită şi calmă în timp ce trupurile făcute bucăţi se frigeau deasupra jarului şi până la recolta de morţi şi betegiţi de după trei sau patru zile şi lenta revenire la viaţă a tribului, trecând prin plăcerea contradictorie a festinului, prin hotărârea suicidară a beţiei şi prin dârdora acuplărilor multiple, fantastice şi obstinate; repetarea evenimentelor într-o ordine identică era şi mai uluitoare dacă mă gândesc că nu părea să vină dintr-o premeditare, dintr-o organizare plănuită dinainte, şi că zilele monotone, cenuşii şi lipsite de veselie pe care le trăiau indienii îi duceau, pe nesimţite şi fără ca ei înşişi să-şi dea seama, spre acest nod arzător

care era singura lor sărbătoare, din care mulţi ieşeau cu greu, vătămaţi, iar unii deloc. Era ca şi cum ar fi dansat după un ritm care-i guverna, un ritm mut, a cărui existenţă o presimţeau, dar aceasta era inabordabilă, suspectă, absentă şi în acelaşi timp prezentă, reală dar nedeterminată, exact ca aceea a unui zeu.

Precum propria mea umbră, prizonierul se plimba prin poiana nisipoasă pe care fumegau frigările. Spre deosebire de mine, care în prima zi umblasem uluit şi temător printre membrii tribului, acesta părea nu doar indiferent şi liniştit, dar şi, socotind după atitudinea sa, un pic dezamăgit atunci când indienii, absorbiţi în contemplarea frigărilor sau pierduţi în fantasmele carnale, nu-i dădeau atenţia cuvenită. Parcă aştepta de la ei linguşiri sau supunere, era contrariat când indienii nu-l sărbătoreau îndeajuns. Ai fi zis că simplul fapt de a fi fost capturat îi conferea o anume superioritate. E drept, la debarcare, mulţi se apropiaseră de el, îl înconjuraseră încercând prin toate mijloacele să-i atragă atenţia, asediindu-l exact cum făcuseră cu mine, dar spre deosebire de mine, el părea să cunoască perfect motivele, iar atitudinea lui trufaşă şi dispreţuitoare denota că asediul nu-l deranja, ci îi conferea, din raţiuni misterioase, o putere necunoscută. În schimb, era limpede că prezenţa mea îl deranja. Privirile dispreţuitoare pe care mi le arunca, spre deosebire de cele pretenţioase şi arbitrare de care avea parte tribul, se încărcau de ură. Nu o dată i-am surprins privindu-mă pe furiş, ca unul care-şi studiază duşmanul. În general, îmi evita privirile şi nu mă fixa direct, mă ignora pentru a stabili parcă, în lumea aceasta în care eu îl enervam, printr-o hotărâre magică, că nici nu existam. Când îl văzusem apărând, viu, într-o situaţie identică cu a mea, mă gândisem că necunoscutul îmi trimitea un aliat, dar o simplă privire îi fusese de-ajuns ca să mă recunoască în mijlocul tribului şi din acel moment nu făcuse decât să mă ocolească şi să se poarte cu ostilitate. Ştia. Era la curent nu doar cu propriul său rol, pe care-l juca aşa cum am văzut, dar şi cu al meu, dându-

mi senzaţia destul de neplăcută că eram, simultan, înglobat şi respins. Dacă indienii, într-o pauză de frenezie, îşi reîncepeau asediul, prizonierul se purta ca un personaj important care acceptă, fără prea mare interes, să asculte cam reticent rugăminţile plebei, după care revine la atitudinea superioară, nelăsând să se vadă dacă în viitor va ţine sau nu seamă de cererile lor, sau dacă chiar le-a ascultat cu atenţie. Purtarea lui îi exaspera pe indienii care treceau, excedaţi, de la rugăminţi la cererea categorică sau la ameninţări. Era însă limpede că prizonierul nu se lăsa intimidat. Părea să domine tot tribul, doar cu o simplă modificare a mutrelor sale exagerate. Bucătarii, alţii decât prima dată, îi arătau aceeaşi curtoazie calmă pe care mi-o arătaseră şi mie, dar şi cu ei se purta la fel. Mă întreb şi azi dacă atitudinea lui era doar o trăsătură de caracter sau un stil de interpretare – azi, acum, în noaptea asta, după ce-a trecut atâta timp, când cred că ştiu ce aşteptau indienii de la mine, căci am descoperit-o treptat, de-a lungul anilor. Prizonierul o ştia de la bun început pentru că, fiind dintr-un trib nu foarte depărtat, cunoştea limba celor care-l capturaseră, sau poate că, dată fiind vecinătatea, propriul său trib făcuse expediţii similare şi era la curent, ştiind de la alţii, cu motivele captivităţii. Aceste motive îi confereau un privilegiu de care se servea, trebuie s-o spun, destul de indecent; din câte vedeam, extorsiunea nu-i era străină şi accepta, fără ruşine, tot felul de daruri, însă fără a le da de înţeles celor care i le ofereau că dorinţele lor aveau să fie îndeplinite. A dus-o în acest fel de sinecură vreo două luni, dispărând într-o dimineaţă ploioasă de toamnă într-o barcă încărcată cu alimente şi cadouri, vâslind pe râu în sus, tăcut şi ţeapăn, cu acelaşi aer îmbufnat şi dispreţuitor al celui care se simte prost primit printre oameni inferiori care nu merită compania lui augustă, impasibil la aclamaţiile tribului care îl conducea ca pe un prinţ şi fără a lăsa să se vadă în ce măsură avea de gând să-i ţină minte. În toamna care se instaurase, în cenuşiul identic al pământului, apei şi cerului, a dispărut încet la orizont, confundându-se cu

acesta, ca un miraj în plus printre multele pe care ni le dă această lume.

Indienii ieşiseră pe atunci, nu fără efort, din gaura neagră în care se scufundau periodic. În cei zece ani petrecuţi printre ei, nebunia i-a cuprins, cu punctualitate, de zece ori. Cel mai ciudat era că în lunile de abstinentă niciun semn exterior nu lăsa să se întrevadă forţa nemăsurată a dorinţei care-i măcina. Când am început să mă orientez prin hăţişul limbii lor şi să o folosesc cât de cât, i-am întrebat de mai multe ori, curios, deşi nu în mod direct. Dar parcă-şi pierduseră memoria şi nu ştiau la ce mă refer. Nu-mi dădeau răspunsuri evazive sau ipocrite: nu, era vorba de uitare sau de ignoranţă. Indienii nu minţeau niciodată. Vorbeau puţin, mereu cu un scop precis. Nu cunoşteau arta conversaţiei. Iar când ţineau sfat, nu era vorba de conversaţii propriu-zise, ci de un schimb de idei foarte exacte pe care le enunţau, laconic, asistenţei care, la rândul ei, le primea fără comentarii. Uneori, între o întrebare şi răspunsul ei puteau trece ore. Agitaţia verbală de care erau cuprinşi uneori nu era rezultatul abundenţei de cuvinte, ci al repetiţiei câtorva fraze scurte şi stridente, sau chiar a unui singur cuvânt, pronunţate cu variaţii de intensitate şi de viteză. Din punctul lor de vedere, saluturile convenţionale pe care şi le adresau şi excesul de formule de curtoazie păreau să fie un rău necesar. Pentru mine, această sărăcie orală era dovada că nu minţeau, căci de regulă minciuna se bazează pe limbaj şi are nevoie de o grămadă de cuvinte. Uitarea şi ignoranţa păreau să fie autentice: ca şi cum o parte a întunericului pe care-l străbăteau li s-ar fi încrustat în memorie, învăluind în fâşii negre amintiri care, dacă ar fi rămas vii, i-ar fi putut duce la nebunie. Exagerau, fără să-şi dea seama, cu pudoarea, neîndoielnic îngroziţi, precum fiarele, presimţind confuz de ce erau în stare. În lunile anului în care greutăţile îi obligau să înfrunte condiţiile aspre de afară, uitarea era totală, deveneau austeri şi fraterni, poate mai puţin din cauza unor sentimente nobile, cât pentru că presimţeau că, pentru serbările lor carnale,

erau necesare integritatea şi robusteţea întregului trib. La sfârşitul iernii începea deteriorarea. Zilele lungi, cu lumina lor orbitoare, îi puneau faţă în faţă cu evidenţa, dezgoliţi şi abandonaţi. Treceau la fel de uşor ca de la apatie la entuziasm nu în alt anotimp al anului, ci în altă lume, în care uitau de toate, de pudoare, măsură sau grad de rudenie. Treceau dintr-o lume în alta traversând o zonă neagră, o apă a uitării, depăşind uneori punctul în care se şterg toate limitele, ajungând pe malul nimicirii. Era normal ca unii să nu supravieţuiască iar alţii să rămână betegi ca după o trecere prin foc. Pendularea asta cred că era cauza nefericirii lor. Ajungea să-i vezi în posesia obiectului dorinţei lor pentru a vedea că acesta le arde mâinile. Iar circumspecţia lunilor de abstinenţă se explica prin faptul că ştiau că faptele lor de zi cu zi nu erau decât aparenţă pură şi că ei veneau dintr-o lume uitată.

Astfel trăiau indienii, de la naştere până la moarte, pierduţi pe tărâmurile acelea neţărmurite. Focul care-i mistuia ardea în acelaşi timp în fiecare în parte şi în toţi. Un foc continuu care nu numai că se aprindea, dintr-odată, în fiecare, dar şi ardea pretutindeni, manifestându-se din când în când. Târâţi de vâltoarea incandescentă, nu erau mai stăpâni pe faptele lor decât praful ridicat de ciclonul care bătea în noiembrie. Am crescut printre ei şi pot spune că, anii trecând, oroarea şi sila pe care mi-o inspirau la început au lăsat locul milei. Suferinţa făcută din foame, ploi, frig, secetă, inundaţii, boli şi moarte era cuprinsă într-una mai adâncă, care-i domina cu o asprime specială şi nemăsurată, împotriva căreia erau lipsiţi de apărare şi, fiind ascunsă, nu puteau construi, ca pentru cealaltă, arme sau adăposturi menite s-o atenueze. Îi ştiam capabili de rezistenţă, generozitate şi curaj, abili în mânuirea lucrurilor pe care le cunoşteau – era de-ajuns să vezi obiectele pe care le făceau şi dibăcia cu care le întocmeau şi foloseau pentru a-ţi da seama că aspectele dure ale vieţii nu-i intimidau. Dar păreau nişte naufragiaţi încercând să menţină disciplina la bord în timp ce corabia era lovită de furtună, pe timp de noapte şi pe o mare necunoscută.

Zece ani înseamnă multe zile, ore şi minute. Multe morţi şi multe naşteri. Trecând timpul care le modelează pe toate şi ne schimbă şi pe noi, ceea ce în prima zi când am ajuns pe acest ţărm mi s-a părut străin, mi-a devenit treptat familiar. Dacă oricărui om propriul trecut i se pare incert şi greu de situat într-un punct anume din spaţiu şi timp, mie, care vin din neant, realitatea acestui trecut îmi este şi mai problematică. Nicio viaţă de om nu e mai lungă decât ultimele clipe de luciditate care preced moartea. Douăzeci, treizeci, şaizeci sau zece mii de ani de trecut au aceeaşi întindere şi aceeaşi realitate. Din cel mai cumplit incendiu nu rămâne alt adevăr decât cenuşa. Dar fiecare viaţă are şi o perioadă decisivă, neîndoielnic, tot o iluzie, dar care ne modelează totuşi în mod definitiv. Nu e decât o iluzie ceva mai densă decât restul, pe care însă o putem reprezenta uneori în cuvinte. Când am ajuns pe acest ţărm al delirului, eram ca un lut moale, când l-am părăsit eram ca o piatră, deşi şederea mea a fost relativ scurtă, având în vedere vârsta la care am ajuns acum, şi deşi am trăit, în anii care au urmat, atâtea alte lucruri pe care unii le-ar considera importante şi diverse.

Pentru că a durat atât, viaţa mea printre indieni nu semăna cu şederea fastuoasă a prizonierilor pe care-i reţineau câteva luni şi-apoi le dădeau drumul pe fluviu, în bărci încărcate cu daruri. Deşi mă bucuram de privilegii şi eram protejat în mod neostentativ, am împărtăşit cu ei şi planuri şi lipsuri. Au înţeles, asta da, să mă lase departe de serbările lor care depăşeau orice limită. Spre sfârşit, ca să nu-i văd, plecam singur departe trei sau patru zile, nu din repulsie, mai curând din părere de rău, pentru a nu-i vedea căzând în aceeaşi mlaştină din anii precedenţi pe mulţi care-mi arătaseră prietenie şi blândeţe, făcându-mă să ţin la ei. Pentru că era rudimentară, mi-a fost şi mai greu să le învăţ limba. Un observator din afară ar fi spus că această limbă se forma după capriciile celui care o vorbea. Mult mai târziu am priceput că înţelegerea noastră conferă până şi capriciului nişte reguli care îi dau iluzia cunoaşterii, dar chiar şi prin asta viaţa indienilor contrasta

cu cea a celorlalţi oameni printre care trăisem şi aveam să trăiesc. Viaţa lângă ei mi-a lăsat – şi limba pe care o vorbeau nu era străină de senzaţia asta – un gust planetar, de turmă umană, de lume nu infinită, ci neterminată, de viaţă nediferenţiată şi confuză, de materie oarbă şi fără scop, de firmament mut; alţii ar spune: de cenuşă. Ani în şir mă trezeam dimineaţa fără să ştiu dacă eram animai sau vierme sau metal adormit, bântuiam toată ziua pradă îndoielii şi confuziei, încurcat parcă într-un vis întunecat străbătut de umbre sălbatice, din care nu scăpăm decât noaptea când dormeam. Acum însă, când sunt bătrân, îmi dau seama că certitudinea oarbă că suntem fiinţe omeneşti şi doar atât ne înfrăţeşte mai mult cu animalele decât îndoiala permanentă şi aproape insuportabilă legată de propria noastră condiţie.

Încet-încet, am început să privesc orizontul de apă, nisip, plante şi cer ca pe un loc definitiv, în primele luni, poate în primii doi-trei ani, căutam tot timpul ceva ce m-ar fi putut salva nu atât de greutăţi, cât de ciudăţenia locului. Cu anii, speranţa asta a dispărut. Viaţa, cu înşelătoarea ei densitate, rodea tot ce era amintire clară şi lipsită de apărare. Uităm pentru că ne-am pierdut nu atât memoria, cât dorinţa. E de-ajuns o acumulare de viaţă, chiar şi neutră şi cenuşie, pentru ca speranţele noastre cele mai mari şi dorinţele noastre cele mai fierbinţi să se năruie. Peste noi se aruncă lopeţi de experienţă, ca peste sicriul din groapa umedă peste care cade ţărâna definitivă. Pe scurt, după vreo doi-trei ani de când ajunsesem acolo era ca şi cum n-aş fi trăit niciodată în altă parte. Nu exista decât prezentul păstos în care se zbătea luciditatea vitează, însă tot mai slabă, şi un viitor care anunţa mai mult repetiţie decât noutate. Aşa că starea mea stranie era însoţită nu atât de mirare, cât de indiferenţă. În trecerea anotimpurilor, făptura mea lipsită de destin propriu şi de memorie, era legănată de mersul lent al timpului, într-un loc sălbatic, iar din peisajul acesta familiar şi totuşi necunoscut, n-avea să mă salveze, capricioasă, decât moartea. Viaţa mea nu mai visa nicio altă posibilitate.

De obicei, se întâmplă exact lucrurile neprevăzute. Într-o seară, indienii au venit la mine foarte agitaţi. Îi tot văzusem de câteva zile discutând încet şi aruncându-mi priviri pe care le credeau neobservate. Dar la fel făcuseră şi când voiau să-mi propună să lucrez ceva sau să mă invite undeva. Prima dată mă luaseră cu ei la vânătoare, altă dată îmi ceruseră ajutorul, pentru că venea furtuna, la dezgropatul cartofilor, şi-atunci tot aşa ţinuseră sfat. Numai că acum purtarea lor avea o intensitate neobişnuită.

Când am ieşit din colibă am constatat că afară mă aştepta rumoarea zilelor excepţionale: tot tribul se adunase acolo. Câţiva indieni m-au zorit, aproape împingându-mă, dar nu ca să-mi facă rău, ci să mă grăbesc, în timp ce făceau gesturi largi şi iuţi doar pentru că erau atât de agitaţi încât nu reuşeau să se stăpânească. M-au escortat cu greu prin mulţimea care se lupta să se apropie de mine, ducându-mă pe plajă. Mă atingeau, mă scuturau, mă şi mângâiau, încercau să mă oprească şi, pentru a mă face să-i privesc, luau iarăşi atitudinile acelea teatrale şi exagerate, dezminţite de privirile rugătoare şi înfrânte. Privirile astea în care părea să se strângă ultima lor speranţă, reprezintă imaginea cea mai pregnantă care mi-a rămas de la ei, cât şi ultima dovadă a persistenţei acelui lucru pe care, atât de puţin firesc, încercau să-l biruie sau să-i disimuleze. Pot spune că, într-un fel, aceste priviri mă ajută să ţin acum în mână pana cu care scriu. Ochii lor trădau în permanenţă prezenţa aceea de nepovestit. Nu am văzut niciodată un om care e înghiţit de o mlaştină, dar bănuiesc că aşa trebuie că privesc ochii celui prins în abisul vâscos, când până şi posibilitatea de a lupta dispare şi e silit să stea nemişcat pentru a nu ajuta forţa care-l absoarbe. Privirile astea, pe care atâţia oameni au învăţat să le disimuleze, sunt reversul care neagă de obicei şarpanta fals orgolioasă a ceea ce se vede. Ele sunt cele care demonstrează că mila e justificată dar inutilă, şi sfâşie, cu spaima lor discretă, luxul aparenţelor. În ciuda luciului stins, înceţoşate de ceea ce-i obsedează, sunt

totuşi, poate chiar de aceea, luminoase. Pentru că-şi arată obârşia, devin lămuritoare: cel care le vede în insistenţa lor disperată, cel care le percepe sensul, deşi se străduiesc să-l ascundă, poate spune că a aflat preţul acestei lumi.

Ca şi predecesorilor mei, îmi pregătiseră o barcă plină cu mâncare, care se legăna trasă la mal. Împărţiţi între dorinţa de a-mi deschide drum şi de a fi băgaţi în seamă, indienii se agitau cu gesturi contradictorii care deveneau dezordine gălăgioasă. Ultimii metri i-am străbătut aproape pe sus, ridicat de braţe tari şi nervoase, până m-am pomenit aşezat ca prin minune în mijlocul bărcii. Câţiva indieni au intrat în apă şi-au început s-o împingă în aval. Îi lăsam în pace, nici măcar nu apucasem vâslele, privind, în timp ce mă îndepărtam, mulţimea îngrămădită pe plajă; cei care erau mai aproape de barcă erau în apă până la brâu şi păreau ultimele insuliţe ale unui continent chinuit care înainta spre ocean. Mulţi alergau pe mal, gesticulând. Altul a sărit în apă şi s-a apucat să mă conducă înotând. După două-trei mişcări se oprea, făcea gesturi exagerate şi se bătea în piept, după care se scufunda iar şi continua să înoate. Am apucat vâsla ca să stăpânesc mai bine ambarcaţiunea. Pe măsură ce mă depărtam, ceea ce vedeam dobândea sens, iar tribul întreg, zbuciumat de un strigăt ambiguu, a devenit pentru prima dată o evidenţă pe care o puteam vedea din afară, astfel încât cel care înota pe lângă mine sau cei care fugeau de-a lungul malului pentru a fi văzuţi de mine, pentru ca eu să-i recunosc şi să-i ţin minte mai mult decât pe ceilalţi, prin simplul fapt că se separaseră de trib, în loc să apară mai clar, în mod paradoxal deveneau şterşi. E drept că acum îmi pot aminti de fiecare în parte, dar nu sunt decât *cel care înota pe lângă mine* sau *cei care continuau să alerge pe mal*, şi nu pot spune categoric că acesta era rolul pe care ar fi vrut să-l joace. În cele din urmă, s-au oprit şi ei. Înotătorul a ieşit la mal şiroind de apă şi epuizat de efort, ceilalţi au mai alergat puţin, apoi s-au oprit. Chemările *Def-ghi, def-ghi* cu care m-au strigat până în ultima clipă nu s-au mai auzit, nimeni nu mai

gesticula, nu mai făcea semne şi mişcări derizorii pentru a se evidenţia în mulţimea anonimă; îi vedeam, nemişcaţi şi mulţi, pe fondul copacilor care formau un semicerc în spatele plajei, dincolo de construcţiile care se zăreau fragmentar prin vegetaţie, sub soarele care apunea pe pământul galben, sub cerul verzui, stând cu faţa spre fluviul sălbatic dar atunci lipsit de valuri pe care pluteam, în timp ce mă depărtam pe râu în jos, fără nicio ţintă, simţeam ceva ce de-abia acum, după şaizeci de ani, când niciun alt viitor nu mă mai aşteaptă, îndrăznesc a spune, fără a fi totuşi foarte sigur de asta: vâslind pe râu în jos, în barcă nu era nimeni, nimeni nu exista şi nici nu existase în afară de cineva care bântuise timp de zece ani, confuz şi nesigur, prin locurile acelea. O cotitură a fluviului a şters din faţa ochilor mei acea imagine şi am ieşit definitiv din vis.

Curentul mă purta prin înserare. Fără efort, cu o mişcare a vâslei, orientam bărcuţa. Ore în şir n-am auzit decât plescăitul vâslei, câteodată, când mă apropiam prea tare de mai, tumultul păsărilor care se ridicau în zbor, deranjate de acest zgomot; neauziţi şi adormiţi, caimanii se lăsau să alunece din mâlul malurilor în apă. Uneori, câte un peşte sărea din apă după ceva de înghiţit, nu-l vedeam foarte bine, mai mult îl ghiceam după zgomot şi după vârtejul alburiu pe care-l producea. Am văzut peşti galbeni, ca bătuţi în aur, am văzut peşti tigraţi, de un verde arămiu, cu capete de pisică sau de şarpe, unii de două ori mai mari decât omul, graşi precum vacile, o întreagă diversitate vie şi misterioasă care-şi avea sălaşul în acest fluviu. Insecte, păsări, peşti, animale, chiar şi monştri, dacă vreţi. În mijlocul acestei febre animale, cu o luminiţă aprinsă în suflet, precum flăcăruia unei lumânări în stare să nu se stângă nici la vântul cel mai tare, aşa rătăceam eu în derivă, pierdut şi părăsit, în necunoscut. S-a lăsat noaptea, fără lună, întunecată şi plină de stele. Deoarece pe aceste meleaguri plate orizontul e jos şi cum fluviul reflecta cerul, o bună bucată de vreme am avut impresia că navigam nu pe apă ci pe firmamentul negru. De câte ori atingeam apa

cu vâsla, stelele reflectate păreau să se spargă, să se pulverizeze şi să dispară în elementul lor originar care le păstra la locul lor, devenind, din fixe şi luminoase, pete informe sau linii capricioase, astfel că mi se părea că apa pe care înaintam dispărea în urma mea sau era înghiţită de beznă.

Oboseala m-a făcut să trag la mal. Am adormit în barcă. În zori, am fost trezit de un glas. *Are barbă*, spunea cineva aproape de mine. Când am deschis ochii, doi bărboşi care ţineau în mână arme de foc erau aplecaţi deasupra mea, observându-mă miraţi. Purtau pe cap coifuri strălucitoare, păreau obosiţi şi cam neciopliţi. Eu eram culcat cu capul spre mal, ei se uitau la mine tot de pe mal, astfel că la început m-am speriat văzându-le capetele invers, luându-i drept o specie ciudată de aborigeni, dar când m-am ridicat brusc, speriindu-i puţin, căci au ridicat ameninţător armele, mi-am dat seama că aveau capetele la locul lor, iar feţele care mă priveau semănau bine cu atâtea altele pe care le văzusem în copilărie prin porturi. Ca să-i liniştesc, am început să le spun povestea mea, dar pe măsură ce vorbeam vedeam că erau tot mai uluiţi: abia atunci mi-am dat seama că vorbeam în idiomul indienilor. Am încercat să revin la limba mea maternă; am constatat că o uitasem. Cu greu am ajuns să pronunţ câteva cuvinte dezlânate, dar formulate tot după sintaxa specială a indienilor, ceea ce, dacă nu i-a lămurit pe cei doi, i-a convins, socotind şi după aspectul meu fizic, că şi eu eram, ca şi ei, un străin prin locurile astea de coşmar.

Mi-au poruncit să-i urmez. Mai jos, pe mal, se găsea o tabără şi, mai departe, în mijlocul fluviului, o corabie nemişcată. În lumina dimineţii, totul avea culoarea aceea care prevesteşte zile de izolare şi de delir. Bărbile oamenilor, măşti rigide, încadrau nişte figuri palide şi neliniştite. Constatam din dificultăţile în a ne înţelege, că aceşti zece ani trăiţi printre indieni mă dezvăţaseră de oamenii din rasa mea. Am ajuns în tabără; cei doi m-au salvat de curiozitatea celor care trebăluiau ceva pe mal şi m-au condus la un ofiţer care a început să mă interogheze;

în ciuda eforturilor mele, n-am priceput mare lucru. Cuvintele pe care le rostea rar, pentru a fi înţeles mai bine, mi se păreau un simplu zgomot, sunetele izolate din care reuşeam să-mi reprezint câte o imagine precisă erau parcă fragmente mai mult sau mai puţin recognoscibile ale unui obiect care mi-o fi fost familiar în alte timpuri, dar acum părea distrus de un cataclism. Dar în pauzele pe care le făcea ca să pot răspunde, puţinele cuvinte din limba noastră comună pe care le rosteam ieşeau ca învăluite în ciorchinii sau hăţişurile din care învăţasem limba indienilor, părând, aidoma plantelor care creşteau acolo, mai puternice, mai rapide, mai uşoare şi mai numeroase, în cele din urmă, am sfârşit prin a comunica prin semne: da, erau indieni la mai puţin de o zi de mers în aval; navigând împotriva curentului, drumul putea cere mai mult timp; se numeau „colastiné”; nu, nu aveau nici aur şi nici pietre preţioase, aveau însă lănci şi arcuri şi săgeţi; da, da, mâncau carne de om. Ofiţerul dădea din cap, nerăbdător. Deşi, cum aveam să aflu mai târziu, era prima dată că venea aici, considera răspunsurile mele rudimentare confirmări ale propriilor sale bănuieli şi lua fiecare caracteristică a indienilor, chiar şi pe cele mai inocente, ca pe un afront personal. Am avut impresia că mă suspecta chiar şi pe mine, de parcă lunga mea şedere în aceste locuri m-ar fi contaminat cu o forţă negativă. Era gata să mă trimită în carceră, în ultimul moment a catadicsit să mă dea în grija preotului. Ofiţerul era ceea ce în naţiunile noastre se numeşte un bărbat frumos: avea părul şi barba negre, neondulate şi îngrijit tunse, un corp atletic şi bine proporţionat, pielea bronzată şi sănătoasă graţie contactului prelungit cu marea şi cu asprimile climei şi până şi în dimineaţa aceea neobişnuită, pe aceste coaste mâloase pe care pândeau ascunşi crocodili, păianjeni şi alte jivine, era îmbrăcat de parcă urma să plece la balul Curţii, cu cămaşă scrobită, împodobit cu metale sclipitoare, drept, spilcuit şi elegant. După ce s-a considerat informat îndeajuns, a uitat de mine şi s-a apucat să dea ordine, executate de subordonaţii săi cu rapiditate

şi devotament. În puţinele zile în care l-am putut observa mi-am dat seama că marinarii şi soldaţii îl venerau şi că glumele pe care le făcea, laconice şi cam din topor, reuşeau să uşureze munca aspră a celor din subordinea sa, de parcă el ar fi fost conştient de privilegiile date de poziţia lui şi-ar fi manifestat milă şi chiar afecţiune pentru oamenii săi; numai că eu, de cum m-am aflat în prezenţa sa, am simţit un fel de repulsie care a sporit în zilele următoare. Oamenii s-au întors imediat la corabia ancorată în mijlocul fluviului, luându-mă cu ei, apoi au pregătit, preţ de câteva ore, cu mare desfăşurare de arme şi strigăte, o expediţie. Am navigat în amonte până s-a înnoptat şi am lăsat ancora departe de mal. Mi-am petrecut noaptea într-un colţ de pe punte, în grija preotului care, după ce mi-a dat să mănânc, a început să-mi pună cu multă blândeţe întrebări, fără rezultat însă: oboseala, sau poate evenimentele astea ciudate care se petreceau în jurul meu mă făceau să nu găsesc în mine limbajul în stare să exprime ceva. A doua zi de dimineaţă, ofiţerul m-a luat din nou la întrebări, arătându-mi ţărmul; tot prin gesturi i-am explicat că satul nu era departe. Cum ne găseam lângă marginea punţii, am constatat că în timpul nopţii mai ancorase o corabie alături de a noastră, din care se apropiau mai multe bărci pline de oameni înarmaţi; ai noştri se înarmau şi ei. Până în ultima clipă, ofiţerul părea dispus să mă ia şi pe mine în expediţie, însă neîncrederea faţă de mine, care-i venea poate din faptul că intuise repulsia pe care mi-o provoca, l-a determinat nu doar să mă lase la bord, dar şi să mă trimită împreună cu preotul în cală, de parcă s-ar fi temut de o trădare sau de cine ştie ce blestem din partea mea. Căci trebuie să spun că la început curiozitatea provocată de aventura mea era amestecată cu suspiciune şi respingere, ca şi cum contactul avut cu regiunea aceea sălbatică mi-ar fi dat o boală contagioasă, iar faptul că fusesem sustras atâta timp din lumea oamenilor m-ar fi întors la ei molipsit.

Expediţia a pornit la jumătatea dimineţii şi s-a întors pe seară; găsiseră copacii, plaja semicirculară, satul, dar

nici urmă de presupuşii locuitori. Cenuşa, călduţă încă, era împrăştiată pe solul nisipos. Ofiţerul m-a chemat pentru a treia oară. Acum mă însoţea preotul. Cu semne obosite şi fraze fragmentare în care se amestecau cuvinte din cele două limbi, plus altele, combinate, care nu existau în niciuna din ele, i-am spus ofiţerului că, neîndoielnic, indienii văzuseră venind navele şi, aşa cum îi văzusem făcând de mai multe ori atunci când se revărsa fluviul sau când era pericol de invazie din partea unui trib străin, se retrăseseră în interiorul continentului. Ofiţerul, cu ochii mijiţi, scutura încet din cap în semn că da, de parcă ar fi prevăzut eşecul. Din toate gesturile sale reieşea că, în loc să se replieze în interior când l-au văzut venind cu bărcile pline de soldaţi înarmaţi, indienii ar fi trebuit, nu se ştie în virtutea căror obligaţii, să-l aştepte. De parcă ofiţerul ar fi avut pretenţia ca indienii să-i cunoască din vreme planurile pe care le avea în legătură cu ei şi, aprobându-le fără ezitare, ar fi trebuit să facă totul pentru îndeplinirea lor. Ideea că indienii ar fi putut avea propriul lor punct de vedere asupra proiectelor sale i se părea de neconceput.

După ce m-a stors cu întrebările care se tot repetau, inutile, m-a mutat, împreună cu preotul, pe cealaltă corabie. Alţi ofiţeri m-au luat în primire, punându-mi tot felul de întrebări sub privirile curioase ale marinarilor, până când mi-au repartizat un locşor pe punte. Zdrenţelor primite în prima zi pentru a-mi ascunde ruşinea li s-au adăugat o cămaşă şi un pantalon, care la început m-au chinuit nespus. Hainele îmi zgâriau pielea, mă făceau să mă simt ciudat, departe de mine, însă treptat am uitat de ele şi m-am obişnuit. În dimineaţa următoare preotul m-a deşteptat ca să-mi tundă barba şi pletele şi să-mi dea ceva de mâncare. De la el am aflat că, în zori, plecase încă o expediţie spre coastă, exact când noi porniserăm pe râu în jos. M-am uitat peste bord, dar n-am văzut decât fluviul sălbatic care se grăbea către mare şi ţărmurile pustii şi liniştite. Nici urmă de indieni sau de soldaţi, şi de-abia plecaserăm. Ne-am oprit pe înserat. De pe malurile pe care le lăsasem în urmă şi care flancau, îndepărtare, corabia

oprită la ancoră, nu venea decât tăcere copleşitoare. Scrutam întinderea de apă fără să ştiu bine de ce. Noaptea a răsărit luna ca un arc galben. De pe puntea invadată de ţânţari, printre catarge şi frânghii, priveam puzderia de stele. Dar niciun zgomot nu urca spre ele; din amonte nu venea pe puntea adormită decât aceeaşi tăcere din ziua precedentă.

Nimic special nu s-a întâmplat nici în ziua următoare. De dimineaţă o porniserăm mai departe, seara am lăsat ancora. Echipajul părea total dezinteresat de corabia abandonată acolo, printre insulele joase şi uitate. Eram singurul care priveam, neliniştit, dincolo de siajul pe care-l lăsam în urmă. În dimineaţa celei de-a treia zile, semnele atât de aşteptate au apărut. Dat fiind că, spre deosebire de corabia noastră oprită la ancoră, nu stătuseră deloc în timpul nopţii, multe cadavre ne-o luaseră înainte şi pluteau dincolo de prova. Erau nu puţini soldaţi, dar majoritatea erau indieni. Bărbaţi, bătrâni, femei, copii. Mulţi soldaţi aveau câte o săgeată înfiptă în piept sau în gât. Am fugit la pupa şi am constatat că atât acolo, cât şi la babord şi tribord, cadavrele se apropiau, plutind aproape la fel de repede ca nava, astfel că timp de două sau trei zile corabia a navigat escortată de o mulţime de cadavre. Marinarii îşi arătau câte un chip adormit de soldat care se vedea în apă, mulţumiţi parcă de a-l recunoaşte. Ofiţerii însă au poruncit să fie lăsaţi să plutească. Indieni şi soldaţi, morţii păreau o procesiune tăcută şi grăbită, iar când fluviul a atins lărgimea vărsării în ocean, în acel ostrov pe care îl descoperise căpitanul, cu zece ani în urmă, cadavrele s-au împrăştiat şi au dispărut în marea deschisă şi primitoare. În aceeaşi zi am aflat că urma să traversăm marea aceea, ca pe un pod de zile imobile, sub un soare orbitor, îndreptându-ne spre ceea ce marinarii numeau, nu fără un fel de solemnitate obtuză, patria noastră.

Zi după zi, limba copilăriei mele, din care nu rămăseseră, cum crezusem la început, decât fragmente indescifrabile, s-a întors apropiată şi întreagă, mai întâi în memorie, apoi în obişnuinţa fiinţei mele. Preotul mă ajuta

cu multă stăruinţă, dar deşi îşi îndeplinea conştiincios lucrarea de caritate, bănuielile lui în ce mă priveşte erau mai mari decât ale celorlalţi, convins fiind, după cum mi-am dat seama din întrebările pe care mi le punea, că şederea mea printre indieni – despre care nu ştia de fapt nimic – fusese pentru mine un prilej de a experimenta toate păcatele. Omul acesta, care s-a ocupat de mine trei-patru luni, până când, cu inima uşoară, m-a lăsat pe mâini bune, vedea în mine demonul, iar de n-ar fi fost drept şi nu şi-ar fi îndeplinit meticulos obligaţiile ecleziastice, precis m-ar fi abandonat, căci era limpede că persoana mea îi inspira mai curând teamă decât milă. Era clar că-i trezeam cea mai mare neîncredere, probabil că dacă aş fi fost lepros, m-ar fi tratat cu mai mare indulgenţă. La început, supărarea pe care le-o provocam a fost atât de generalizată, încât ajungeam să mă întreb uneori dacă nu cumva existase în supravieţuirea şi în lunga mea şedere printre indieni vreun delict secret de care orice fiinţă onestă ar trebui să se simtă vinovată, sau dacă indienii, fără ca eu să prind de veste, m-ar fi făcut solidar cu esenţa lor cleioasă iar eu umblam acum printre oameni ca un stigmat viu, vizibil tuturor, numai mie nu. Călătoria şi sosirea n-au fost decât întrebări şi priviri discrete sau făţişe ale celor care încercau să-mi smulgă nişte lucruri care de fapt îi obsedau pe ei, dar pe care nu le cunoşteam. Ofiţeri, funcţionari, marinari, clerici păreau pradă aceleiaşi obsesii despre care, ca şi mine de altfel, nu ştiau nimic. Şi nici eu nici ei nu puteam spune dacă suspiciunile insistente şi lipsite de conţinut cu care mă asaltau erau sau nu justificate.

Un singur om nu le-a perceput, nu atât din pietate cât din înţelepciune. Acest om, părintele Quesada, a murit de mai bine de patruzeci de ani. Când preotul care s-a ocupat de mine pe corabie m-a adus aici ca pe un tăciune aprins în mână, după ce am fost interogat, cercetat, preţăluit de înţelepţi şi persoane de la Curte, omul, preocupat mai curând de propria sa mântuire decât de a mea şi convins că ambele erau legate una de alta, a simţit

că se apropia clipa să scape de mine şi le-a sugerat unor persoane sus-puse că pentru mine singura menire posibilă era religia. Mulţumită convingerii sale că în mine sălăşluia Necuratul, l-am putut cunoaşte pe părintele Quesada. Alături de el am petrecut şapte ani într-o mănăstire din care se zărea, în vârful unui deal, un sătuc alb.

De când fusesem descoperit într-o dimineaţă dormind în barcă şi până în după-amiaza în care am ajuns, călare şi păzit, la mănăstire, trecuseră multe luni în care mă scufundasem, ca într-o apă tulbure, în tristeţe. Cuvintele pe care le rosteam aveau gust de cenuşă, în zilele indiferente totul părea dezolant. Aveam tot mai mult dorinţa de a nu mă mai mişca, de a nu vorbi, de a deveni obiect dat uitării şi lipsit de conştiinţă. A fost o perioadă în care o frunză care cădea, o stradă din port, cuta unei haine sau orice alt lucru lipsit de importanţă mă făceau să plâng. Simţeam uneori că ceva în mine se subţiază până la dispari ţie, iar atunci lumea, începând cu propria mea fiinţă, se transforma în ceva depărtat şi ciudat, din care nu înţelegeam nimic semnificativ, auzeam doar un zumzet monoton. Iar când nu eram asaltat de aceste stări extreme, treceam peste zile ca semiadormit, insensibil la densitatea sau asprimea lucrurilor, sărăcit prin indiferenţă. După câteva luni mi-era greu chiar şi să mă mişc. Stăteam cu orele în faţa unei ferestre, fără să văd nici geamul, nici ce era afară. Primul meu gând când mă trezeam dimineaţa era să vină cât mai repede noaptea, ca să dorm. Când nu eram dus de colo-colo pentru a fi luat la întrebări şi cercetat, rămâneam toată ziua lungit, într-o semitrezie lipsită de substanţă. Ca şi cum, deşi nu mă gândisem niciodată la asta, aş fi cerut ajutor uitării să mă scoată din ceva care mă îngropa sub straturi groase de jale nemotivată şi tristeţe.

Din toată mizeria asta m-a scos, prin simpla sa prezenţă, părintele Quesada. Nu era doar un om bun, era şi curajos şi inteligent, iar când era bine dispus mă făcea să râd cu orele. Ceilalţi membri ai congregaţiei se prefăceau că-l reprobează; de fapt, îl invidiau. Când l-am

cunoscut eu, avea cincizeci de ani; barba căruntă şi pletele zbârlite şi rărite de-acum îl îmbătrâneau puţin, dar avea trupul masiv şi musculos, iar capul şi-l ţinea drept pe umeri, susţinut de un gât plin de tensiune şi vigoare. Venele, muşchii, pielea negricioasă şi arsă de soare te făceau să te gândeşti la rădăcini şi la lemnul uscat şi răsucit. Când l-am văzut prima dată se întorcea la mănăstire după o plimbare pe cal, astfel că a ajuns după mine şi omul care mă avea în custodie, şi-mi amintesc că întâi am auzit copitele calului, iar pe călăreţ l-am văzut abia când m-am întors şi i-am observat privirea reprobatoare aruncată călugărului care ne lua în primire. Pletele ciufulite şi cărunte erau puse în evidenţă de soarele care cobora spre apus, sudoarea care îi şiroia pe frunte şi pomeţi se pierdea, murdară de praf, în barba cenuşie. Emana o insolentă resemnată ***r r*** şi generoasă. Din privirea scurtă pe care mi-a aruncat-o am ştiut că-mi ghicise suferinţa, că-i găsise justificarea şi mi-o împărtăşea. Totuşi, privirea lui era surâzătoare, aproape ironică, de parcă mi-ar fi văzut mult mai bine decât mine taina pe care o ascundeam şi-ar fi mutat suferinţa mea într-o dimensiune mai suportabilă, asta pentru că înţelesese. Privirea aceea ironică, atât de enervantă pentru ceilalţi, avea tăria metalului pe care focul nu-l distruge, ci îl căleşte. Din acest punct de vedere, pot spune că era mai puţin omenească pentru că îi era străină neliniştea rătăcitoare a panicii şi a resemnării. Această primă întâlnire care n-a durat mai mult de câteva secunde mi-a dat nu atât curaj sau luciditate, cât, într-un mod nelămurit, un soi de speranţă. Părintele Quesada ne-a salutat cu o înclinare scurtă din cap, apoi s-a dus să ducă animalul la grajd.

Era erudit, chiar înţelept. Tot ce poate fi învăţat, de la el am învăţat. Am avut, în sfârşit, un tată, care m-a scos încet din abisul cenuşiu în care mă aflam şi m-a făcut să dobândesc, treptat, tot ce poţi să ceri acestei lumi: o dispoziţie neutră, constantă, monocordă, la egală distanţă de entuziasm şi de indiferenţă, o stare care se justifică din

când în când printr-o exaltare modestă. Nu a fost uşor: dincolo de latină, greacă, ebraică şi de ştiinţele pe care mi le-a predat, cel mai greu a fost să-mi inculce valoarea şi utilitatea acestora. Pentru el, erau precum nişte cleşti meniţi a mânui incandescenta universului sensibil; pentru mine, fascinat de puterea realului, era ca şi cum aş fi plecat să vânez o fiară care mă devorase deja. Şi totuşi, a reuşit. I-au trebuit ani, şi cred că m-am străduit mai curând din dragoste pentru răbdarea şi simplitatea lui decât pentru cunoaştere. Apoi, mult mai târziu, ani buni după ce murise, am înţeles că dacă părintele Quesada nu m-ar fi învăţat să citesc şi să scriu, aş fi fost lipsit de singurul lucru care mi-ar fi putut justifica existenţa.

Îmi amintesc că, după ce am ajuns, câteva zile nu l-am mai văzut; am aflat mai târziu că plecase la Córdoba şi la Sevilla să stea de vorbă cu nişte prieteni şi să caute nişte tratate. Cunoştinţele sale îi dădeau nişte libertăţi pe care ceilalţi membri ai comunităţii le considerau excesive, dar cum nu puţine autorităţi veneau să-l consulte, n-aveau încotro şi-l tolerau.

Călare, mi se păruse înalt, revăzându-l însă într-una din galeriile mănăstirii am constatat că era mărunt de statură. Dar tocmai micimea trupească părea să iradieze forţă, s-o multiplice şi s-o concentreze. Era însă o forţă discretă, străină de orice ostentaţie şi, evident, de orice violentă. Poate nu era vorba de forţă, ci de fermitate, o calitate de care, în ciuda modestiei şi chiar a acceselor sale de orgoliu, se folosea nu atât pentru a convinge pe alţii sau pentru a-i transforma, cât pentru a-şi păstra ei impasibilitatea. Avea o formă singulară de umilinţă, care consta în a se ridiculiza pe sine însuşi prin expresii gânditoare şi zeflemitoare, lucru primit cu bucurie nu atât de cei cărora le era drag, cât de cei care îl detestau şi doreau să-şi vadă calomniile transformate în realitate. Râsul exagerat şi vulgar cu care primeau caricatura pe care şi-o făcea părintele era dovada audibilă şi nemăsurată a acestei speranţe. Iar părintele, care ştia asta, continua să facă pe prostul din pură caritate. Puţinii care ţineau la el în

mănăstirea aceea se mâhneau, el se prefăcea că nu vede, de parcă le-ar fi cerut şi lor aceeaşi umilinţă. Eu, care n-aş fi îndrăznit să obiectez, fiind nou venit, percepeam situaţia de la distanţă şi nu pricepeam dacă atitudinea lui era sau nu calculată, căci începând să-i cunosc pe ceilalţi călugări, descopeream că, sub aspectul lor pios şi blând, mulţi erau în stare, având autoritatea de partea lor, să comită delictele cele mai grave. Neîndoielnic, părintele Quesada renunţa la orgoliul său nu pentru a-i răni, căci erau ignoranţi, superstiţioşi, meschini, adaptabili, linguşitori şi puerili, dar şi pentru a se autoproteja: în ciuda aerului lor blajin şi cumpănit, erau în stare să trimită un om pe rug. Desigur, din punctul de vedere al religiei, părintele Quesada avea nişte defecte; dar şi ceilalţi le aveau, fără să posede, în schimb, vreuna din virtuţile sale. Se zvonea că, la Córdoba şi la Sevilla, unde se ducea adesea, părintele avea concubine, ceea ce, în afară de faptul că mi-era indiferent, nici nu s-a verificat. Cert era doar că avea o nemăsurată dragoste de vin, dar cred că asta, în loc să-l strice, îl făcea mai bun. Calităţile pe care le disimula umil când era treaz, ieşeau la lumina zilei după ce băuse vin cu prietenii săi, făcându-l şi mai de admirat, lucru de care nu părea să-şi dea seama.

Nopţi întregi ne uimea şi ne făcea să râdem şi putea discuta despre orice. Era un filosof fin şi deschis la minte, un *raisonneur* răbdător şi exact, iar viaţa de zi cu zi îl interesa tot atât de mult ca fizica sau teologia. La urmă, după ce băuse prea mult, devenea trist, dar era o tristeţe generoasă, cauzată de destinele celorlalţi, pentru că de al lui nu l-am auzit în toţi aceşti şapte ani să se plângă. Iar în dimineţile care deja nu ne mai răcoreau, puţin transpirat de atâta vin, rămânea tăcut, privind în gol; dar, deodată, dădea din cap şi se apuca să vorbească, să zicem, despre Simion Cireneul, compătimindu-l pentru întâmplarea care-l pusese în calea Crucii transformându-l în instrument al calvarului, sau despre Sfântul Petru care, după ce-l tăgăduise de trei ori pe Iisus Cristos, izbucnise în plâns. Când lucrurile ajungeau aici, prietenii îşi zâmbeau pe furiş

şi începeau să plece, convinşi că după cinci minute părintele avea să sforăie în scaun. Eu îl convingeam să se ridice şi, docil şi distrat, el se lăsa condus, sprijinindu-se de umărul meu, în chilia lui, unde îl lăsam în pat; adormea înainte ca eu să fi închis uşa după mine. Pofta de vin i-a tot crescut pe măsură ce treceau anii, astfel că întâlnirile cu prietenii, care la început aveau loc o dată sau de două ori pe lună, s-au îndesit spre sfârşit, devenind săptămânale sau chiar bisau trisăptămânale. Părintele se plângea de dureri mari în spate şi doar vinul îl alina. Totuşi, în ultimele luni de viaţă nu mai bea aproape deloc şi mă întreb şi astăzi dacă nu cumva chiar asta l-a omorât. Cert este că într-o dimineaţă a plecat călare foarte devreme şi după câteva ore calul s-a întors singur la grajd; când l-am găsit, pe înserat, pe câmpia pustie, era mort, fără nicio rană vizibilă, doar puţin sânge îi cursese din nas şi se uscase pe barba căruntă, dar n-am putut şti dacă o fi căzut de pe cal sau o fi avut un atac. Eram atunci în plină vară, pesemne că murise sub cerul liber privind spre aceeaşi lumină intensă şi indescifrabilă către care-şi îndreptase şi inteligenţa cât timp fusese în viaţă.

Dacă s-a ocupat de mine, a făcut-o din compasiune, nu din curiozitate, deşi, pe măsură ce mă cunoştea mai bine, „cazul” meu a început să-l intereseze tot mai mult. Trebuie să spun că moartea căpitanului şi a tovarăşilor mei, care se produsese sub privirile majorităţii echipajului rămas pe corăbii de unde observa scena, se răspândise, odată reîntorşi ceilalţi în porturile de unde plecaseră, în toate marile oraşe, vestea fusese luni în şir comentată, umflată, falsificată, purtată din porturi la Curte şi de acolo în centrele comerciale. Cazuri similare se petrecuseră şi în alte locuri din Africa sau din Indii. Într-unul, indienii sechestraseră un grup de marinari, iar restul echipajului, în loc să se retragă, a hotărât, după îndelungi deliberări, să-i salveze, dar ajungând în satul cu pricina descoperise că marinarii fuseseră devoraţi cruzi, nu rămăseseră decât nişte oase cu zgârciul pe ele şi nişte ţeste goale. Obiect de discuţie era însăşi condiţia indienilor. Pentru unii, nu erau

oameni; pentru alţii, erau oameni, dar nu creştini, pentru mulţi, nu erau oameni pentru că nu erau creştini. Părintele Quesada îmi punea uneori, în timpul lecţiilor, întrebări care mă nedumereau, dar el îşi nota răspunsurile mele şi revenea, ca să afle detalii în plus. Aveau guvern? Proprietăţi? Cum defecau? Făceau schimb de obiecte de fabricaţie proprie cu alte triburi vecine? Erau muzicieni? Aveau religie? Purtau podoabe pe braţ, în nas, la gât, în urechi sau în altă parte a corpului? Cu ce mână mâncau? Cu datele obţinute, părintele a scris un scurt tratat intitulat *Relatarea celui părăsit* şi-n care povestea dialogurile noastre. Trebuie însă să spun că pe atunci eram încă destul de zăpăcit de evenimente şi că, intimidat de respectul uriaş pe care i-l purtam, nu îndrăzneam să-i vorbesc de lucruri esenţiale despre care nu mă întreba. La una dintre întâlnirile cu prietenii, a spus zâmbind şi clătinând din cap că indienii erau copiii lui Adam, putativi fără îndoială, dar copiii lui Adam, ceea ce pentru el însemna că erau oameni. Tăcut, m-am gândit atunci, îmi aduc bine aminte, că pentru mine nu erau alţi oameni pe pământ în afară de indienii aceia şi că din ziua în care mă trimiseseră înapoi nu întâlnisem, în afară de părintele Quesada, decât fiinţe ciudate şi complicate, cărora doar în mod convenţional şi din obişnuinţă li se putea spune oameni.

În loc să fie un spaţiu de retragere şi meditaţie, mănăstirea era un du-te-vino permanent. Călugării de familie bună îşi aveau propriii servitori, persoane străine veneau şi plecau întruna: rude, musafiri, ţărani, meşteşugari, negustori şi mulţi oameni ai Domnului în trecere prin regiune, care trăgeau peste noapte la mănăstire. Fiecare călugăr îşi primea prietenii, protectorii şi destui şi iubitele. Novicii îi slujeau pe cei ce fuseseră deja hirotonisiţi, iar sărbătorile religioase începeau dimineaţa devreme, la prima rugăciune, şi se prelungeau o zi sau două cu distracţii şi mese îmbelşugate. Din vreme în vreme, stareţul îşi chema oamenii şi le cerea mai multă discreţie. Numai că el însuşi, care avea relaţii numeroase

printre mărimi, primea tot timpul capete bisericeşti şi artişti, organiza procesiuni şi întreceri de poezie în onoarea cutărui sau cutărui sfânt, de la care pretindea să întreacă în strălucire concursurile de la mănăstirile vecine. Odată a venit să stea cu noi un pictor al Curţii pentru a picta Cina cea de taină în refectoriu. A rămas la mănăstire aproape un an şi ne-a dat peste cap cu pregătirile: ne observa atent din profil şi din faţă, ne punea să-i arătăm mâinile şi să adoptăm atitudinile cele mai ciudate, ne îmbrăca în fel şi chip. În cele din urmă, şi-a ales modelele şi a început să picteze. Toată mănăstirea era la ordinele sale, poruncea tuturor, inclusiv stareţului, care se arăta supus şi reverenţios, dar părea să fie foarte fericit că-l are ca oaspete şi-i îndeplinea toate capriciile, oricât de mărunte. Pictorul cerea fel de fel de lucruri care trebuiau să-i fie aduse pe dată, iar dacă treceai prin faţa încăperii în care lucra îl auzeai vorbind întruna. Uneori însă, când ziua era pe sfârşite şi nu mai avea lumină, îşi concedia modelele cu un gest obosit şi distrat, iar după ce-şi punea ordine în materiale se ducea la chilia părintelui Quesada, cu nişte vin sub mantie, şi stătea de vorbă cu el, discret şi paşnic, între pereţii plini de cărţi, până trecea bine de miezul nopţii.

Dacă am rămas la mănăstire, a fost din cauza părintelui. N-aş fi stat atât, dac-ar fi depins de mine. Eu eram obişnuit cu cerul liber, cu liniştea adevărată, cu singurătatea, iar toată vânzoleala de acolo mă ameţea. Pe de altă parte, părintele îşi dăduse seama că din religia menită să mă regenereze eu nu percepeam decât curgerea monotonă a unor vorbe fără sens şi repetarea rituală a unor ceremonii vane. În primele zile, înainte ca părintele să mă ia sub oblăduirea sa, mă dăduseră pe mâna unui exorcist, care trebuia să mă scape de demoni cu formule latineşti. După câteva săptămâni părintele a intervenit şi-am fost lăsat în pace. Am început prin a-i servi masa şi a face curat în chilie; el m-a învăţat să scriu şi să citesc şi, date fiind progresele mele rapide, a hotărât să mă înveţe şi altele, spunând că intram în viaţă gol cum mă făcuse

mama. Eu nu vorbeam mai deloc, iar el îmi respecta tăcerea. O dată, cu puţin timp înainte de a muri, mi-a spus că există două feluri de suferinţă: una, în care omul ştie că suferă, iar cât timp suferă, posibilitatea unei vieţi mai bune, al cărei gust există în mintea sa, e dată la o parte; alta, în care nu ştie că suferă, dar lumea întreagă i se pare, până în cele mai mici amănunte, un pustiu ars şi pârjolit. Suferinţa asta ignorată, îmi spunea părintele – fără să se uite la mine, temându-se, pesemne, să nu o vadă apărându-mi pe faţă, chiar dacă eu nu-mi dădeam seama – putea fi hărţuită de exorcişti cu latinismele lor, însă era sigur că nu exista leac pentru ea, iar ca s-o ştergi de pe lume trebuia să o nimiceşti cu lume cu tot.

Iar omul acesta bun, care privise lucrurile în dimensiunea lor corectă şi adevărată, fără să ceară nimic în schimb, a fost adus la mănăstire, într-o seară de vară, tăcut şi absent, cu barba albă abia însângerată. Pentru mine a fost un adevărat tată, pentru mine, care vin de nicăieri şi care, prin naşteri succesive, mă întorc încetul cu încetul şi fără teamă la origine. Pământul încă nu i se aşezase bine pe mormânt când mi-am strâns puţinele lucruri pe care le aveam, am încălecat pe cal şi am plecat spre oraşe.

Primii ani au fost ani de umbră şi de cenuşă. Rătăceam ca mort prin mai multe lumi în acelaşi timp, care se amestecau fără nicio lege, mai bine zis prin nişte coji de lume, prin locuri sterpe în care rătăceau, la rândul lor, un fel de păreri lipsite de densitate care păstrau, nu se ştie prin ce minune, o aparenţă omenească. Categoric, doar o minune m-a ţinut în viaţă. Au fost zile când am supravieţuit cerşind şi căutând în gunoaie, altele, când trăiam făcând munci temporare şi grosolane. E drept că vremurile erau grele şi că obiceiurile mele nu se prea potriveau cu ale celorlalţi, dar trebuie să recunosc că din ciocnirea cu lumea îmi rămăsese în anii aceia un soi de zăpăceală şi nu aveam aproape deloc impulsul de a trăi şi aproape nicio dorinţă. Până atunci, a fi şi a trăi însemnaseră acelaşi lucru şi supravieţuirea fusese pentru mine un izvor amar, dar

mereu curgător şi sigur; după ce mă întorsesem, viaţa mea a devenit ceva ciudat, o vedeam desfăşurându-se dincolo de mine, fragilă şi de neînţeles, gata să se sfărâme la cel mai mic şoc. Viaţa parcă-mi fusese izgonită din propria-mi fiinţă, din care cauză ambele îmi deveniseră urâte şi inutile. Uneori mă simţeam mai mărunt decât nimicul – asta dacă a simţi înseamnă calm animalic şi resemnare; mai mărunt decât nimicul însemnând haos lent, vâscos şi lipsit de apărare, nu vorbind, ci bolborosind şi, tocmai pentru că fiind mai mărunt decât nimicul şi neavând nici măcar imboldul dorinţei, mă zbăteam în limbul dens şi orb al dispreţului de mine însumi şi al viselor nimicitoare.

Totuşi, o pace neprevăzută mă aştepta într-un loc oarecare. Într-o seară, nişte oameni care se îmbătau într-un han la o masă alăturată, au intrat, nu mai ştiu cum, în vorbă cu mine. Doi bărbaţi, unul bătrân şi altul tânăr, şi patru femei. Constatând că aveam ceva studii, au bănuit că eram un om de litere; ei erau actori. Vinul ne-a apropiat. Mergeau din sat în sat, din oraş în oraş, prezentând comedii şi, de pe urma jocului infantil, câştigându-şi cu greu traiul. Bătrânul, care şchiopăta uşor şi, în ciuda sărăciei, dovedea oarece demnitate, era inteligent şi nu dispreţuia plăcerea conversaţiei. Când a văzut că ştiam latină şi greacă şi aveam habar de Terenţiu şi de Plaut, mi-a propus să mă alătur lor şi să împărţim atât pericolele cât şi câştigul. Tânărul era nepotu-său şi le zicea tuturor femeilor „verişoară”. Ajutat şi de curajul pe care mi-l dădea vinul, am acceptat propunerea fără să le spun că, în cazul meu, era vorba de a alege între teatru şi gropile de gunoi.

Şi-aşa am pornit la drum. Din căruţă, vedeam defilând pe lângă noi măslini, lanuri de grâu şi piatră seacă. Întinderile pustii îmi aminteau uneori de singurul şi marele „ieri” din viaţa mea. Într-o zi, pe când ne oprisem să facem popas printre nişte copaci, la marginea unui pârâu, într-o plăcută siestă de primăvară, i-am spus bătrânului povestea mea, în timp ce ceilalţi dormeau sau se plimbau. M-a ascultat compătimitor şi minunându-se,

iar când am terminat a început să vorbească plin de însufleţire, cu voce scăzută, privind de jur-împrejur de parcă s-ar fi temut că ceea ce-mi propunea şi i se părea valoros precum o comoară îngropată, avea să fie auzit de nişte spioni necunoscuţi care i-ar fi putut fura planul. După părerea bătrânului, ceea ce mi se întâmplase mie cu atâţia ani în urmă fusese aflat pe tot continentul şi încă se vorbea de faptele acelea cu stăruinţa repetitivă cu care se povestesc legendele. Dacă trupa noastră punea la punct o comedie bazată pe aceste întâmplări şi-şi anunţa reprezentaţiile, precis că ne aştepta belşugul. Aproape lipit de mine, cu ochii mijiţi şi fără să clipească, bătrânul aştepta să-i dau un răspuns. Ştiam bine că arta noastră lăsa mult de dorit, că scopurile noastre erau interesate şi vulgare, numai că indiferenţa e de multe ori cauza secretă a întreprinderilor celor mai trăsnite; pentru că trupa, în ciuda unor fapte tulburi care erau la graniţa delincvenţei, se purta prietenos şi leal cu mine, m-am angajat să scriu o comedie şi să interpretez propriul meu rol.

Nu a fost greu. Din versurile mele era scos orice adevăr, iar dacă ceva tot se strecura din neatenţie, bătrânul mă obliga să şterg, interesat mai puţin de exactitatea experienţei mele cât de gustul publicului, pe care-l cunoştea atât de bine. Când am fost gata, a adunat trupa ca să mă asculte citind piesa cu glas tare. După lectură, acest public restrâns, care mă ascultase adoptând atitudinile cele mai serioase şi mai inteligente de care era în stare, s-a înghesuit să mă felicite pentru perfecţiunea prozodică a versurilor şi precizia aritmetică a acţiunii. Am început să repetăm: bătrânul avea rolul căpitanului, nepotul pe cel al marinarilor, iar femeile interpretau rolurile sălbaticilor. Eu jucam propriul meu rol, pe care mi-l rezervaseră ca pe un atribut normal al unei entităţi încă golită de sens pentru ei.

Am început reprezentaţiile. Deja după primele spectacole, oriunde ajungeam, faima ne preceda. Am devenit atât de cunoscuţi încât am fost invitaţi la Curte, chiar şi regele ne-a aplaudat. Eu mă minunam. Mă

întrebam, văzând entuziasmul publicului nostru, dacă nu cumva comedia mea nu transmitea, fără ca eu să-mi dau seama, vreun mesaj secret de care lumea depindea ca de aerul pe care-l respira, sau dacă nu cumva noi jucam un rol, iar publicul şi-l juca pe al său, cu toţii fiind personajele unei comedii al cărei subiect îmi scăpa şi în care a mea nu era decât un detaliu oarecare, un subiect destul de misterios în care falsurile noastre vulgare şi poveştile noastre lipsite de conţinut reprezentau poate adevărurile esenţiale. Pesemne că sensul adevărat al reprezentaţiei noastre grosolane era prevăzut dinainte, căci altfel aplauzele şi onorurile care ne copleşeau în tot timpul turneului, petrecerile şi aurul pe care-l primeam ar fi fost nejustificate. Probabil că regii care veneau să ne vadă ştiau mai mult decât noi, altfel ar fi fost absurd ca, după reprezentaţie, să le şoptească vistiernicilor să ne recompenseze substanţial. Pe mine, succesul acesta incert mă făcea să fiu neutru. În schimb, colegii mei n-aveau nicio îndoială: se bucurau, absolut încântaţi, de inocenta perfectă şi profitabilă a povestitorului care, mai curând din ignoranţă decât din caritate, le arată unor momâi cu pretenţii de sensibilitate şi iubire de adevăr aspectul tolerabil al lucrurilor. Iar faptul că rezultatul era o viaţă bună li se părea a fi dovada categorică a unei ordini corecte şi universale. În acest gen de neînţelegere am dus-o câţiva ani buni. Cel mai curios e că, în toată perioada aceea, niciun glas nu s-a ridicat spre a o dezminţi. În ovaţiile neîntrerupte care ne salutau, eu aşteptam mereu tăcerea sceptică sau reprobatoare care să demonstreze, o dată pentru totdeauna, înşelăciunea noastră; dar într-o zi mi-am dat seama că tăcerea aceea o purtam în mine încă din prima zi şi că simpla sa prezenţă, prin vacarmul iraţional al curţilor şi oraşelor, reducea mulţimi întregi la condiţia de marionete lipsite de viaţă, de fantasmagorii. Graţie acestor învelişuri goale cu pretenţie de oameni, am învăţat râsul amar şi uşor superior al celor ce au avantajul experienţei printre mânuitorii de generalităţi. În mai mare măsură decât cruzimea armatelor, decât hoţia indecentă a

comerţului şi scamatoriile la care recurge morala pentru a justifica tot felul de răutăţi, succesul comediei noastre m-a învăţat mai multe despre adevărata esenţă a semenilor mei: tăria aplauzelor care-mi răsplăteau versurile fără sens îmi dovedea goliciunea perfectă a acestor oameni şi nu era reprezentaţie în care să nu am impresia că era vorba de un public de straie frumoase umplute cu paie, sau de forme fără substanţă umflate de văzduhul indiferent al lumii. Uneori, schimbam dinadins sensul replicilor, răsucindu-le până deveneau perioade seci şi absurde, sperând ca publicul să reacţioneze şi să pună în fine capăt imposturii, însă manevrele astea nu schimbau defel comportamentul mulţimilor. Ceva de dincolo de ei, faima care ne preceda sau legenda care dăduse naştere comediei, hotărâse dinainte că reprezentaţiile noastre trebuiau să aibă un sens, iar lumea îl găsea, maşinal, şi se extazia imediat. Am început să fim chemaţi şi în alte ţări de pe continent, iar pentru că acolo se vorbeau alte limbi, într-o seară bătrânul şi cu mine am transformat comedia în pantomimă. Un localnic povestea în prolog evenimentele principale, după care noi ieşeam în scenă şi le reprezentam. Lipsa cuvintelor subţia şi mai tare comedia care, devenită pantomimă, s-a transformat într-un schelet uscat de care nu mai atârna nicio fibră, oricât de palidă, de viaţă adevărată. Culoarea, muzica şi tumbele le dădeau fantasmelor care ne priveau evoluţiile arbitrare iluzia că absorb ceva intens şi plin de miez. Pe întreg continentul, până şi la curţile cele mai obscure şi îngheţate, triumful nostru nu făcea decât să crească. Indiferent, mă lăsam încorporat într-o ordine al cărei înţeles îmi scăpa.

Am devenit bogaţi şi eleganţi. Bătrânul şi nepotu-său arătau ca nişte adevăraţi cavaleri. Eu adunam câştigurile fără să ştiu bine ce să fac cu ele. Când nu urcau pe scenă deghizate cum îşi imaginau ele că arată sălbaticii, femeile curvăsăreau, petrecându-şi timpul liber în paturile mărimilor. Nu mai dormeam în căruţă, eram găzduiţi bine, eram primiţi în castele şi mănăstiri. Adesea, savanţi şi înalţi funcţionari îmi puneau tot felul de întrebări. Bătrânul

mă învăţase că răspunsurile cele mai potrivite pe care le putem da sunt cele care se aşteaptă de la noi. Mulţumiţi că şi le confirmaseră, interlocutorii mei se întorceau, după ce stăteau de vorbă cu mine, în atmosfera călduţă a propriilor convingeri. Eu rămâneam singur, cu râsul meu mut şi amar care, cu anii, a căpătat, sub barba care îmi încărunţea, rigiditatea unei strâmbături.

O femeie, ultima care ni se alăturase şi era şi cea mai tânără, a născut trei copii în cinci sau şase ani de pe urma acuplărilor ei interesate. De cum începeau să meargă, bătrânul îi deghiza în sălbatici şi-i urca pe scenă. Mi-era milă de ei şi mi-au devenit dragi. Erau copii ai mai multor taţi, adică ai nici unuia, ca şi mine. Doi băieţi şi o fetiţă. Bătrânul, care participase neîndoielnic, la fel cu nepotul, la zămislirea lor, îi privea din când în când şi dădea din cap compătimitor, ca o aluzie la viaţa pe care o ducea mama. În clipele mele libere îi învăţam să citească şi să scrie. Docili şi rătăciţi parcă pe lume, ei s-au ataşat de mine. Într-o noapte, după spectacol, mama a plecat cu un bărbat şi nu s-a mai întors. Un iubit gelos o înjunghiase cu zeci de lovituri de pumnal şi o aruncase la o margine de drum. Cum plouase toată noaptea, apa o spălase de sânge, astfel că rănile ei, pe carnea albă şi învineţită de violenţă şi de ploaie, păreau să fie nişte cicatrice vizibile doar după moarte.

Într-o zi, după spectacol, sătul de atâta falsitate, m-am hotărât să părăsesc trupa. Grija pentru copii nu era străină de decizia luată. Iniţial, deşi să săturase şi el şi era mai aproape de moarte decât mine, bătrânul nici n-a vrut să audă, convins că fără mine succesul avea să scadă. Nu greşea prea mult. Condiţia mea de supravieţuitor autentic conferea forţă spectacolelor. Dar nici nu voia să mă supere, recunoscând că graţie mie afacerile începuseră să-i meargă bine, şi după atâţia ani în care mă văzuse tăcut, însingurat şi indiferent la câştiguri sau la pierderi, prinsese pentru mine un fel de respect, poate amestecat cu milă. Şi mie îmi părea rău să-l părăsesc: lasă că-i eram de folos, dar, oricum ar fi fost, actorii ăştia mă scoseseră, din

pură întâmplare, dintr-un hău adânc, readucându-mă la suprafaţa neutră şi nedureroasă a resemnării. Bătrânul nu era de acord să iau cu mine copiii, pretinzând că de-acum erau actori din trupă, dar bănuia că n-am să cedez şi n-a insistat prea mult. Am întors situaţia pe toate feţele ore în şir, până când ne-a venit ideea că nepotul, care era cam de aceeaşi vârstă cu mine, putea să-mi interpreteze rolul, asumându-şi chiar şi identitatea mea: la rândul meu, mă angajam să-mi schimb numele şi să nu mai scriu alte piese de teatru în care să-mi povestesc aventura. Aşa că lucrurile s-au rezolvat destul de simplu. Ne găseam pe atunci în nordul mohorât şi rece. Într-o dimineaţă, am învelit copiii în blănuri, mi-am luat rămas bun de la bătrân şi de la ceilalţi actori şi, pe un drum umed care tăia în două o câmpie acoperită de o zăpadă albăstrie şi uniformă care sporea impresia de pustiu şi de imaterial, am luat-o spre sud, mergând luni în şir, aproape fără să mă opresc, până la oraşul acesta alb care se prăjeşte la soare printre vii şi livezi de măslin.

Ne-am stabilit în acest oraş, în casa albă în care scriu acum. Strânsesem destulă avere, iar bătrânul îmi dăduse la despărţire şi o parte din economiile femeii înjunghiate. De la părintele Quesada mi-a rămas plăcerea pentru cărţile care-mi umplu, cu muzica lor tăcută, golul zilelor fără sfârşit. În ţările din nord văzusem cum se tipăresc ele şi-mi venise ideea că aş fi putut să fac şi eu aşa ceva, nu atât pentru a-mi spori averea, cât pentru a-i învăţa pe cei care erau de-acum copiii mei o meserie prin care puteau mânui ceva mai adevărat decât atitudini teatrale şi simulacre. Nu ne-a mers rău. Pentru ei, lucrul în tipografie era un joc, iar pe măsură ce creşteau aveam tot mai mult timp liber. Nu suntem poate nişte oameni veseli, dar discreţie şi lealitate avem din belşug. Acum am nepoţi şi strănepoţi. Şi toată zarva asta luminează periodic tipografia ale cărei ecouri ajung până în camera mea. În ultimii ani, viaţa mea s-a limitat la câte o sărbătoare de familie, la câte o plimbare tot mai scurtă pe înserat şi la lectură. Seara, după cină, la lumina lumânării, în faţa geamului deschis spre întunericul

înstelat şi liniştit, mă aşez să-mi aduc aminte şi să scriu. După ce piere larma străzilor, noaptea de vară îmi trimite în odaia albă miresme de cer şi de caprifoi, care mă curăţă, pe măsură ce în oraş se lasă liniştea, de zgomotele anilor trăiţi. Rar, foarte rar vine câte o ploaie, iar primele picături care cad după multe zile de arşiţă, se lovesc de varul uscat al zidului şi se usucă imediat, sfârâind uşor şi evaporându-se într-un norişor transparent. Obişnuinţa mea cu vitregiile vremii mă face să suport bine iarna, care aici e scurtă şi foarte blândă. Dincolo de geam, pe cerul albastru, copacii uni arată filigranul lor noduros, negru şi lucios. În fiecare seară, la zece şi jumătate, una din nurori îmi aduce cina, mereu aceeaşi: pâine, o farfurie cu măsline, un pahar cu vin.

Deşi se reînnoieşte regulat, în fiecare seară, acesta este un moment special, şi tocmai pentru că se repetă, periodic, precum mişcarea constelaţiilor, asta îl face să fie cel mai luminos şi mai binevoitor. Odaia mea e aproape goală, în afară de peretele plin cu cărţi; masa, scaunul, patul, sfeşnicele pentru lumânări se conturează pe zidurile albe; farfuria albă în care se amestecă măsline verzi şi negre, încă lucioase pentru că abia sunt ieşite din butoi, şi paharul înalt în care vinul de culoarea mierii subţiri îşi împrăştie aroma pământească şi aspră, reflectă, în forme schimbătoare, lumina lumânărilor care, în aerul calm, nu-şi pierd niciodată înălţimea şi nemişcarea; pâinea neagră de pe altă farfurie albă e convingătoare şi densă, iar faptul că apare zi după zi, împreună cu vinul şi măslinele, conferă prezentului, precum un miracol discret, o aură de eternitate. Las la o parte pana şi încep să mănânc măslinele, una după alta, scuipând sâmburii, încălziţi în gură, în căuşul mâinii şi punându-i cu grijă pe marginea farfuriei. Alternez după obicei măslinele verzi cu cele negre, iar cele două gusturi mă fac să mă gândesc la două fâşii negre şi verzi care fac paralela între gură şi amintire. Iar prima înghiţitură de vin, cu savoarea identică din seara precedentă şi din toate serile care au precedat-o, îmi dă, prin statornicia sa, acum că sunt bătrân, una dintre

primele mele certitudini. Una dintre puţinele, atât de fragilă încât nici nu are, în sine, valoare doveditoare. De fapt, nu atât certitudine, cât indiciul a ceva imposibil dar adevărat, un fel de ordine interioară tipică lumii şi apropiată experienţelor noastre, din care impresia de eternitate – care altora le-ar părea atributul suprem – nu e decât un semn pământean şi modest, argintărie veche care ni se pune în faţă pentru ca simţurile noastre meschine să o perceapă. Clipa aceasta luminoasă trece, iute, în fiecare seară, la ora cinei, lăsându-mă într-o stare de somnolentă. Este fără sens, de fapt, pentru că nu anulează, în zilele monotone, noaptea care ne cuprinde şi ne duce la moarte, doar pentru că aşa vrea. Totuşi, clipele astea sunt cele care-mi susţin, noapte de noapte, mâna care scrie, făcând-o să traseze, în numele clipelor pierdute definitiv, aceste semne care-şi caută, nesigure, dăinuirea.

Am aflat până la urmă că dispăruseră, că nu mai rămăsese nimic din ei. Deja, în timp ce corabia cobora către mare, escortată de cadavre, îmi dădusem seama că nu ştiuseră să se pună la adăpost în faţa noii furtuni care îi lovea. Trebuie să recunosc că nici nu erau genul de oameni care să poarte războaie doar pentru că aşa trebuie. Foarte rar, cu excepţia expediţiilor anuale din care se întorceau, cu exactitate şi regulat, cu acele prăzi, războiul era uneori o ocupaţie, dar niciodată nu-l provocau ei, doar dacă atacurile constituiau represaliile vecinilor pentru victimele pe care le făceau pentru serbările lor anuale. Expediţiile erau mai curând vânătoare decât război. Iar indienii erau mai curând vânători decât războinici, pentru că expediţiile erau motivate de nevoie, nu de luxul sângeros care produce războaiele. Cu toate astea, ei compătimeau popoarele războinice, părând să considere aplecarea către război un soi de boală. Socoteau războiul un efort inutil, un obicei prost al unor făpturi iraţionale. Şi nu caracterul lui sângeros îi incomoda, ci risipa şi tulburările domestice pe care le antrena. Când erau atacaţi, sufereau nu atât pentru răniţii şi morţii lor, cât pentru dezordinea rămasă după atac, pentru locuinţe incendiate, lucruri distruse, unelte

pierdute şi murdărie.

De apărat se apărau bine, chiar cu uşurinţă, poate de aceea expediţiile împotriva lor erau rare. Triburile vecine pesemne se temeau de ei sau îi respectau foarte mult, pentru că în atâţia ani nu au fost decât trei sau patru expediţii pornite contra lor, şi doar două îndreptate împotriva satului. Alteori fusese vorba de atacuri rapide împotriva celor pe care-i vânau. În general, agresorii erau învinşi: rapiditatea nemaivăzută cu care se mişcau indienii îi dezorienta, îi lua prin surprindere, îi punea pe fugă, îi copleşea şi-i ducea la moarte. Acum chiar mi se pare comic să mi-i amintesc pe indieni lamentându-se, în toiul luptei, făcând gesturi largi de protest, pentru o marmită spartă sau un acoperiş în flăcări pe care le reproşau duşmanilor în mijlocul săgeţilor veninoase care zburau prin aerul transparent. Că una dintre aceste săgeţi venea să se înfigă în gâtul unei rude părea să le provoace mai puţină indignare decât aceste pagube. Şi era evident că, odată bătălia terminată, se ocupau mai grijuliu de obiecte decât de răniţi. Dădeau neplăcuta impresie că erau paşnici doar din zgârcenie. Prizonierii şi răniţii taberei adverse erau lichidaţi rapid, fără cruzime dar şi fără milă prefăcută, după care erau uşuraţi de arme şi podoabe. Unora le tăiau capul sau îi mutilau şi aruncau bucăţile în apă. După luptă, principala preocupare era să cureţe şi să facă ordine; măturau, spălau, dregeau obiectele şi locuinţele, astfel că a doua zi nimic n-ar fi zis că, doar cu câteva ceasuri mai devreme, satul fusese cuprins de moarte, pârjol şi haos.

Poate că exact meticulozitatea asta a lor i-a pierdut. Nu e greu de imaginat că, după ce s-au retras în interior la venirea soldaţilor, s-or fi apucat să se gândească la starea locuinţelor şi a lucrurilor lăsate acolo şi s-au întors ca să salveze ce mai era de salvat sau să le apere, pericolul morţii venind după grija pentru ordine. Oricum, pentru aceşti indieni moartea nu însemna nimic. Moartea şi viaţa erau pe acelaşi plan, oameni, lucruri şi animale, vii şi morţi coexistau în aceeaşi dimensiune. Sigur că doreau să trăiască, dar moartea nu era pentru ei cel mai groaznic

dintre pericolele care-i înnebuneau de frică. De câte ori aveau de-a face cu ea, moartea nu-i înspăimânta. Astfel că mi-e uşor să mi-i imaginez reîntorcându-se la posesiunile lor în timp ce soldaţii trăgeau din plin şi sunt sigur că trupurile învineţite care pluteau după două zile în jurul corăbiilor nu părăsiseră viaţa cu frică sau tristeţe. Doar lumea asta putea să-i sperie. Cealaltă făcea parte din ei, iar ambele erau unul şi acelaşi lucru; dacă aceasta era adevărată, atunci era şi cealaltă; era de ajuns ca doar ceva să fie adevărat pentru ca totul, vizibilul şi invizibilul, să dobândească realitate.

Ani la rând, deja întors pe pământurile astea, de câte ori mă găseam aproape de un port eram tentat să-i chestionez pe marinarii care se întorceau pentru a încerca să ghicesc din relatările lor confuze amănunte în măsură să-mi dea vreun indiciu despre soarta tribului. Numai că pentru marinari toţi indienii erau la fel, nu puteau, aşa ca mine, să deosebească triburile, locurile şi numele. Nu ştiau că la distanţă de doar câteva leghe vieţuiau multe alte triburi diferite, juxtapuse, şi că fiecare din ele nu era doar un simplu grup uman sau prelungirea numerică a grupului vecin, ci o lume autonomă cu legi interne proprii, cu limbaj propriu, cu obiceiurile şi credinţele lui, trăind într-o dimensiune de nepătruns pentru orice străin. Nu doar oamenii erau diferiţi, dar şi spaţiul şi timpul, plantele, apa, soarele, luna şi stelele. Fiecare trib trăia într-un univers singular, infinit şi unic, care n-avea nicio legătură cu cel al triburilor vecine. Cât am stat printre ei am învăţat treptat să deosebesc triburile care populau tărâmul acesta fără de sfârşit. Deşi indienii erau convinşi că erau reali, posibilitatea asta le era rezervată doar lor: ce era dincolo de orizontul lor, adică triburile celelalte, era o magmă nediferenţiată şi vâscoasă, dar nelipsită de aparenţa realităţii, deci pasibilă de clasificare. Modul de viaţă al celorlalţi li se părea derizoriu şi van, dar îl cunoşteau în detaliu. Ştiau că aceste simulacre de existenţă, la care se refereau ironic sau sarcastic, existau în triburi organizate risipite pe o rază de multe leghe de jur-împrejur.

Particularităţile acestora erau mereu luate în râs: că erau nomazi sau sedentari, că trăiau din pescuit sau agricultură, că mâncau carne omenească în mod regulat sau deloc, că umblau goi sau îmbrăcaţi, că purtau podoabe în buze, la gât sau în nas, că trăiau în corturi din piei sau în cetăţi de piatră, că fumau anumite ierburi sau strângeau aur şi pietre preţioase, că se deplasau pe jos sau în canoe, că adorau plante, locuri sau strămoşi, că erau tot mai mărunţi de statură cu cât urcai spre nord şi tot mai înalţi în sud, că erau paşnici sau războinici – totul li se părea indienilor la fel de inept, de inutil şi de ridicol. Ei erau în centrul lumii; restul, incert şi amorf, era la margine. Dacă marinarii n-ar fi reuşit să-i individualizeze, asta n-ar fi fost decât un motiv în plus de amuzament.

Adevărul e că marinarii nu ştiau nimic şi singura certitudine rămasă în urma discuţiilor cu ei era că, din clipa în care pe pământurile acelea, pe care la început mulţi le confundaseră cu Paradisul, începuseră să debarce marinari şi soldaţi, un miros de moarte cuprinsese locurile. Treptat, am fost sigur că indienii dispăruseră. Prima luptă cu soldaţii i-a decimat probabil, lăsându-le prea puţine forţe pentru următoarele. Mi-e greu să mi-i imaginez pe puţinii supravieţuitori sau pe cei luaţi în captivitate în alt loc decât pe plaja galbenă brăzdată de mersul exagerat de rapid al trupurilor goale. Centrul lumii era şi locul acela, pe care îl purtau în ei şi pe baza căruia orizontul vizibil era făcut din inele de realitate problematică a cărei existenţă era tot mai improbabilă pe măsură ce se depărtau de punctul de observaţie. Constatasem cu câtă reticentă se depărtau de el, obligaţi de creşterea apelor, şi cum încercau să scurteze, prin orice mijloc, distanţa dintre satul lor şi locul de refugiu: imediat ce apele începeau să se retragă se întorceau la mal. Se întorceau parcă nu la căminul lor, ci la locul de unde izvora realitatea. Locul acela era pentru ei casa lumii. Tot ce se întâmpla, acolo se întâmpla. Greşesc însă spunând că aceea era casa lumii, pentru că locul acela şi lumea erau totuna pentru ei. Oriunde ar fi mers, îl purtau cu ei. Ei înşişi erau locul

acela. Acolo se năşteau şi mureau, acolo semănau şi munceau, acolo aduceau ce vânaseră sau pescuiseră. Expediţiile lor erau un soi de prelungire elastică a locului în care trăiau; sau, pentru că-l purtau înăuntrul lor, era ca şi cum locul ar fi mers cu ei. În acelaşi timp, ei confereau realitate locurilor pe care le vizitau, prin simpla lor prezenţă, materializau orizontul incert şi fără formă. Erau nucleul rezistent al lumii învăluite într-o cocă moale şi care, graţie deplasărilor lor, dobândea uneori insuliţe trecătoare de viaţă. Când se întorceau, această tărie provizorie se risipea. Iar de întors, se întorceau repede, căci siguranţa pe care le-o dădea locul lor de baştină se topea iute sub asprimea absenţei. Acolo, departe, nu erau în siguranţă.

Nu erau în siguranţă nici acasă. Sufereau, chiar şi în propriul lor cămin, de legile dure ale climei aspre. E adevărat că ei şi lumea erau unul şi acelaşi lucru, dar această unicitate, în loc să-i întărească, îi slăbea din cauza nesiguranţei comune. Cu toate că era singura posibilă şi cea mai bună, lumea indienilor nu era şi cea mai reală. Chiar şi când nu luau în seamă existenţa altora, nici a lor nu era irefutabilă. Oricum, pentru ei însuşirea principală a lucrurilor era precaritatea. Nu doar prin greutatea de a dăinui pe lume din cauza morţii şi degradării, dar şi, sau mai ales, prin dificultatea de a accede la această lume. Simpla prezenţă a lucrurilor nu le garanta existenţa. Un copac, de exemplu, nu-şi era suficient sieşi pentru a demonstra că există. Îi lipsea tot timpul ceva din realitate. Era acolo ca prin minune, printr-un soi de toleranţă dispreţuitoare cu care indienii catadicseau să-l privească, toleranţă pe care i-o atribuiau în schimbul unui beneficiu utilitar: fructe, lemne de foc, umbră. Dar, în forul lor interior, ştiau că adevărul efectiv al acestui schimb era destul de problematic. Copacul era acolo, ei erau copacul. Fără ei copacul n-ar fi existat, dar în absenţa copacului nici ei n-ar fi fost nimic. Depindeau în aşa măsură unul de altul încât încrederea devenea imposibilă. Indienii nu puteau avea încredere în existenţa copacului pentru că ştiau că

acela depindea de încrederea lor; în acelaşi timp însă, cum copacul ajuta, prin prezenţa sa, existenţa indienilor, aceştia nu se simţeau pe de-a-ntregul reali ştiind că dacă realitatea le vine de la copac, era vorba de o realitate problematică, pentru că şi copacul îşi dobândea realitatea de la cea pe care i-o confereau indienii. Problema se năştea nu din lipsa garanţiei, ci mai curând dintr-un exces. În plus, era imposibil de ieşit din acest cerc vicios pentru a vedea lucrurile din afară, pentru a încerca să descoperi, imparţial, temeiul acestor pretenţii.

Acest „în afară" era marea problemă. Nu reuşeau, cum ar fi dorit, să se vadă din exterior. Eu însă, care venisem din orizontul nelămurit, aveam ca primă amintire despre ei exact pe aceea a exteriorităţii lor: văzându-i străbătând plaja, printre focurile aprinse în noapte, compacţi şi strălucitori, am savurat pentru prima dată gustul indestructibilului. Văzuţi din afară păreau la adăpost de îndoieli şi de uzură. La început mi s-au părut a fi măsura exactă a ceea ce definea, între cer şi pământ, locul fiecărui lucru. Iar după ce se terminau sărbătorile acelea înfiorătoare, văzându-i stăpânind, rapid şi eficient, asprimile lumii lor, ai fi zis că lumea era făcută pentru ei şi că, în sinea lor, chiar când treceau prin perioade de confuzie, indienii nu erau o notă falsă în această lume. Uneori îi priveam îndelung, încercând să ghicesc cum trăiau, în sinea lor, gesturile pe care le lansau spre orizontul material care-i înconjura şi dacă mâinile sigure care apucau osul, lemnul, lutul roşiatic pe care-l modelau dându-i forma visată nu erau vreodată copleşite, în aerul arzător, de o ezitare. Dar mişcările lor erau mute, nu lăsau să se vadă nimic. Precum animalele, păreau să fie contemporani cu faptele lor care, odată îndeplinite, îşi epuizau sensul. Prezentul precis şi clar al unei lungi zile aspre era pentru ei materia în care se mişcau energic. Produceau impresia de invidiat că se aflau pe lume în mai mare măsură decât orice altceva. Lipsa lor de veselie, gravitatea lor demonstrau că, graţie acestei potriviri generale, fericirea şi plăcerea erau de prisos. Am crezut

că, mulţumiţi de a se potrivi în fiinţa lor materială şi în plăcerile lor cu latura disponibilă a lumii, se puteau lipsi de bucurie. Treptat mi-am dat seama că era vorba mai curând de contrariu, că această lume care părea atât de solidă trebuia mereu actualizată pentru a nu se destrăma ca un fuior de fum în noapte.

Am ajuns la această concluzie pe măsură ce pătrundeam, ca într-o mlaştină, în limba pe care o vorbeau. Era o limbă imprevizibilă, contradictorie, fără formă aparentă. Când credeam că înţelesesem sensul unui cuvânt, constatam ceva mai târziu că acesta putea însemna exact contrariul său, iar după ce reţineam cele două sensuri, altele noi veneau să se adauge şi nu puteam pricepe de ce cuvântul desemna în acelaşi timp nişte lucruri atât de diferite. De exemplu, *En-ghi* însemna oamenii, lumea, noi, eu, a mânca, aici, a privi, înăuntru, unul, a se trezi şi încă multe altele. Când îşi luau rămas bun spuneau *negh,* dar asta însemna şi continuitate, ceea ce e absurd dacă te gândeşti că atunci când doi oameni se despart schimbul de fraze dintre ei se termină. *Negh* semnifică un fel *deşi atunci*, ca şi când ai spune *şi atunci s-a întâmplat una sau alta.* Odată un indian râdea pentru că membrii unei populaţii vecine obişnuiau să plângă atunci când se năştea un copil şi să petreacă atunci când murea un om. I-am atras atenţia că şi ei, când se despărţeau, spuneau *negh,* iar el m-a privit lung, cu ochii mijiţi, cu o expresie de neîncredere şi de dispreţ, şi a plecat fără să mă salute. Limba lor nu cunoaşte nimic care să desemneze *a fi* sau *a se afla.* Doar *a părea.* Cum nu au nici articole, dacă vor să spună iată un copac, sau un copac e un copac, spun *pare copac.* Numai că *a părea* nu are atât sens de asemănare, cât de neîncredere, e mai mult negativ decât pozitiv, implică mai multe lucruri decât o comparaţie. Nu trimite la o imagine deja cunoscută, ci mai curând tinde să deterioreze percepţia şi să-i ia din contondenţă. Acelaşi cuvânt care desemnează aparenţa, desemnează exteriorul, minciuna, eclipsele şi duşmanul. Orizontul circular care mi se păruse iniţial indiscutabil şi compact era de fapt, cum îl

şi desemna limbajul acestor indieni, o dugheană de înşelăciuni şi o maşinărie de păcăleli. În limba lor, neted şi zgrunţuros se spunea la fel. Iar acelaşi cuvânt, cu variaţii de pronunţare, însemna şi prezent şi absent. Pentru indieni, totul pare, nimic nu este. Iar existenţa părelnică a lucrurilor se situează, de fapt, pe teritoriul inexistenţei. Plaja întinsă, ziua transparentă, verdele proaspăt al frunzelor primăvara, nutriile cu blană călduţă şi tremurătoare, nisipul galben, peştii cu solzi aurii, luna, soarele, aerul şi stelele, uneltele pe care le smulgeau abil şi răbdător materiei reticente – toate cele care se prezentau, clar, simţurilor erau pentru ei ceva uniform, indistinct şi lipicios, erau reversul în care năvălea întunericul.

Greoi, indienii se bălăceau în ambianta aceasta searbădă, simţind în permanenţă ameninţarea anihilării. Exterioritatea, cu prezenţa ei îndoielnică, le lua din realitate. Deşi, în ciuda caracterului precar, lumea era mai reală decât ei. Ei aveau dezavantajul îndoielii, pe care nu o puteau verifica în exterior. Universul întreg era incert; în schimb, ei se considerau ceva mai sigur, dar, pentru că nu ştiau ce gândeşte universul despre sine însuşi, această incertitudine suplimentară îi diminua autoritatea. Iar toate elucubraţiile astea erau mult mai penibile pentru ei decât pot părea în scris, pentru că, deşi le trăiau pe pielea lor, le ignorau. Le trăiau în tot ce făceau, în orice cuvânt pe care-l rosteau, în tot ce construiau şi-n tot ce visau. Cu orice mijloc, doreau ca această lume incertă şi schimbătoare să dăinuie. Dacă, de exemplu, se strica o săgeată, se rupea o bucată de realitate. Ţineau totul în ordine, măturau şi curăţau întruna. După ce inundaţiile îi goneau în interiorul uscatului, abia retrase apele se întorceau să se instaleze în acelaşi loc. Oricât de precară ar fi fost, singura lume cunoscută trebuia păstrată cu orice preţ. Dacă exista vreo posibilitate de a fi, de a dura, aceasta nu putea fi decât acolo. Asta trebuia făcut să dăinuie, oricât de incert ar fi fost. Actualizau clipă de clipă, chiar dacă nu merita osteneala, singura lume posibilă. Nu era de ales: oricum,

era ori asta ori nimic.

Lumea asta o apărau, o îngrijeau, încercând să-i sporească, mai bine-zis să-i menţină realitatea. Dacă vremea rea sau focul distrugea construcţiile, dacă apa făcea să putrezească bărcile, dacă folosinţa îndelungată strica obiectele, era pentru că reversul insidios, alcătuit din inexistenţă şi întuneric – care este adevărul ultim al lucrurilor – îşi ieşea din limitele naturale şi începea să roadă vizibilul. Când nu plecau la pescuit sau la vânătoare, femeile ocupându-se de treburile casnice, indienii petreceau ore în şir reparând. Treceau cu iuţeala lor obişnuită de la un lucru la altul, iar când nu mai era nimic de pus la punct, lucru destul de rar, confecţionau obiecte care, sub pretextul necesităţii materiale, le dădeau, într-un mod nu tocmai convingător, iluzia că domină neguvernabilul. Se odihneau rar: odihna însemna că pierdeau teren în favoarea vâscozităţii care-i hărţuia. Uneori, la sfârşitul iernii, erau mai calmi, dar nu pentru că dobândiseră încredere, ci pentru că, neîndoielnic, întunericul era de acord. Trebuia păstrat întreg, în măsura posibilului chiar identic cu sine, fragmentul acela zgrunţuros pe care-l populau şi care părea să se materializeze datorită prezenţei lor. Orice schimbare trebuia să aibă o compensaţie, orice pierdere trebuia înlocuită. Ansamblul trebuia să fie, în formă şi conţinut, mai mult sau mai puţin egal, în orice moment. De aceea, când cineva murea, aşteptau nerăbdători viitoarea naştere; o nenorocire trebuia compensată printr-o satisfacţie; în schimb, dacă li se întâmpla ceva bun, nu-şi găseau liniştea până nu venea un rău tolerabil care să reechilibreze lucrurile. Un indian mi-a şi explicat asta într-o bună zi: lumea asta, am crezut a înţelege, e făcută din bine şi rău, din moarte şi naştere, există bătrâni, tineri, bărbaţi, femei, iarnă şi vară, apă şi pământ, cer şi copaci; toate astea trebuie să fie mereu; dacă lipseşte un singur lucru, totul se prăbuşeşte. Fiind vorba de primii ani, şi cuvintele însemnând pentru ei atâtea lucruri în acelaşi timp, nu sunt sigur că a vrut să-mi spună exact asta; tot ce cred că ştiu

despre ei îmi vine din indicii incerte, din amintiri îndoielnice şi interpretări, astfel că şi povestea mea poate să însemne mai multe lucruri în acelaşi timp, fără ca vreunul, tocmai pentru că vine din izvoare atât de puţin limpezi, să fie în mod necesar adevărat. Dacă am înţeles bine, pentru indieni lumea e un edificiu precar care, ca să rămână în picioare, are nevoie de toate pietrele. Totul trebuie să fie prezent în acelaşi timp, sub toate formele posibile. Când, venind de pe fluviul cel mare, soldaţii înaintau cu armele lor de foc, nu moartea o aduceau, ci nenumitul. Singurul loc ferm a fost înecat de revărsarea întunericului. Dispersaţi, indienii nu mai puteau fi de partea netedă a lumii. Nu cred că au scăpat mulţi, cred că nici măcar n-au vrut să scape; iar celor câţiva şi singuri, care ar fi reuşit să supravieţuiască în interior, nu le rămânea nicio lume.

Şi totuşi, în timp ce cădeau, îi trăgeau după ei şi pe cei care-i exterminau. Aceştia fiind singurul punct de susţinere al exteriorului, exteriorul dispărea împreună cu ei, aruncat, prin distrugerea care-l zămislise, în inexistenţă. Ceea ce soldaţii care-i asasinau n-ar fi putut pricepe nicicum este că, împreună cu victimele lor, şi ei părăseau această lume. Aş putea spune că, din momentul în care indienii au fost anihilaţi, întreg universul a rămas în derivă, în neant. Dacă acest univers atât de nesigur avea, pentru a exista, un temei, temeiul acesta erau chiar indienii care, în toată incertitudinea lor, semănau cel mai bine cu certitudinea. A-i numi sălbatici e o dovadă de ignoranţă: nu poţi numi sălbatici nişte fiinţe care poartă atâta responsabilitate pe umeri. Luminiţa slabă pe care o purtau înăuntru, pe care o ţineau atât de greu aprinsă, lumina, deşi abia vizibilă şi pâlpâind, cercul nesigur şi negru al exteriorităţii şi care începea cu propriile lor trupuri. Cerul necuprins nu-i apăra, dimpotrivă, depindea de ei pentru a-şi putea etala, pe pământul gol, tăria bătută în nestemate.

Mă întreb de ani de zile, noapte de noapte, privind ţintă peretele alb pe care joacă flacăra lumânării, cum au

putut oare aceşti indieni, atât de aproape de acceptarea animală, să se piardă în refuzul temător a ceea ce pare, la o primă vedere, irefutabil. Printre atâtea lucruri ciudate, soarele care răsare şi apune, stelele nenumărate ca nişte puncte, arborii care repetă cu încăpăţânare aceeaşi splendoare verde la venirea misterioasă a anotimpului lor, râul care creşte şi se retrage, nisipul galben şi văzduhul tremurător al verii, trupul care se naşte, se transformă şi moare, distanţa şi zilele – enigme pe care fiecare le crede, în anii lui de inocenţă, familiare – între toate aceste prezenţe ce par să o ignore pe a noastră, nu e greu ca într-o bună zi, aflându-ne în faţa inexplicabilului, să avem senzaţia, nu foarte plăcută, desigur, că trăim într-o fantasmagorie, sentiment asemănător celui pe care-l aveam uneori pe scena teatrului, când, printre cortinele vopsite, înaintea unui public de umbre adormite, mă vedeam pe mine şi pe colegii mei repetând gesturi şi cuvinte din care adevărul lipsea. Dar impresia asta, pe care o avem câteodată cu toţii, deşi intensă, este trecătoare şi nu ajunge să se confunde cu însăşi viaţa noastră. Într-o zi, când ne aşteptăm mai puţin, ne asaltează brusc; timp de câteva minute, lucrurile cunoscute ni se par independente de noi, inerte şi îndepărtate, chiar dacă sunt la îndemână. Un cuvânt oarecare, cel mai banal, pe care-i folosim des, începe să sune straniu, se goleşte de sens, devine zgomot şi nimic mai mult. Îl repetăm, curioşi; dar sensul atât de clar înainte tot nu se întoarce, cu cât repetăm mai mult cuvântul, cu atât ne sună mai străin şi mai puţin cunoscut. Absenţa sensului ne invadează, pe neaşteptate, ne aduce gustul irealităţii care, zilele trecând, cu greutatea lor somnolentă, se subţiază, ajungând doar o amintire, o reminiscenţă vagă sau o umbră de obiecţie care ne tulbură puţin comerţul cu lumea. Fără să ne dăm seama, continuăm să clipim din ochi ca şi cum am fi fost orbiţi de o lumină intensă şi, absolvind lumea, preferăm, ca să scăpăm de delir, să zicem că noi suntem de vină pentru ciudăţenia asta. Desigur, de o mie de ori mai bine să se clatine unul singur şi nu lumea întreagă.

Dar indienii nu aveau această consolare. Depărtându-se de ei, exterioritatea devenea tot mai improbabilă. Nici ei nu erau chiar adevăraţi, dar, oricum, realul era în ei sau nicăieri. În ciuda fragilităţii lor, erau suportul nesigur al lucrurilor, nu mai puternic sau mai durabil decât flacăra unei lumânări în mijlocul furtunii. Iar situaţia asta nu era rezultatul unei impresii trecătoare, ci adevărul cel mai de seamă al lumii care le marca, oasele şi limba, ca o părere de tortură. În orice gest al lor, în orice cuvânt rostit, era în joc persistenţa întregului, orice neglijenţă sau greşeală putea distruge totul. De aceea erau atât de harnici şi de neliniştiţi: eficienţi, pentru că toată ziua cea lungă cu tot ce cuprindea depindea de ei, neliniştiţi, pentru că nu erau niciodată siguri că ceea ce construiau nu avea să se facă praf în orice clipă. Răspundeau de echilibrul precar şi trecător al lucrurilor. La cea mai mică neatenţie, acestea se puteau prăbuşi, târându-i şi pe ei.

M-am întrebat adesea de unde le venea sentimentul acesta, mă gândesc la asta de mai bine de cincizeci de ani. Neîndoielnic, această fisură în întunericul care-i ameninţa fără preget venea dintr-un dezastru ancestral. Oamenii se nasc într-un fel neutri şi egali, ceea ce-i deosebeşte sunt faptele lor, lucrurile care li se întâmplă. Astfel se năşteau nu doar câţiva indieni, ci întreg tribul, şi-am putut vedea în toţi anii aceia că, pe măsură ce creşteau, copiii pătrundeau firesc în nesiguranţa aceea mlăştinoasă. Zi după zi, lipsa de griji a copilăriei ceda teren în faţa aridităţii celor mari: strălucitori şi sănătoşi în exterior, dar tot mai veştezi pe dinăuntru, erau cuprinşi de neliniştea care nu-i părăsea până la moarte. Aceeaşi obsesie se desprindea din privirile bărbaţilor şi femeilor, aceeaşi convingere îi făcea egali: fără ei, fisura s-ar fi lărgit şi-ar fi adus anihilarea generală.

Mi-a fost greu să pricep că toate grijile astea veneau din faptul că mâncau carne de om. Pentru alte triburi, a fi mâncat de duşman putea însemna o mare onoare, mi-a explicat într-o zi, cu dispreţ nemăsurat, un indian. Asta a fost într-o discuţie confidenţială în care, firește, nu s-a făcut nici cea mai mică aluzie la faptul că cel care-i mânca

era chiar el. Pe membrii tribului acela îi văzusem trecând departe, mergând cu bărcile lor în susul apei. Era într-o dimineaţă de vară, stăteam departe de sat, sub nişte sălcii de pe mal şi, recunoscându-i, indianul a făcut o strâmbătură: era o populaţie care nu se instala niciunde, tot anul mergea dintr-un loc în altul, urcând şi coborând fluviul. Şi-n plus, a lăsat să se înţeleagă indianul coborând un pic glasul şi fără alte explicaţii, le plăcea să fie mâncaţi. Oricât am insistat, n-am reuşit să aflu alte amănunte. Mi s-a părut că dispreţul lui venea din preferinţa asta inexplicabilă, pe care el o considera ceva echivoc şi pervers; un fel de dispreţ pentru ordinea morală, ca şi cum abandonându-şi corpul voracităţii celorlalţi, când erau făcuţi prizonieri, ar fi simţit un soi de voluptate. Pe de altă parte obiceiul de a mânca oameni nu era un motiv de mândrie: o dovedea faptul că nu vorbeau niciodată despre asta, ba chiar păreau să fi uitat, până când reîncepeau, cam în aceeaşi perioadă a anului. O făceau împotriva voinţei lor, de parcă n-ar fi fost posibil să se abţină sau pofta ce revenea nu ar fi fost a indienilor luaţi în parte, duna care le venea din ceva obscur şi negru care-i domina. Dacă faptul de a fi mâncat înjosea, asta nu se explica doar prin voluptatea nemărturisită pe care o sugera. Era mai ales pentru că a ajunge obiectul unei astfel de experienţe însemna a te îndrepta cu totul spre exterior, a deveni una, pierzând realitatea, cu inertul şi nediferenţiatul, a te amesteca în pasta moale a lucrurilor aparente. Era dorinţa de a nu fi în expresia ei cea mai înaltă. Trebuia să-i vezi pe indieni manipulând trupurile tăiate în bucăţi ca să înţelegi că în hălcile sângerânde ei nu mai vedeau nicio urmă omenească. Pofta cu care le urmăreau în timp ce se frigeau era dorinţa de a reîntâlni nu gustul a ceva ce le era străin, ci pe cel al unei experienţe străvechi încrustate mai presus de memorie. Iar dacă, începând să mănânce, erau cuprinşi de o tristeţe şi de o jenă crescânde, asta trebuia să fie pentru că, deşi nu puteau şti, carnea aceea avea un gust de trecut mort şi de greşeală repetată. Ştiau de fapt că exterioritatea fiind aparenţă, nu mestecau nimic, dar erau

obligaţi să repete din când în când gestul lipsit de conţinut pentru a continua, cu orice preţ, să se bucure de existenţa lor exclusivă şi precară care le dădea iluzia de a fi, pe coaja acestui tărâm pustiu, scăldat de râuri sălbatice, oamenii cei adevăraţi.

Am înţeles încet, de-a lungul anilor: dacă în fiecare vară indienii se urcau în canoele lor, cu gesturile lor iuţi şi eficiente, pentru a porni într-o direcţie stabilită din vreme, mânaţi de dorinţa asta care venea de atât de departe, era pentru că n-aveau alt mod de a se deosebi de iestul lumii şi de a deveni, în propriii lor ochi, mai întregi, mai categorici şi a se simţi mai puţin prinşi în improbabilitatea leşioasă a lucrurilor. Din carnea asta pe care o devorau, din oasele pe care le rodeau şi le sugeau cu o încăpăţânare penibilă îşi extrăgeau pentru o vreme, până la următoarea deteriorare, propria lor fiinţă slabă şi trecătoare. Dacă acţionau astfel era pentru că simţiseră la un moment dat, înainte de a se considera altfel decât lumea, greutatea neantului. Probabil că asta se întâmplase înainte de a începe să mănânce oamenii neadevăraţi, adică pe cei care veneau din exterior. Înainte, adică în anii întunecaţi când, amestecaţi în vâscozitatea generală, se mâncau între ei. Asta e ce încep de-abia acum să înţeleg, când sunt eu însumi atât de aproape de neant: indienii au început să se simtă oameni adevăraţi în momentul în care au încetat să se mănânce între ei. I-a transformat ceva străin de pânda reciprocă. Nu se mai mâncau, se întorceau spre exterior, formând un trib care era centrul lumii, înconjurat de orizontul circular tot mai problematic pe măsură ce se depărta de acest centru. Şi deşi se trăgeau şi ei din acea exterioritate improbabilă, atinseseră, nu fără efort, un nivel nou în care, cu toate că picioarele li se mai bălăceau în noroiul originar, capul, eliberat, le plutea în aerul limpede al adevărului.

Dar când îi vedeai atât de anxioşi, victoria aceasta nu părea definitivă. Era ca şi cum vechiul pericol continua să-i ameninţe. De parcă terenul câştigat, oricât de întins ar fi fost, putea fi pierdut din nou. Ştiau că în lumea asta ei

erau lucrul cel mai adevărat, însă nu erau siguri că, într-o măsură suficientă, atinseseră un punct de realitate optim şi indestructibil, care să rămână acolo şi dincolo de care nu mai puteai ajunge. Dar, mai presus de toate, ceea ce aduceau cu ei din trecut, senzaţia veche, confuză şi rudimentară a neantului, rămăsese în ei, era forma lor de existenţă. Dacă e adevărat, cum se ace, că vrem să repetăm tot timpul primele noastre experienţe – Şi/ într-un fel, chiar le repetăm – neliniştea indienilor izvora pesemne din amintirea gustului arhaic pe care-l avea, deşi îşi schimbase obiectul, dorinţa lor. Nu puteau fi mai siguri de realitate pentru că, în sinea lor, ştiau că, oricare ar fi fost lucrurile din lumea exterioară pe care le alegeau ca obiect, oricât de străini şi inconsistenţi ar fi fost oamenii pe care-i devorau, singura lor referinţă pentru a recunoaşte gustul cărnii străine era amintirea celei proprii. Indienii ştiau că forţa care-i mâna, mai regulată decât mersul soarelui pe cer, să plece în căutarea cărnii omeneşti nu era dorinţa de a devora inexistentul ci, pentru că era cea mai veche şi mai adâncă, aceea de a se mânca pe ei înşişi. Erau astfel cauza şi obiectul neliniştii lor. Se cunoşteau fără a se cunoaşte şi ştiau că sensul aparent al acţiunilor lor nu era cel adevărat; ştiau, nereuşind, desigur, să şi-l reprezinte limpede, că adevăratul motiv al expediţiilor era obiectul aparent cel mai departe de dorinţa lor, adică ei înşişi. Pentru a reîntâlni gustul cel vechi dădeau un ocol uriaş prin exterioritate. O vreme, acest simulacru îi calma. Se lăsau să cadă, beţi şi orbi, în beznă, pentru a ieşi treptat la lumina unei zile mai limpezi şi mai ordonate care, în trecerea lentă a anului, se deteriorara iarăşi. Nici nu voiau să-şi amintească de asta căci pentru ei, care trăiseră experienţa din interior, nu exista nicio îndoială asupra motivelor adevărate. Uşor zăpăciţi de revenirea obstinată a foamei pe care o credeau potolită, recurgeau la o întreagă maşinaţie prin care îşi etalau, la lumina zilei, dovezile categorice ale nevinovăţiei fiinţei lor. Dar oricât s-ar fi străduit, nu reuşeau să şteargă ceea ce era în ei de la începuturi. Se păcăleau doar pe jumătate. Acceptaseră un

pact în care jucau rolul cel mai rău. Pentru ei, lumea nu putea avea mare valoare pentru că ştiau că până şi oamenii cei adevăraţi, care păreau a se fi smuls din beznă, purtau încă după ei, în faptele lor esenţiale, mâzga lipicioasă şi neagră a nedeosebitului, în mlaştina căreia nu e loc de lumină persistentă şi fermă.

În această lume incertă, fiecare om şi fiecare lucru ocupau un loc precis. Când trebuia făcut ceva în comun, fiecare indian îşi îndeplinea treaba exact la timpul potrivit, eu neînţelegând cine şi când îi spusese s-o facă. Când plecau cu canoele, fiecare se aşeza la locul lui iar vâslaşii apucau pagaia de parcă ar fi ştiut că azi era rândul lor. Tot aşa când se duceau la vânătoare, când pescuiau, când plecau la război. Tot astfel acţionau şi femeile, care semănau, recoltau şi făceau treburile casnice. Cu toţii îşi îndeplineau rapid şi eficient, fără să greşească sau să ocupe un loc ce nu era al lor, rolul exact şi la momentul exact şi aparent fără să le-o fi spus cineva. N-am văzut niciodată pe cineva făcând ceva întâmplător. Orice lucru, chiar şi cel mai mărunt, intra într-o ordine prestabilită. Unele acţiuni mi s-au părut la început absurde, apoi şi-au arătat necesitatea strictă. Pe raza asta de două sau trei leghe de jur-împrejur pe care o ocupau, sub cerul indiferent, actul uman era menit să păstreze în permanenţă statornicia improbabilă a unei lumi pândite tot timpul de anihilare. Până şi zilele cele mai luminoase şi calme erau molipsite de ameninţarea asta. Fiecare gest era o proptea a lumii în debandadă; fiecare acţiune, o formă impusă lucrurilor ca să nu se sfărâme; fiecare privire, o verificare vigilentă şi grijulie că ordinea fragilă a întregului acceptase, pentru încă o vreme, să dăinuie.

La fel ca toate lucrurile vizibile din acest spaţiu scânteietor şi pustiu, aveam şi eu, în această strategie, locul meu.

Rolul pe care mi-l dăduseră mi-a permis să supravieţuiesc. De fiecare dată când plecau să caute fiinţe omeneşti pentru serbările lor anuale, indienii se întorceau cu unul ca mine, pe care nu-l omorau şi, după ce-i ofereau

o perioadă de huzur, îl trimiteau înapoi. Zece ani la rând i-am văzut perindându-se pe aceşti oaspeţi dispreţuitori. Îi ţineau două-trei luni, câteodată mai puţin; când, după nebunia periodică, tribul revenea la zilele monotone şi calme, îi lăsau să plece. Dacă pe mine m-au ţinut atâţia ani, e pentru că nu ştiau unde să mă trimită înapoi; de cum au văzut în apropiere nişte oameni care-mi semănau, m-au pus într-o canoe şi m-au trimis pe râu în jos. Dintre toţi oaspeţii, eram singurul care nu ştia cum să se poarte; ceilalţi păreau să ştie ce voiau indienii de la ei, şi asta-i făcea să fie distanţi şi trufaşi. Chiar înainte de a ajunge, ştiau ceea ce mie îmi luase ani de zile să descifrez. Acel *def-ghi, def-ghi* insistent şi mieros cu care erau strigaţi de cum puneau piciorul pe plaja galbenă, avea pentru ei un sens lipsit de echivoc; pentru mine, în schimb, descifrarea lui a fost ca un drum pe care trebuia să mi-l croiesc printr-o junglă impracticabilă. Indienilor, cărora tot ce era exterior li se subordona, nici prin gând nu le-a trecut că habar n-aveam nici de limba, nici de intenţiile lor. Eu, care din punctul lor de vedere, nu aveam existenţă proprie, nu trebuia să ignor, din acelaşi punct de vedere, ceea ce aşteptau ei de la mine. Nu mi-au dat niciodată niciun fel de explicaţie. Deja din primele priviri pe care mi le aruncau, din prima seară în care m-am plimbat printre focurile aprinse, era la ei, în afară de dorinţa de a-mi atrage atenţia asupra lor şi de a se face simpatici, expresia cuiva care aminteşte uneia din părţi, cu o insistenţă cumva obscenă, clauzele unui pact secret. A fost nevoie să desluşesc, ani la rând, limba aceea mlăştinoasă a lor şi tot nu sunt sigur că am ghicit sensul exact al celor două silabe repezi şi stridente cu care mă chemau. Ca toate cuvintele din limba indienilor, aceste două sunete, *def-ghi,* însemnau în acelaşi timp mai multe lucruri diferite şi contradictorii. *Def-ghi* li se spunea persoanelor absente sau adormite; indiscreţilor, celor care, când mergeau în vizită, în loc să stea în casa străină un timp decent, se lungeau peste măsură; *def-ghi* se numea şi o pasăre cu ciocul negru şi penele galbene şi verzi pe care o domesticeau şi care îi făcea să râdă pentru

că repeta cuvintele pe care o învăţau, de parcă ar fi vorbit; *def-ghi* erau şi anumite obiecte care se puneau în locul unei persoane absente şi pe care o reprezentau la o adunare până într-acolo încât li se dădea şi mâncarea pe care ar fi trebuit s-o mănânce persoana reprezentată; tot *def-ghi* era oglindirea lucrurilor în apă; ceva care dura era *def-ghi*; observasem, la puţin timp după venirea mea, că în jocul lor copiii numeau *def-ghi* pe cel care ieşea din grup şi se apuca să interpreteze un personaj. Pe omul care o lua înainte într-o expediţie şi se întorcea să relateze ce văzuse, pe cel care se ducea să spioneze duşmanul şi venea apoi descriind amănunţit toate mişcările acestuia, sau pe cel care se apuca uneori într-o adunare să peroreze cu glas tare, dar ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi, tot *def-ghi* îi numeau. Era toate astea şi încă multe altele. După o reflexie îndelungată, am dedus că dacă mă numiseră astfel era pentru că îmi împărtăşeau, împreună cu toate celelalte pe care le numeau tot aşa, o esenţă solidară. Aşteptau de la mine să oglindesc, precum apa, imaginea pe care o aveau despre ei, să le repet gesturile şi cuvintele, să-i reprezint în absenţă şi să fiu în stare, odată restituit semenilor mei, să procedez precum spionul sau iscoada trimisă în avangardă care, pentru că fusese martor la ceva ce restul tribului nu văzuse încă, se întorcea să le relateze în detaliu. Ameninţaţi de tot ce ne guvernează din zona întunecată şi ne ţine în viaţă până într-o bună zi când, cu un gest brusc şi capricios, ne aruncă din nou în nediferenţiat, ei voiau ca din trecerea lor prin mirajul material să rămână un martor şi un supravieţuitor care să fie povestitorul lor în faţa lumii.

În viaţa grea pe care o duceau, momentele cele mai dificile, dar şi cele mai periculoase, erau cele în care, excedaţi de dorinţă, se abandonau acesteia şi riscau să treacă, parcă somnambuli, de partea cea mai densă a nopţii. Prudenţi, îi păstrau pe bucătarii care îi păzeau, blajini ca nişte păstori, dar nu la oi, ci mai curând la lupi. Şi, ca pe ultima carte, pe oaspetele dispreţuitor care-i ştia dependenţi de toanele sau de memoria sa, care putea să

perpetueze, în lumea neîncrezătoare care-i aruncase în lipsa lor de realitate, o imagine puternică şi întreagă, recognoscibilă imediat, care să-i facă să dăinuie printre lucrurile vizibile atunci când ei ar fi dispărut definitiv. Dacă-i aduceau an de an pe oaspeţii aceia atunci când mâncau carne de om, era şi pentru a arăta, pentru a demonstra că ei avuseseră meritul să se smulgă din magma originară şi că, pentru că învăţaseră să facă deosebirea între interior şi exterior, între ce se înălţase în aerul luminos şi ce continua să se bălăcească în întuneric, lumea cea largă trebuia să ştie că pe ei se sprijinea realul, iar ei erau oameni adevăraţi. În timpul zilelor sângeroase, ne făceau şi martorii inocenţei lor. Dacă se lăsau anihilaţi, noi trebuia să ducem spre orizontul duşmănos semnele vieţii lor. Eram, răspândiţi prin lume, ultimii tăciuni ai focului care-i mistuia. Ne eliberau pentru a fi mesagerii acestei prăbuşiri. Iar vârful peniţei care zgârie hârtia aspră în noaptea liniştită, în timp ce de afară vine un miros de var şi de caprifoi, nu lasă, purtat de mâna încă puternică, decât urma acestui tumult care vine, nu ştiu de unde, după atâţia ani de tăcere şi dispreţ.

Astfel că după şaizeci de ani indienii aceia îmi ocupă, invincibili, memoria. Nu mi-i pot imagina decât legaţi de cerul imens, albastru şi luminos, care noaptea se umplea de stele. Când nu era lună, erau în număr infinit, enorme şi scânteietoare. Pe timp de iarnă, clipeau şi erau verzi, albastre, violete, roşii, galbene şi îngheţate. Erau acolo, înconjurându-ne precum o eşarfă fină de spaimă, ignoranţă şi palpitaţii pentru că, acum înţeleg, indienii le susţineau clipă de clipă, fără preget. Iar marele fluviu, care le reflecta, devenind la rândul lui scânteietor, curgea spre sud împins de suflul dat de indieni, iar copacii înverzeau în fiecare primăvară pentru că seva lor se confunda cu sângele indienilor. Plăteau zilnic, până la secătuire, preţul inepuizabil pentru faptul că se smulseseră doar pe jumătate dintr-un leagăn mlăştinos care le lăsase pentru totdeauna un gust de rătăcire. Multe amintiri care îmi vin meteoric în minte se leagă de marele fluviu străbătut de

canoele care-l traversau repede în toate direcţiile, iar multe gesturi pe care le fac, mecanic, par impregnate de aceste amintiri, câteodată într-un mod atât de indirect şi de secret încât nici nu-mi dau seama că ar avea vreo legătură; şi totuşi, am senzaţia stranie că prin gestul mărunt şi neînsemnat toţi anii aceia se întorc, dintr-odată, din zona obscură în care erau îngropate. Se adaugă acestor amintiri, pe care le privesc acum ca pe nişte imagini pictate, altele, de care-şi aminteşte doar corpul meu şi pe care raţiunea nu ajunge să le analizeze atent. Acestea nu-mi apar sub formă de imagini, sunt mai curând tresăriri, noduri răspândite prin trup, palpitaţii, zvonuri neauzite, înfiorări. Intrând în aerul translucid al dimineţii, trupul, nu şi memoria, îşi aminteşte de un aer identic care l-a învăluit în alte timpuri. Pot spune că, într-un fel, corpul meu îşi aminteşte în felul său de anii aceia de viaţă densă şi carnală, care par să-l fi impregnat în asemenea măsură că a devenit insensibil la orice altă experienţă. Aşa cum indienii unor triburi vecine trasau un cerc invizibil în aer care trebuia să-i apere de necunoscut, tot aşa trupul meu pare învelit în pielea acelor ani care nu lasă să mai treacă nimic din exterior. Doar ce seamănă e acceptat. Clipa prezentă nu există decât pentru că se înrudeşte cu trecutul. Cu mine, indienii nu s-au înşelat, dar în afară de scânteierea aceasta confuză, altceva nu am de povestit. Ei mi-au salvat viaţa, aşa că e drept să le-o plătesc retrăind, zi după zi, viaţa lor.

Dar nu e uşor. Amintirile mele, deşi asidue, nu se lasă apucate mereu: uneori mi se par limpezi, austere, precise, făcute dintr-o bucată, dar de cum vreau să le apuc pentru a le perpetua, încep să se amplifice, să se ramifice, iar amănuntele care, văzute de la distanţă, ascundeau ansamblul, proliferează, se înmulţesc, devin mai importante decât restul, aşa încât mă apucă ameţeala şi mi-e greu să stabilesc o ierarhie printre atâtea prezenţe care mă cheamă. Nu mai ştiu care e centrul amintirii şi care marginea: centrul se deplasează în toate direcţiile, detaliile capătă importanţă, apar alte amănunte uitate care

cresc la rândul lor şi se multiplică, astfel că mă cuprinde dezolarea şi-mi spun că nu doar lumea e infinită, dar şi fiecare parte a sa, deci şi propriile mele amintiri. Şi-a tund îmi spun că indienii care m-au ţinut atâta timp printre ei n-au ştiut să mă apere de răul care-i măcina. Sunt însă şi zile când multe din aceste imagini vin să se aşeze într-o ordine calmă, sunt rotunde şi limpezi, persistă îndelung, dispar şi se întorc datorită unei forţe constante şi misterioase care nu doar le păstrează trăsăturile lipsite de echivoc, dar le şi cizelează, le face mai clare şi mai strălucitoare, aşa cum sunt oasele sau pietrele.

Curios, una din aceste amintiri este cea a copiilor pe care i-am văzut jucându-se departe de sat, pe malul apei, a doua zi după sosirea mea. I-am revăzut apoi de multe ori jucând fericiţi acelaşi joc. În zece ani copiii s-au schimbat, când ajungeau la o anumită vârstă dispăreau pentru câteva zile, însoţiţi de câţiva vânători, într-una din insuliţe, iar când reveneau, ceva mai serioşi decât la plecare, erau deja bărbaţi. Dar grupul se forma din copii de toate vârstele, astfel că cei mai mici păstrau continuitatea iar grupul părea acelaşi din prima zi. La început mi-a fost greu să-i deosebesc, toţi aveau acelaşi păr negru şi drept, acelaşi trup întunecat şi lucios, nu-mi dădeam seama de schimbări şi mi se păreau aceiaşi. E limpede că ei se străduiau ca totul să fie la fel, obţinând astfel o iluzie de imobilitate. Cred că i-am văzut jucându-se de sute de ori, dar memoria mea păstrează aceeaşi amintire, cea mai limpede şi stăruitoare: cea din prima zi. Eu mă depărtasem în fugă de plajă pentru a nu vedea, sub soarele orbitor, măcelul care mă îngrozise. Jocul indolent al copiilor m-a liniştit şi-am rămas mult timp privindu-i. Se aşezau pe un rând, paralel cu râul, lăsând un spaţiu mic între unul şi altul, se lăsau să cadă, unul după altul, rămânând ca adormiţi; când cădea ultimul din rând, primul venea să se aşeze în spatele lui, ceilalţi păstrau ordinea şi jocul reîncepea. Uneori, mâinile ultimului se sprijineau pe umerii celui din faţa sa, şi tot aşa mai departe, iar şirul astfel înlănţuit se deplasa înainte, sau forma un cerc, sau începea să se răsucească în spirală.

Ore în şir se jucau aşa, fericiţi, iar amintirea îmi este tot mai limpede şi de neşters. În caracteristicile jocului, tot mai clare mie pe an ce trece, mi se pare că văd ieşind la lumină un semn obscur al acestei lumi, căci e greu de imaginat că jocul copiilor, acelaşi de multe generaţii, şi persistenţa lui în amintirea mea să fie întâmplătoare şi lipsite de semnificaţie. Atâta încăpăţânare în a dăinui sub lumina potrivnică a lumii sugerează, poate, o anumită complicitate cu esenţa sa profundă. Este, pesemne, cifrul lucrurilor elementare, de exemplu forma timpului sau raţiunea spaţiului, străbătute de acelaşi sânge omenesc care curge printre spaime, bucurii şi tresăriri. Dar chiar dacă nu ghicesc nimic ascuns în jocul acela, reapariţia lui constantă în memoria mea, de fiecare dată mai simplu, şterge zgura evenimentelor pe care le conţine, lăsând la vedere doar claritatea geometrică a figurilor pe care copiii le trasau cu corpurile lor pe solul nisipos, apăraţi de contingenţă: o linie de puncte, discontinuă, atunci când se lăsau să cadă şi, rămânând ca adormiţi, spărgeau linia dreaptă pe care o refăceau apoi lăsându-şi mâinile pe umerii celui din faţa lor, transformându-se pe urmă într-un lanţ rotitor ce devenea cerc sau spirală.

Altă amintire care mă vizitează des, cu ritmul ei special şi misterios, este cea a unei dimineţi de vară, după una din serbările sângeroase în care indienii naufragiau an de an. Un indian agoniza pe nisip, culcat cu faţa în sus, privind aerul palid. Era plin de răni, de contuzii şi arsuri. Cu o zi în urmă mâncase carne de om, se îmbătase, copulase. Ochii larg deschişi priveau cerni livid, pe la comisura buzelor îi curgea un firicel de sânge şi salivă care se uscase în contact cu aerul răcoros. Pe măsură ce omul intra în moarte, soarele verii se înălţa aproape în acelaşi ritm, iar cerul devenea tot mai albastru. Că lumea ne răpeşte substanţa, că se nutreşte din sângele nostru, rezulta din contrastul dintre cel în agonie şi spaţiul în care pierea, căci pe măsură ce strălucirea ochilor i se stingea iar respiraţia îi devenea tot mai scurtă şi slabă, lumina dimineţii câştiga putere şi splendoare, de parcă lumea

storcea din ultima lui răsuflare scânteile care dansau pe apă, făceau mai intens galbenul nisipului, adânceau albastrul cerului şi verdele frunzelor din copaci. Mă ghemuisem lângă omul acela care era doar ceva mai mare decât mine şi nici nu-şi mai dădea seama că sunt acolo. În măsura în care-i puteam cunoaşte pe indieni, îl ştiam destul de bine: locuia împreună cu familia într-o colibă foarte aproape de a mea, de multe ori îmi trimitea mâncare cu femeile sau copiii, sau mi-o aducea chiar el. Remarcasem la el discreţia şi cumpătarea. Chiar dacă, timp de săptămâni sau luni, indienii cam uitau de mine sau mă acceptau cu indiferenţă, de obicei mă asediau cu atitudinile lor exagerate, cu cererile sau linguşelile lor. De multe ori, când îmi aduceau mâncarea, o făceau într-un fel excesiv: când aveam să-mi amintesc de ei într-un viitor probabil, să ţin pesemne seama de generozitatea lor. Toată exagerarea aceea teatrală avea menirea de a-i face mai uşor de ţinut minte. Nu întotdeauna scoteau în evidenţă ce aveau mai bun; nu-i interesa că imaginea lor era bună sau rea, important era să fie intensă şi uşor de ţinut minte. Unii m-au urmărit timp de zece ani cu nişte detalii puerile, pe care le tot repetau de câte ori se întâlneau cu mine. Unul, care încă din prima zi, pentru a-mi atrage atenţia, mă ameninţase că avea să mă mănânce – pentru asta se prefăcea că-şi muşcă propriul braţ – avea grijă să-mi amintească asta de fiecare dată, râzând. *Def-ghi, def-ghi*, spunea atunci, adăugând câteva sunete iuţi care voiau să spună probabil: *eu sunt acela care, în glumă*, *ziceam că te mănânc.* În zece ani a îmbătrânit şi şi-a pierdut aproape toţi dinţii; era lătăreţ şi bondoc, pielea din jurul ochilor oblici i se încreţea toată atunci când râdea, arătându-şi gingiile roz-albicioase. Niciodată în toţi anii aceia omul nu mi-a spus nimic altceva, doar sunetele acelea repezi şi ascuţite prin care voia să-mi graveze în memorie întâmplarea copilăroasă care, devenită de neşters, avea să-l salveze. Uneori drumurile ni se încrucişau; el era serios, distrat, nici măcar nu mă saluta, dar, deodată, de parcă şi-ar fi amintit, se oprea, mă striga, îmi zâmbea şi repeta

vorbele bine ştiute, după care, redevenit serios, îşi vedea de treaba lui. În după-amiaza în care m-au pus într-o canoe plină de provizii şi m-au trimis pe râu în jos, l-am zărit pentru ultima dată, încercând să-şi facă loc în mulţimea adunată în jurul bărcii, păstrându-şi cu greu zâmbetul în înghesuială şi repetând întruna sunetele pe care nu le auzeam din cauza tumultului general, dar pe care le ghiceam cu uşurinţă: *Def-ghi, def-ghi, eu sunt acela care, în glumă, ziceam că te mănânc, eu sunt acela care, în glumă, ziceam că te mănânc.*

Fără a ajunge mereu la asemenea extreme, aproape toţi indienii făceau la fel. Frica de a se pierde în pasta anonimă a nedeosebitului îi făcea să adopte aceste atitudini fixe şi lipsite de nuanţe prin care încercau, aşa cum puteau, mai mult sau mai puţin discret, să-mi atragă atenţia. Când îmi arătau însuşirile lor bune, erau de o vanitate nemăsurată. Unul pretindea că este cel mai bun vânător din trib, altul, cel care făcea săgeţile cele mai bune, al treilea, că se spală de cele mai multe ori pe zi. N-aveau obiceiul să mintă, însă de câteva ori am observat că exagerau, nu ca să mă înşele, ci ca să sporească în ochii lor şi în ai mei pregnanţa personajului pe care-l reprezentau. Un bătrân mi-a spus într-o dimineaţă că-i căzuseră toţi dinţii dintr-un foc; o femeie mi-a dat de înţeles, după multe ocoluri, că pe vremea când era fecioară toţi voiau ca doar ea să mestece rădăcinile din care se făcea băutura, pentru că avea saliva dulce. Îşi scuipa pe degete şi voia să gust, zicând că doar aşa n-aveam să uit niciodată gustul. Această obsesie de a fi văzuţi şi ţinuţi minte nu era singura piedică în calea prieteniei mele cu ei, sau măcar a unei relaţii simple şi normale. Purtarea lor ţeapănă, chiar posacă, făcea imposibilă orice apropiere. Le era străină bucuria comună ce apare uneori la toţi, discretă dar plenară şi eliberatoare, parcă îşi interziseseră de mult orice bucurie elementară. Erau uscaţi şi seci ca dintr-o obligaţie riguroasă de tristeţe sau de seriozitate. Îşi impuneau o viaţă limitată şi aridă, din care dezgropau, neîncrezători, plăcerea. Uscăciunea asta deliberată

devenea evidentă mai ales când ceva părea să le producă plăcere; atunci, expresia lor denota că această plăcere, care apărea în ciuda rezistenţei pe care i-o opuneau, îi tulbura şi că faptul de a o simţi era motiv de luptă interioară şi sentimente contradictorii. Cel mai puţin le plăcea să simtă bucuria, iar hotărârea de a o exclude din viaţa lor li se părea normală atâta timp cât nu se prezenta. Iar când apărea, sub o formă senzuală sau doar ca simplă veselie produsă de o situaţie neaşteptată, încercau să disimuleze sau păreau încurcaţi ori ruşinaţi. Nu voiau să şi-o recunoască. Nu le plăcea că ceva putea să le placă, dărâmându-le fortificaţiile.

Bărbatul ce agoniza pe nisipul galben cu faţa în sus în dimineaţa aceea era puţin altfel. La el, anxietatea şi rigiditatea indienilor erau mai puţin evidente. Aveam impresia că era mai dispus decât ceilalţi să se lase modelat, docil, de mersul zilelor şi mai puţin înverşunat în a-şi construi o imagine anume şi a refuza ritmul contingenţei. Flexibilitatea asta mă făcea să am cu ei o relaţie ceva mai directă şi mai naturală decât cu restul tribului. Fireşte că între noi nu era nicio intimitate şi vorbeam foarte puţin, dar puteam fi sigur că, întâlnindu-l, măcar n-avea să-mi adreseze obişnuitul zâmbet mieros şi nici să încerce să-mi producă o impresie de neşters pe care să mi-o întipăresc în minte. Chiar şi mersul îi era mai lent decât al celorlalţi. În indolenţa lui aproape imperceptibilă ghiceam, cred, un soi de originalitate, de părere personală conform căreia imposibilitatea aceea dată de esenţa lucrurilor, a limbii, chiar şi a cărnii acelor oameni, nu era poate ceva absolut sau, dacă era, el, în ciuda tuturor, îşi rezerva dreptul de a sfida legile rigide ale lumii şi de a trăi o viaţă diferită, chiar dacă era pândit şi ei de anihilare. Din diferenţa aceasta atât de mică emana un fel de bunătate. Ne vizitam destul de des. Vorbeam foarte puţin, dar mi se părea că simpla sa prezenţă exprima compasiune faţă de soarta mea. M-a învăţat să pescuiesc cu suliţe şi săgeţi, cât şi cu ajutorul cuţitelor din os la fabricarea şi folosirea cărora era atât de dibaci. Cu copiii era răbdător şi

afectuos. Când indienii ţineau sfat, îi cereau adesea părerea, iar el o făcea cu precizie şi fără emfază, cu un aer gânditor care părea să spună că vorbele sale nu erau totuşi infailibile. Era ca şi cum ar fi confirmat interlocutorilor săi, cu un aer paternal, că falsele lor aşteptări erau corecte, pentru că, în mod secret, îi ştia incapabili de a suporta adevăruri mai copleşitoare.

Ultima dată, căci în anii dinainte încă nu apucasem să-l deosebesc de ceilalţi membri ai tribului, omul făcuse parte din grupul bucătarilor. Atitudinea senină şi vigilentă a celor care frigeau carnea mă făcuse să cred că aceştia se purtau la fel tot timpul, le confundam funcţia pasageră cu un mod de viaţă permanent. Aceşti oameni erau desemnaţi de indieni în fiecare an, după nişte criterii care-mi scăpau, exceptând faptul că cei care vânau prada trebuiau, în virtutea unei etici pe care n-o înţelegeam, să se abţină de la a o mânca. Vânătorii erau aleşi an de an în urma unor sfaturi îndelungate şi confidenţiale. Când l-am identificat prima dată, omul pregătea, departe de tumultul tribului, o masă frugală pentru bucătari, iar prima mea impresie se leagă de gesturile lui precise, rapide şi liniştite. Imagine care pune în umbră altele, la care nu mă gândisem: de exemplu, cu o zi înainte, acelaşi om îi asasinase pe cei care erau devoraţi chiar acum şi pe care, fără nicio îndoială, îi tăiase în bucăţi cu cuţitul lui de os, pe un pat de frunze verzi. Pe parcursul anului care a trecut, imaginea senină a acestui om mi s-a consolidat graţie atitudinii sale rezonabile şi calde.

Agonia lui nu făcea decât să-mi confirme eroarea. Cu o zi în urmă a trebuit să accept, cu greu, că mă înşelasem. De dimineaţă îl văzusem pândindu-i nerăbdător pe bucătarii care aşezau, indiferenţi şi îndemânatici, bucăţile de carne pe frigare. Expresia lui lipsită de echivoc nu denota niciun fel de luptă interioară şi nicio ezitare. Se învârtea, poate şi mai nerăbdător decât ceilalţi, pe lângă frigările fumegânde. Pe chipul multor indieni, o părere de zâmbet distrată şi visătoare anticipa în imaginaţie plăcerea apropiată. La el nu se ghicea nici măcar această bucurie

falsă; posac, retras, aproape furios, mergea de colo-colo în jurul frigărilor şi era limpede că pentru el zgomotul lumii nu se auzea. Am început să-l observ de la distanţă, încercând să nu-l pierd din ochi. Când carnea a fost gata, m-am speriat văzându-l că a lovit o femeie ca să ajungă mai aproape. Cu aceeaşi expresie mohorâtă cu care aşteptase, a apucat apoi o ciozvârtă, ca un animal, a căutat din priviri un loc liniştit în care s-o devoreze. S-a dus, singur, pe malul apei, s-a aşezat într-o canoe goală şi-a început să mănânce. Mesteca îndârjit, fără să-şi ridice capul de pe bucata de carne, cu o furie crescândă, supărat parcă pentru că nu reuşea să devoreze dintr-o singură muşcătură nu doar bucata lui de carne, dar şi universul întreg cuprins în aceasta. Când a terminat prima bucată a sărit din canoe şi, cu paşi hotărâţi, s-a dus să-şi mai ia una; a mâncat-o lângă foc, dând-o gata din câteva hăpăituri, şi-a mai cerut una. Era limpede că se săturase, dar cea de-a treia bucată părea să fie o obligaţie pe care şi-o impunea în mod deliberat. Cu carnea în mână, a început să se plimbe încet pe malul apei, oprindu-se din când în când din mestecat. Ultimele îmbucături au trecut cel mai greu. Le mesteca îndelung, rar, cu gura deschisă şi sprâncenele încruntate, cu ochii în gol, iar ce mai rămăsese îi atârna în mâna care se legăna în timp ce el mergea. Cu chiu, cu vai, a terminat. A rămas un os, pe care l-a lăsat să cadă pe nisipul în care paşii lui făcuseră cărare. Apoi s-a prăbuşit. A dormit la soare, l-a trezit zarva indienilor care năvăleau asupra vaselor cu băutură. S-a ridicat în capul oaselor şi-a prins a clipi din ochi privind într-acolo. După numai o zi avea să agonizeze pe acelaşi nisip, dar atunci părea absent din lumea care-şi pierduse pentru el orice urmă de realitate. Încă adormit, s-a îndreptat spre locul cu băutură. Nici măcar nu l-a văzut pe unul dintre cei care distribuiau alcoolul şi care-i întindea o tigvă plină; a adunat una goală de pe jos, a scufundat-o în vasul cel mare şi a golit-o dintr-o duşcă. A repetat operaţia de şase sau de şapte ori, ţeapăn, drept, cu pieptul umflat şi privirile tot mai tulburi, care arătau prin opacitatea lor că dincolo de ele nu mai

erau niciun fel de vise, doar bezna densă şi neîntreruptă. Pe urmă s-a depărtat de mulţime şi a rămas încremenit lângă apă până pe înserat. Reuşea să stea ţeapăn şi nemişcat cu preţul unui efort uriaş, era limpede că lupta din tot corpul să rămână în picioare; gâtul i se umflase, venele groase şi răsucite deveniseră vizibile pe frunte, ochii ficşi erau larg deschişi şi ţinea dinţii strânşi, scrâşnind de efort şi lăsând să se scurgă saliva. Imobilitatea lui era şi mai ciudată dacă o comparai cu activitatea care cuprinsese tot tribul în febra nopţii; de ceva vreme, trupurile – în perechi sau în grupuri în care se amestecau indieni de toate vârstele, de la copii la bătrâni – se înlănţuiau brutal, umplând aerul călduţ al înserării de suspine, strigăte, glasuri şi vaiete. Unii se tăvăleau la câţiva metri de el. A rămas imobil şi încordat, dar la un moment dat, brusc şi imprevizibil, a luat-o la goană şi s-a pierdut între copaci şi în întunericul nopţii care tocmai cădea. Nu l-am mai văzut. S-a amestecat în tumultul tribului care se scufunda din nou în mlaştina deschisă, care îi înghiţea în fiecare an, timp de câteva ore, pe toţi membrii săi, redându-i pe mulţi dintre ei betegiţi, iar pe unii deloc. Nemişcarea la care se supusese câteva ceasuri nu fusese o probă de reţinere sau o încercare de forţă pentru a rămâne la marginea haosului, dimpotrivă, fusese o sfidare absurdă, o formă de delir şi de lipsă de măsură. În orice caz, după o noapte interminabilă, întunericul a înapoiat pe plaja galbenă coaja zdrobită şi goală a celui pe care-l cunoscusem eu.

Aplecat deasupra lui, sub soarele dimineţii, îl priveam murind. Spre deosebire de cealaltă, compusă din multe experienţe diferite care se suprapun formând o singură imagine, această amintire e unică, pentru că moartea fiecărui om e unică şi pentru că murea el, nu altul. De aceea par la fel moartea şi amintirea: pentru că sunt unice pentru fiecare, iar cei care cred că au, pentru că s-au aflat în preajma experienţei, o amintire comună, nu ştiu că de fapt au amintiri diferite şi sunt condamnaţi la singurătatea acestor amintiri ca la propria lor moarte.

Amintirile astea sunt ca o carceră pentru fiecare, omul stă închis în ele de la naştere până la moarte. Sunt chiar moartea. Fiecare om moare pentru că are aceste amintiri unice, căci ceea ce moare e trecător şi ce nu renaşte în alţii sunt exact aceste amintiri unice din care se nutreşte, înşelător, povestitorul unic care va muri. Am mai învăţat de la omul care agoniza, abia respirând, că virtutea nu ne mântuieşte de bezna care ne înconjoară. Chiar dacă evităm, curajoşi, o noapte neagră, ceva mai încolo ne aşteaptă alta. Degeaba părea omul acesta bun în zilele lui calme; gura căscată pe marginea căreia dansa într-un echilibru nevinovat, tot avea să-l înghită. Vieţuim într-un loc teribil şi neutru ce nu cunoaşte nici virtutea şi nici crima; nu ne scuteşte nici de bine nici de rău, doar ne anihilează, indiferent. Pe la prânz, omul a încetat în sfârşit să respire. Între cerul albastru, frunzişul verde, fluviul auriu şi nisipul galben, a devenit o pată nelămurită şi fără nume, de parcă lumea care ne înconjura l-ar fi jefuit de suflu şi substanţă pentru a străluci şi mai tare în lumină.

Oricât de viu şi de limpede ar fi fost în amintire, visul care a trecut rămâne pentru cel ce l-a visat nedemonstrabil şi îndepărtat. Când este povestit, cel care-l ascultă are impresia, doar impresia, că recunoaşte amănuntele şi sensul. Dar acestea nu-i apar limpezi nici chiar celui care l-a visat. Dacă, de pildă, îşi aduce aminte într-o zi de un vis uitat, el n-are cum verifica momentul precis în care l-a visat, nu poate şti dacă l-a visat cu o noapte în urmă, acum o lună sau acum mulţi ani. N-are cum şti dacă visul acesta, pe care-l credea uitat, e într-adevăr unul vechi, sau dacă nu e cumva alt vis care-i apare, nou-nouţ şi neaşteptat, sub forma amintirii. Amintirile şi visele sunt făcute din aceeaşi materie. Şi, dacă te gândeşti mai bine, totul e amintire. Dar lumea le conferă vârstă şi densitate. Dacă acum, de exemplu, mi-aş aminti de un vis în care să fie prezent părintele Quesada, prezenţa sa ar conferi visului un timp precis: doar n-aş fi putut să-l visez înainte de a-l cunoaşte, iar amintirea părintelui Quesada, care conferă o existenţă independentă viselor mele, capătă densitate şi realitate

graţie cărţilor pe care mi le-a dat înainte de a muri şi de care nu m-am despărţit niciodată. Şi iată cum visele, amintirile şi experienţa aspră se despart şi se întrepătrund formând, ca o ţesătură neclară, ceea ce eu numesc fără prea mare euforie viaţa mea. Dar uneori, în noaptea liniştită, mâna care scrie se opreşte; în mijlocul prezentului limpede şi aproape incredibil îmi este greu să ştiu dacă viaţa asta plină de continente, mări, planete şi mulţimi omeneşti chiar a avut loc sau n-a fost decât o viziune de o clipă, produsă mai curând de somnolenţă decât de exaltare. În definitiv, faptul că pentru indieni „a fi” se spunea „a părea” nu era poate o distorsiune nesăbuită. Şi nu rareori, ceva în adâncul meu se plia docil la convingerile lor.

De exemplu, într-o zi pe înserat, stăteam în faţa colibei mele calm şi fără gânduri. Fusese o zi lungă de primăvară în care vântul călduţ, constant şi moderat purtase, încă de dimineaţă, nori groşi şi albi pe cerul albastru şi luminos şi nu se oprise decât la asfinţit. Acum nu mai bătea. Curăţase cerul de nori, rămăseseră doar câteva fâşii lungi şi aproape transparente, paralele şi suprapuse, pe care ultimele raze ale soarelui le colorau în verde şi portocaliu. Aşezat pe pământul proaspăt măturat, sprijinit de peretele de chirpici, îi priveam cum se împrăştiau pe măsură ce se întuneca. Vântul parcă-mi luase cu ei şi gândurile, nu numai norii. Mă uitam la urmele de nori care deveneau violacee, apoi albastre, apoi dispăreau. Soarele trecuse dincolo de orizont, lumina înserării era tot mai uniformă şi mai slabă.

Satul se lăsa şi el liniştit de crepuscul. Ca şi mine, câţiva indieni se odihneau în pragul colibelor. Alţii, mai indolenţi ca de obicei – sau amintirea de acum mă face să cred asta – traversau plaja în toate direcţiile. Unul, stând în genunchi, începea să aprindă un foc. Mai mulţi copii, umbre negre sub copaci, jucau jocurile lor ciudate. Datorită poate opririi bruşte a vântului, înserarea, oamenii şi orizontul circular plin de lucruri dense şi misterioase păreau mai adevărate şi mai binevoitoare. Un miros de

mâncare, de sălaş elementar începea să plutească prin aer, fără să-l maculeze. Timp de câteva minute am rămas privind poporul acesta obscur ce palpita ca vrăjit în jurul meu, iar când am ridicat din nou capul spre cer, norişorii dispăruseră. Era doar cerul curat, de un albastru închis, pe care începeau să se vadă primele stele, de parcă s-ar fi apropiat şi erau deocamdată foarte palide, încât trebuia să faci un efort ca să le zăreşti. Păreau nişte punctişoare palide care parcă străluceau, parcă dispăreau, ca şi cum le-ar fi fost greu şi lor, deşi le conferim cu atâta siguranţă eternitatea, ca şi cum faptul de a fi le-ar fi costat, ca şi pe noi, sudoare şi lacrimi.

Pe atunci credeam că soarta mi-era pecetluită şi că viitorul meu limitat avea să rămână neschimbat până la moarte. Nu ştiam că, la foarte puţin timp după înserarea aceea, indienii aveau să mă trimită, într-o canoe încărcată, pe râu în jos, către întâlnirea cu această noapte de vară, atât de diferită de cele din zilele acelea care mi se păreau că vor dura până la final. Dar convingerea mea de atunci n-avea în ea nici furie, nici nelinişte. Mă lăsam, neutru, în seama sorţii mele, abandonat ordinii imediate; la fel de gol cum venisem pe lume, pâinea cea de toate zilele, oricât de tare ar fi fost, îmi ajungea, iar gusturi mai bune nu cunoşteam ca să am alte nostalgii. Am mai rămas un timp privind stelele, după care m-am ridicat şi-am început să mă plimb prin sat.

Câţiva indieni îmi aruncau privirile acelea pline de înţeles şi complice cu care, după atâta timp, mă obişnuisem. *Def-ghi, def-ghi,* mă strigau, punându-se în evidenţă, mijind ochii sau făcând grimase. Alţii, indiferenţi, nici nu mă băgau în seamă. De pe fluviu venea din când în când zgomotul unui om care să bălăcea. Cel care se apucase mai înainte să aprindă focul reuşise în sfârşit. Pentru că pusese printre lemne crengi de arbust şi paie uscate, flăcările au izbucnit violent, înălţându-se cu putere, sfârâind şi trosnind. Aproape imediat a apărut din întunericul albăstrui un nor de fluturi care s-a repezit în foc. În jur, aerul se încălzea şi, deşi nu mai sufla pic de

vânt, fumul s-a împrăştiat. Omul aranja lemnele cu un băţ, adunând vreascurile care se împrăştiaseră. Indienii în trecere îl salutau scurt, după care se pierdeau în penumbra albastră. Am părăsit locul plin de fum, scântei şi flăcări şi m-am îndreptat spre mal. Nisipul părea mai galben decât la lumina zilei. Un om a ieşit din apă şi a alergat spre copaci. M-am oprit pe mal.

Penumbra părea că încremenise, fără a deveni mai adâncă. M-a mirat că nu se auzeau păsările cântând, doar o făceau în fiecare seară. Adevărul e că, de ceva vreme, totul era cufundat în tăcere. Nici apa nu se mai auzea, doar valurile care se loveau, foarte slab, de mai. Tot ce se auzea erau glasurile oamenilor: strigăte, saluturi, convorbiri, plus zgomotele oaselor sau ale lemnului din care încercau să scoată obiecte. Şi uneori, în spatele meu, lipăitul picioarelor desculţe pe nisip. Ceva mai departe pe mal, mai negre decât semiîntunericul, vedeam câteva ambarcaţiuni. Toate astea, inclusiv noi, ne găseam într-un loc şi, în acelaşi timp, eram acel loc. Eram, mai mult decât locul însuşi, chiar locul acela care, pentru că în seara aceea părea mult mai primitor, avea ceva tăios în muţenia lui dispreţuitoare, ceva pe care pacea acelei înserări îl scotea la iveală. Faptul că vieţuiam doar mulţumită condescendenţei sale ne situa pe o poziţie inferioară fiarelor supuse şi indiferente. Indienii erau de părere că locul părea să fie loc pentru că noi păream să fim noi; dar el nu făcea nimic, nu dădea niciun semn, nu făcea niciun efort pentru a ne câştiga încrederea.

Nisipul de pe mal îmi uda picioarele desculţe. Distrat cum eram, mi-a luat ceva timp să percep că, de câteva minute, începuse să strălucească. Avea o strălucire albă şi fosforescentă, iar când am ridicat privirile am văzut că şi fluviul se umpluse de reflexe identice. M-am întors cu spatele şi m-am uitat la cer: răsărise luna. Niciodată n-o văzusem atât de mare, de rotundă şi de strălucitoare: până şi stelele păliseră. Se ridica încet, unică, fermă, caldă şi familiară; din cauza ei avusesem impresia că întunericul încremenise şi nu devenise complet. Acum totul era

împodobit de petele lunii care treceau printre coroanele copacilor şi se imprimau, de un alb absolut, pe pământ, pe zidurile şi acoperişurile colibelor, pe trupurile goale care se mişcau printre arbori părând să degaje un foc rece. Luna exprima apropierea aceea prietenoasă a lucrurilor pe care nu le înţelegem, dar care nu ne mai sperie pentru că le-am acceptat, nu se ştie de ce, misterul. Nimic nu-i justifica prezenţa şi, totuşi, tot văzând-o, constantă şi regulată, cu fazele ei crescătoare şi descrescătoare, mai puţin distantă şi mai blândă decât soarele orbitor, apariţiile şi dispariţiile ei, atât de exacte încât ne puteam ordona după ele în multe feluri viaţa, în loc să ne neliniştească, ne calmau. În fiecare zi, soarele dispreţuitor răsărea pentru a ne arăta, în lumina lui crudă, persistenţa nejustificată a locului din care făceam şi noi parte, în vreme ce lima amabilă, care şi ea făcea parte din loc, fiind atât de aproape, era un fel de punte între cele depărtate şi cele apropiate. Graţie lunii, întregul care pândea, neterminat, în întuneric, părea să ştie ceva despre noi şi să ne promită o anihilare mai puţin oarbă. Cu toate că nu putea nici să ne apere, nici să intervină în favoarea noastră, luna blândă şi apropiată ne dădea iluzia că neterminatul ne măsura, din exterior, cu acelaşi criteriu cu care ne măsurăm noi înşine.

De obicei, indienii se duceau devreme la culcare, dar în înserările calde mulţi rămâneau afară până târziu în noapte. Cel care aprinsese focul n-o făcuse cu un scop anume, poate doar pentru a-şi petrece vremea aţâţând jarul şi punând lemne adunate din jur, ceea ce înteţea flăcările şi făcea să-i strălucească trupul înclinat asupra lor. Absorbit în treaba lui, părea să ignore lima care urca deasupra capului său, mărimea ei neobişnuită, rotunjimea ei perfectă şi ieşită din comun, strălucirea ciudată, de o albeaţă care bătea în albastru, prezenţa ei excesivă şi categorică. Lumina pe care o degaja, nici nocturnă nici diurnă, anunţa parcă ceva iminent, iar pentru că devenea tot mai intensă, petele de albeaţă care se strecurau printre frunze şi cele care se reflectau pe apă începeau să

pălească, absorbite de claritatea generală. Până şi flăcările îşi pierdeau puterea în luminozitatea asta potolită. Lumina nu mai era formată din raze dispersate, cumva arbitrare, devenise claritate neaşteptată şi uniformă, conferind lucrurilor, oricum îndoielnice, o ciudăţenie în plus. Am simţit brusc şi confuz că poate nu ne aflam acolo unde credeam că suntem, nici nu eram cum credeam că suntem; că lumina neobişnuită avea să ne înfăţişeze, cu strălucirea ei necunoscută, adevărata noastră condiţie.

În acelaşi timp în care îşi atingea strălucirea maximă, începea să se voaleze. Am observat asta în acelaşi timp cu câţiva indieni care umblau între sat şi plajă. Niciunul dintre ei nu privise luna, dar, dintr-un motiv inexplicabil, şi-au dat seama în acelaşi timp cu mine, care stăteam cu ochii pe cer de o vreme încoace. O tentă albastră avansa încet, suprapunându-se peste strălucirea nemaivăzută şi atenuând-o treptat. Prin contrast, partea neacoperită părea şi mai luminoasă. Dar penumbra albastră câştiga teren. Acum, o linie clară, verticală, împărţea luna în două; partea albastră, care creştea încet, era ca un arc tot mai lat pe măsură ce scădea partea strălucitoare. Curând, linia împărţea luna în două jumătăţi, una voalată în albastru, cealaltă strălucitoare. Dar, privind atent, la marginea exterioară a jumătăţii albastre, se vedea o nouă linie verticală ce o întuneca şi mai tare şi se deplasa, imperceptibil, spre centru. Partea luminoasă s-a micşorat, era de aşteptat ca în câteva minute să dispară cu totul.

Cel care îşi făcuse de lucru cu focul a dat drumul băţului cu care scurma în jar, şi-a ridicat capul privind luna şi a venit grăbit în mijlocul plajei. Depărtându-se de focul care îi făcea trupul strălucitor, s-a transformat într-o siluetă albăstruie doar ceva mai densă decât întunericul în care se mişca. Apoi s-a pierdut printre ceilalţi indieni care ieşeau tăcuţi din case, apărând de după arbori, venind din fundul satului, şi se adunau în spaţiul deschis al plajei. Auzeam zgomotul paşilor pe nisip, respiraţia lor, mâinile atinse din greşeală de alte trupuri sau de cel propriu, dar niciun glas nu urca din mijlocul mulţimii tot mai înghesuite

care-şi aţintise privirile pe cer. Deşi era linişte, în întunericul tot mai negru plutea un fel de certitudine. Cu inima bătându-mi tare, credeam că îi percepeam înţelesul. Dispărând într-un spaţiu care se transforma sub ochii lor în noapte adâncă, luna despre care puteau crede că era nepieritoare venea să întărească, prin stingerea ei totală, vechea convingere ce se manifesta, cu ştiinţă sau fără, în toate faptele şi în toate gândurile indienilor. Ceea ce se petrecea acum, ei o ştiau chiar de la începutul timpului. Pentru ei, viaţa însemnase îmbulzeala în grupuri circumspecte şi triste, în aşteptarea singurului eveniment demn de acest nume şi care în noaptea aceea se petrecea, dintr-odată şi fără semne care să-l fi anunţat dinainte, o dată pentru totdeauna. Nicio agitaţie vizibilă nu-i făcea să se înfioare. Nemişcată şi tăcută, mulţimea contempla cerul tot mai negru, care înnegrea şi siluetele lor, contopindu-le tot mai mult în beznă.

Între timp, luna dispărea sub valuri succesive şi tot mai dese de întuneric. Straturile dense de umbră se aşezau unele peste altele, verticale, venind tot mai repede din aceeaşi direcţie şi cuprinzând toată suprafaţa lunii. La început se mai vedea conturul circular, era ca un fel de nimb albăstrui de o claritate derizorie, dar claritate se poate spune doar prin contrast cu negreala absolută. În cele din urmă a dispărut şi linia aceea palidă. Nu există cuvânt care să descrie, în minutele care au urmat, întunericul acela negru. Iar tăcere nu este nici pe departe cuvântul potrivit pentru absenţa aceea de viaţă. Sunt sigur că întunericul acela pătrundea în ei, ca şi în mine, atât de adânc încât nu le mai rămânea, nici pe dinăuntru, vreo urmă din luminiţa pe care o vedeau uneori strălucind, oricât de trecătoare şi de slabă. Vedeam în sfârşit culoarea adevărată a locului nostru, curăţată de diversitatea înşelătoare şi inconsistentă pe care le-o dă lucrurilor febra care ne mistuie de când începe să se lumineze şi nu ne dă pace decât după ce ne afundăm în inima nopţii. Pipăiam în sfârşit, în exterior, pulpa ceţoasă a nedeosebitului, despre care crezusem, până în clipa aceea, că era propria noastră

nestatornicie, tertipul capricios al unui copil prea răsfăţat într-un cămin material compus din nevoie şi inocenţă. Ajungeam, în sfârşit, la capătul multor presimţiri, la vadul nostru anonim.

Pentru că veneam din porturi, unde atâţia oameni depind de cer, ştiam ce e aceea o eclipsă. Dar nu ajunge să ştii. Singura ştiinţă corectă e cea care ne face să recunoaştem că ştim doar ceea ce acceptă să ni se arate. Din noaptea aceea, oraşele mă adăpostesc. Nu pentru că mi-ar fi frică.

Atunci, când *bezna ajunsese la limită, luna a reînceput, treptat, să strălucească din nou.* Tăcuţi, aşa cum *veniseră, indienii s-au împrăştiat,* s-au întors în sat şi, *aproape mulţumiţi, s-au* dus să se *culce. Am* rămas singur *pe plajă.* Numesc ani sau viaţă ceea ce a urmat apoi – zgomot de mare, de oraşe, de pulsaţii omeneşti. Precum un fluviu arhaic care poartă cu el urmele vizibilului, vârtejul lor m-a adus într-o odaie albă, la lumina unor lumânări aproape topite, unde bâigui ceva despre o întâlnire întâmplătoare între stele şi, asta e sigur, cu ele.